

STÁHTARÁÐI KANSLIJA

Suoma árktalaš strategiija 2013

Stáhtaráði prinsihppamearrádus 23.8.2013

Suoma árkálaš strategiija 2013

Stáhtaráđi prinsihppamearrádus 23.8.2013

Almmustahtti STÁHTARÁÐI KANSLIJA		GOVVÁDUSSIIDU 23.8.2013	
Publikašuvnna šládja Publikašuvdna	Doaimma addán Stáhtaráði kansliija		
Publikašuvnna namma Suoma ártkalaš strategiija 2013. Stáhtaráði prinsihppamearrádus 23.8.2013			
Čoahkkáigeassu			
Suoma ođđa ártkalaš strategiija meroštalla Suoma ártkalaš politihka ulbmiliid ja vugiid daid ovddiideapmái. Strategiijas gieđahallojit guovllu ássit, skuvlejupmi, dutkamuš, eknomiija, infrastuktuvra, biras, stáđisvuohta ja riikkaidgaskasaš ártkalaš ovttasbarggu.			
Suoma ártkalaš strategiija ođasmahttima duogážin lea ártkalaš guovllu deaddoárvvu loktaneapmi ja nanosmuvvan oaidnu das, ahte olles Suopma lea ártkalaš riika. Suomas lea márgggabealat ártkalaš máhttu ja nana beroštupmi leat mielde ártkalaš guovllu gárgheheamis. Ođđa ártkalaš strategiija čalmmustahtta dan dáhtu.			
Oaiveminister Katainena ráđđehusa prográmmas 22.6.2011 čujuhuvvo ártkalaš strategiijai ja doaimmaid beaktimáhttimii. Ovddit strategiijas jagis 2010 biddjui deaddu olgogaskavuodáide, ođđa strategiija lea viidát go ovddit. Das guorahallo Suoma ártkalaš sajádaga nannen, leahkkasan fitnodatdoaimmavejolašvuođat, biras, dorvvolašvuohta ja stáđisvuohta, riikka davvi guovlluid sajádat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja ártkalaš máhttu viidábun dulkojuvvon.			
Ráđđehus dohkkehii eahketskuvllastis 10.10.2012 ártkalaš linnjemiid. Ođđa strategiija oainnuide lea sisahuksejvvon ráđđehusa linnjemiid njeallje kolumna: <i>ártkalaš riika – ártkalaš máhtti – suvdilis gárganeapmi ja birrasa ravdaevttut – riikkaidgaskasaš ovttasbargu</i> . Daid áššiid ollisvuohtan riegiáda Suoma ártkalaš rolla. Suoma ulbmilin lea lasihit ártkalaš guvlui stuorruma ja vuoruhemiid, mat dorjot gilvalannávccaid nu, ahte seammás ártkalaš biras gudnejahtto.			
Strategiija ođasmahttima válmmaštalai oaiveministera 31.10.2012 ásahan bargojoavku, gosa nammaduvvojedje ovddasteaddjit buot ministeriijain. Ovddasvástádusvirgealmmáfierpmádaga ságajođiheaddjin doaimmai ártkalaš ambassadevra Hannu Halinen. Guovddášministeriijaid kansliijahoavddat stáhtačállli Olli-Pekka Heinonena jođihemiin stivrejedje strategiijabarggu. Barggu lea dorjon Stáhtaráði kansliija ásahan ártkalaš ráđđádallangoddi, mii čoahkkani stáhtačállli Heinonena jođihemiin.			
Čoavddasánit Suoma ártkalaš strategiija, ártkalaš guovlu			
Ráiddu namma ja nummár Stáhtaráði kansliija publikašuvdnaráidu 17/2013		Giella Davvisámegiella	Obbalaš siidomearri 64
ISBN deaddileapmi 978-952-287-063-6	ISBN PDF 978-952-287-064-3	ISSN deaddileapmi 1799-7828	ISSN PDF 0782-6028
Goasttideaddji Stáhtaráði kansliija		Publikašuvnna juohkin Almmustahtton PDF:n: www.vnk.fi/julkaisut Lassedieđut: julkaisut@vnk.fi	
Hábmen Stáhtaráði kansliija	Luhtolašvuohta Almmolaš	Prentehusbáiki Edita Prima, 2013	

SISDOALLU

I	Čoahkkáigeassu	7
II	Árktalaš strategiija oassedahkkit	15
1	Árktalaš Suoma višuvdna	15
1.1	Strategiija ođasmahttima duogáš	15
1.2	Riikkaidgaskasaš doaibmabiras	17
1.3	Eará riikkaid árktalaš linnjemat	17
2	Suoma árktalaš olbmot.	18
2.1	Sosiálalaš suvdilvuohta, servodaga doaibman ja bargodilit.	18
2.2	Suoma sápmelaččat ja eará árktalaš eamiálbmogat	20
3	Skuvlejupmi ja dutkamuš	21
3.1	Suoma árktalaš máhttu	21
4	Suoma árktalaš fitnodatdoaibma	24
4.1	Árktalaš fitnodatdoaibmavejolašvuođat	24
4.2	Energiija-suorgi	25
4.3	Árktalaš mearraindustriija ja rederiijadoaibman	27
4.4	Ođasmuvvi luondduvalljit	28
4.5	Ruvkeindustriija	29
4.6	Ráinnas teknologiiija (Cleantech).	32
4.7	Turismasuorgi	32
4.8	Johtolat ordnemat	33
4.9	Diehtujohtolat ja digitálalaš bálvalusat	34
5	Biras ja stáđisvuohta	35
5.1	Árktalaš biras	35
5.2	Árktalaš guovllu stáđisvuohta	37
5.3	Siskkáldas dorvvolašvuohta.	38
6	Riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbargu	40
6.1	Suoma árktalaš sajádat	40
6.2	Riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbargu	41
6.3	Guovttigaskasaš árktalaš guoibmevuodát	43
6.4	EU:a árktalaš rolla	43
III	Mihttomearit ja doaimmat daid juksamii	45
	MILDOSAT	57

I ČOAHKKÁIGEASSU

Suoma višuvdnan lea leahkit aktiivvalaš ja vásttolaš árkatalaš doaibmi

Suoma ođasmahtton árkatalaš strategiija vuodđun lea ráđđehusa eahketsuvllas 10.10.2012 dohkkehan árkatalaš linnjemat, maid vuodul lea čállon Suoma árkatalaš višuvdna:

Suopma lea aktiivvalaš árkatalaš doaibmi, mii máhtá suvdilis vugiin heivehit oktii árkatalaš birrasa ravdaevttuid ja fitnodatdoaibmanvejolašvuodaid, nu ahte atná ávkin riikkaidgaskasaš ovttasbarggu.

Suoma árkatalaš strategiija ođasmahttima duogázin lea árkatalaš guovllu deaddoarvvu loktaneapmi ja nanosmuvvan oaidnu das, ahte olles Suopma lea árkatalaš riika. Suomas lea mánggabealat árkatalaš máhttu ja nana beroštupmi leat mielde árkatalaš guovllu gárgeheamis. Ođđa árkatalaš strategiija čalmustahtá dan dáhtu.

Oaiveminister Katainena ráđđehusa prográmmas 22.6.2011 čujuhuvvo árkatalaš strategiijai ja doaimmaid beaktimáhttimii. Ovddit strategiijas jagis 2010 biddjui deattu olgogaskavuodaide, ođđa strategiija lea viidát go ovddit. Das guorahallo Suoma árkatalaš sajádaga nannen, leahkkasan fitnodatdoaibmavejolašvuodát, biras, dorvvolašvuolta ja stádisvuolta, riikka davvi guovlluid sajádat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja árkatalaš máhttu viidábun dulkojuvvon.

Ođđa strategiija oainnuide lea sisahuksejuvvon ráđđehusa linnemiid njeallje kolumna: *árkatalaš riika – árkatalaš máhtti – suvdilis gárganeapmi ja birrasa ravdaevttut – riikkaidgaskasaš ovttasbargu*. Daid áššiid ollisvuoltan riegada Suoma árkatalaš rolla. Suoma ulbmilin lea lasihit árkatalaš guvlui stuorruma ja vuoruhemiid, mat dorjot gilvalannávccaid nu, ahte seammás árkatalaš biras gudnejahtto.

Birasulbmilat ja birrasa bidjan ravdaevttut leat ekonomalaš ovttasbarggu ja doaimma ovddideamis guovddáš áššit seammás go luondduvalljiid suvdilis geavaheapmi sihkarasto.

Árkatalaš strategiija biddjo ollašuhttimii sierra sektoriid doaimmaid bokte. Dat doaimmat ollašuttjit stáhtaekonomiija rámmamearrádusaid ja stáhta bušeahtaid olis. EU-ruhtadeapmi čujuhuvvo fidnuide EU-prográmmaid ja doarjjaevttuid olis. Doaimmaide ja guovllu gárgeheapmái oaivvilduvvon ruhtadeapmái geavahuvvojit mánggat gáldut, ii dušše stáhta njulges bušeahtaruhtadeapmi. Vejolašvuodaid mielde geavahanláhkái leat ain muhtun ruhtadangáldut, mat juolluduvvojit ain hávil fidnuid, ja oktii časkon almmolaš ruhtadeamit. Fidnut sáhttát maid ollašuttot oalát priváhta ruhtadeami bokte.

Strategiijas sisdoallu lea rátkon temáid mielde ollisvuodaide ja ulbmilat ja doaimmat čuvvot seamma rátkinmálla.

Suopma lea árkatalaš guovllu suvdilis gárganeami ofelaš

Árkatalaš guovlu lea gasku mánggaid jođanis ja ruossalas rievdadusaid. Dálkkádat lieggana árkatalaš guovlluin eanemus fámlaččat máilmmis, ođđa fievrriidanohtolagat rahpasit, energijavalljodagat ja minerálat váldojit atnui, turismadoaibma viidu. Dálkkádatnuppástusa dusten ja dan váikkuhusaid hálddašeapmi leat vealtameahtton doaimmat árkatalaš guovllu stádisvuoda, dorvvolašvuoda ja lea maid guovddáš vuolgasadji doibmii olles árkatalaš guovllus. Buot dát váikkuha nannosit maid Supmii, gii háliida leat árkatalaš guovllu suvdilis gárganeami ofelaš.

Árkatalaš guovlu lea ain eanaspáppa ráidnaseamos ja luonddudilistis buoremusat seilon guovlu. Dohko goittotge lea garra rievdadusdeaddu. Eanemus mearkkašahtti duogášdahkki lea dálkkádatnuppástus, man váikkuhusat árkatalaš guovllus reflekterejuvvot máilmmiviidát. Čakčat 2012 árkatalaš mearrajiija mearri lea satellihtaáicanhistorjá unnimus.

Maiddá ekonomalaš doaimmat ja johtolat leat lassáneamen guovllus. Árkatalaš guovlu lea čatnasan mielde mángga suorggi globála rievdadusaide. Dat dahká dárbbaslažžan giddet ain eambbo fuomášumi dálkkádatnuppástusa dustemii, guovllu luonddu- ja birassuodjaleapmái, guovllu olbmuid buresbirgejupmái ja árkatalaš eamiálbmogiid árbevirolaš kultuvrraid ealasin bissuma

dorvvasteapmái. Dat doaibmit guđet leat boahtime guvlui, galget nagodit árvvoštallat ja hálddašit doaimmaid riskkaid ja vejolaš čuovvumušaid.

Suopma doaibmá árktalaš guovllu doajáhagas suvdilis gárganeami ja stáđisvuoda ovddideaddjin sihke našunálaččat ja maid riikkaidgaskasaččat. Seammás Suopma lea mielde gárgeheamen davviguovllus leahkkaseaddji ekonomaš vejolašvuodaid ávkin atnima. Dat guokte mihttomeari eai leat ruossalasat eaige govčča olggobeallái nubbi nuppi, go beare ekonomaš gárganeapmi dáhphuvvá birrasa doaimmaide ásahan ravdaevtuid olis ja servošiid dáfus suvdilis vugiin rašes árktalaš guovlluin.

Suomas lea guhkes árbevierru iniciatiiva árktalaš riikan

Suopma lea riikkaidgaskasaš árktalaš doaibmi mánggain forumiin, nugo mat Árktalaš rádis, Barentsa euroárktalaš rádis, Eurohpá Uniovnas, ON:s ja mánggain dan vuollášaš organisašuvnnain, dutkan- ja áššedovdifierpmádagaiguin ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Árktalaš gažaldagat leat dehálaš sajis Suoma olgopolitihkas, riikka riikkaidgaskasaš rollas ja riikagova hábmemis.

Suomas lea guhkes árbevierru aktiivvalaš lahttun árktalaš servošis. Suoma álgagis dollui árktalaš riikkaid vuosttaš ministerčoahkkain (1991), mas álggii guovllu riikkaidgaskasaš birasovttasbargu ja mii dagai ahte ng. Roavvenjárga-proseassa mielde ásahuvvui Árktalaš ráddi. Álgga Eurohpá Uniovnna davvidimenšuvnna politihkas ovdabuktui Roavvenjárggas 1997.

Suopma hukse dan árbevieru ala ja doaibmá boahhteáiggisge iniciatiivvalaččat ja lea vásttolaš riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbarggus.

Olles Suomas lea viiddis árktalaš beroštupmi

Árktalaš guovllus gávdnojit iešguđetgelágan meroštallamat geavahanulbmiliid mielde. Okta dávjá geavahuvvon rádjén manná poláragierddus. Vaikke Suopma ii leat Jieknameara riddostáhta, geologalaččat mearkkašahhti oassi eatnamis lea poláragierddu davábealde. Suoma davimus eanangoddi Sápmi, lea mearkkašahhti oassi Suoma árktalašvuodas. Goittotge earenoamážit luli ekonomijaeallima, máhtu, skuvlejumi ja dutkamuša oainnus árktalaš guvlui čalmmustuvvon beroštupmi lea riikkaviidosas ja ođđa strategiija dorvvasta dan jurddašanmállii. 60. govodatgráda davábealde ássi olbmui measta juohke goalmmat lea suopmelaš.

Suoma árktalaš mihttomearit riikkaidgaskasaš ovttasbarggus laktásit Suoma obbalaš politihkalaš vuolggasajiide stáđisvuodas, ovttasbarggus, ja suvdilis gárganeami ovddideamis. Seammás dat čatnašuvvet fitnodatdoaimmaid ja dutkanservoša beroštumiide Suomas.

Suoma ekonomija oaidninčiegas árktalaš guovlu lea stuorru márkan, mii lea lahka ja gos Suomas lea lunddolaš gelbbolašvuhta leat aktiivvalaš ja menestuvvat. Dán čalmmustahttet sihke geográfalaš, kultuvrralaš ja maid suopmelaš máhttui laktaseaddji áššit. Lihkostuvvama eaktun lea goittotge stáhtaválldi ja fitnodagaid guhkesáigásaš ja višnearalaš ovttasbarggu ja buori fierpmádaga dahkama sihke našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat

Árktalašvuoda ja galbma dálkkádaga máhttu, huksen, teknologijia, buvttaovddideapmi ja fitnodatdoibmii, bálvalusaide, dutkamuššii ja davvivuhtii dorvvasteaddji buktagiid ovddideami sullasaš áššiin Suopma sáhtta váldit guovddáš rolla, rahpat ja hutkat ođđa vejolašvuodaid.

Suopma lea árktalaš mearraindustriijan ja rederijadoaimma njunuš áššedovdiriika

Suomas lea nana našunála beroštupmi leat máilmmi oktan njunušriikkain dasa mii guoská mearrateknologijai ja mearrajohtima skuvlejupmái, dutkamuššii, buvttagárgeheapmái, opereremii ja suorggi fitnodatdoaimmaide. Mánggasuorggat galbma dálkkádahkii heivvolaš máhtus ja árktalaš mearrateknologijas lea njulges oktavuoha riikka ealáhuseallima vejolašvuodaide árktalaš guovlluin.

Suomas lea guhkes dálvemearrajohtima árbevierru ja mearkkašahhti gelbbolašvuoha. Suopmelaš jiekjasihkaraston fievrut leat juo jagiid áigge doaibman árktalaš guovllus, maidai Davvenuortaoalis.

Suoma ulbmilin lea leat ártkalaš mearraindustriija ja rederijadoaimma njunuš áššedovdiriika, ja suomelaš fitnodagat leat garrasit mielde ártkalaš mearraguovlluin gárggiidanfidnuin. Suomas huksejuvvo hui alla dási teknologalaš ártkalaš guvlui heivvolaš jiekŋadoajáriid ja earenoamáš dámppat. Dehálaš ártkalaš mearrateknologiija doalvunrikkat lea Kanada, Norga, Ruošša, Ovtastuvvon Stáhtat ja Kiinná.

Ártkalaš mearrajođu ja máhtu nannen eaktuda mánggaid koordinerejuvvon doaimmaid skuvlejumis, dutkamušas, eiseváldi gaskasaš ovtasbarggus ja nu maid ovtasbarggus earenoamážit eará ártkalaš riikkaiguin. Suorggi gilvvu ja márkaniid luonddu dihte dárbbášuvvo oktavuoha eará riikkaid stáhtalaš doibmiide. Buoremus geavádagat Nuortamearas fáallet mánggain dáhpáhusain dakkár doalvunbuktagiid, maid sáhttet heivehuvvot bures ártkalaš guvlui. Suopma sáhtta fállat maid odđalágan bálvalusaid, mat dahket vejolažžan dorvvolaš johtaleami ja mearrabirrása suodjaleami ártkalaš dämpajohtolagain. Suopmelaččain lea ártkalaš čáhceguovlluide heivvolaš buoremus luohkká gelbbolašvuoha mekánalaš oljjudustemis jiekjabirrasis.

Suopma lea ofelažžan suvdilis ártkalaš ruvkedoaimmas

Ruvkedoaimma lea stuorrume ártkalaš guovllus sihke Suomas ja maid eará ártkalaš riikkain. Suopmelaš doibmiide gárganeapmi rahpá odđa riikkaidgaskasaš fitnodatdoaimmavejolašvuodaid sihke ruvketeknologiijas ja maid ártkalaš guovllus lassáneaddji fievrridansuorggis, ovdamearkka dihte jiekŋadoajáriid dárbbus. Doaimma plánemis ja ollašuhttimis čálmmustahttojit birasoainnuid ja sosiálalaš suvdilvuoda vuhtii váldin. Ruvkkiid čáhcedoalu hálldašeami ja geoteknihka máhttu oažžu earenoamáš deattu nuppástuvvi dálkkádagas.

Suopmelaš fitnodagat nagodit fállát odđa suvdilis gárganeapmái heivvolaš bálvalusaid ja čovdosiid ártkalaš luondduvalljiid ávkkástallamii.

Suoma ulbmiliin lea oažžut eambbo olgoriikkalaš investeremiid dađistaga stuorru ruvkesuorgái. Davvi-Suomas doibmet jo mánggat ruvkkat ja odđa ruvkeplánat leat ollu. Suorggi gárgananeinnostusaid sevnjodahttet goittotge máilmmiekonomiija ja minerálaid haddái laktáseaddji eahpesihkkarvuoha.

Supmii lea dehálaš fuolahit suorggi skuvlejumis, dutkamušas, bargofámu meari reahkkámis ja gohcci eiseváldiid resurssain ja gelbbolašvuodas. Davvikalohttaguovllu galgá guorahallot maid dai davviriikkalaš oktasaš bargomárkaniid oaidninčiegas.

Ártkalaš gárganeapmi váikkuha johtolaga prospeavttaidda

Ruvkedoaimma stuorrunprospeavttat, turismma dárbbut, Barentsa guovllu olles áigge stuorru energijaindustriija ja Davvenuortaoali rahpaseami dihte lea čuožžilan gažaldat johtolaga ja logistihka gárgehandárbbuin ja odđa oktavuodain davvin. Mánggain vejolaš investeren- ja johtolatdárbbuin lea stáhta rájaid rasttildeaddji dimenšuvdna.

Vejolaš investeremiid golut leat hui stuorrát, nu ahte johtolatortnega berre guorahallat ollisvuhtan. Suoma lagasáiggi doaimmabijuid vuodđun lea johtolatdoaimmahaga dahkan čielggadus daviguovllu dárbbuin johtolaga hárrái. Vejolaš odđa oktavuodain Suomas Jiekŋameara guvlui ja Ruttii, Norgii ja Ruššii ferte gávdnot oktasaš oaidnu ránnjáriikkaiguin. Davvi dimenšuvnna johtolat- ja logistihkkaguoibmevuoha lea ávkin dalle go davviguovllu johtolatoktavuođat plánejuvvojit.

Suopma fállá energijasuorggi earenoamášmáhtu

Ártkalaš guovllu oljo- ja gássavalljit leat mearkkašahttit globálalaččat. Lea árvoštallojuvvon, ahte guovllus gávdno 13 proseanta máilmmi gávndameahtun oljovalljiin ja 30 proseanta eanagássas ja daidda lea riikkaidgaskasaččat stuorra beroštupmi ja ekonomalaš intreassa. Dain energijavalljiin mearkkašahtti oassi lea gorálaččat lahka Suoma, Norgga ja Oarje-Sibirjá Jamalnjárgga gaskasaš guovllus. Suomas lea beroštupmi leat mielde dain energijasuorggi fitnodatdoaimmain, mat dáhpáhuvvet ártkalaš guovllus ja main lea váikkuhus maid dai mánggaid iešguđetgelágan buktagiid ja bálvalusaid jearaldahkii.

Energijasuoiggi fitnodatdoaimmas deattuhuvvojit riskkaid dovdan ja ovddalgihtii ráhkkanepmi. Earenoamážit oljobohkan árkatalaš guvlui sisttisdoallá riskkaid. Árkatalaš rádi oljodustensoahpamuša doibmiibidjan fállá vejolašvuođaid ávkástallat suomelaš gelbbolašvuođas oljodustemis. Multipolára fidnut árkatalaš guovllus fáallet Supmii vejolašvuođa ovddidit suomelaš birasmáhtu viidáset fievrrideami. Doaimma galgá maid gárgelit ain eambbo dan guvlui, ahte ovddalgihtii einnostit ja dustet oljovaháigiid.

Suomelaš árkatalaš energiijamáhtu doalvumii ja ovttasbarggu álggaheapmái dárbbášuvvo fitnodagaid ovttasbargu eandalii Norgga ja Ruošša guvlui.

Suomas lea earret eará energiijabeaktivuhtii ja ođasmuvvi energiijagálduid, earenoamážit vuovdeenergiija, geavaheapmái laktáseaddji earenoamášmáhttu. Árkatalaš guovllus dárbbášuvvojit sihke ođđa el-rávnnji sirdinoktavuođat ja háddjejuvvon energiijabuvttadeapmi. Ekonomalaš doaimma ja industriija stuorrun árkatalaš guovllus golaha birra ja buktá dárbbu servodattekniikka gárgheheapmái. Seammás dat rahpá vejolašvuođa suomelaš ráinnas teknologiija (cleantech) máhttui ja dan suorggi fitnodagaide.

Suopma dahká iežas gelbbolašvuođasurggiid dovddusin ain buoret, ulbmilin ovddidit daid doalvuma. Dasa dárbbášuvvo sihke stáhta ja fitnodagaid aktiivvalaš rolla ja iešguđetge doibmiid ovttasbargu.

Árkatalaš ovttasbargu dárbbáša maid guovlluguovdasaš doibmiid ja guovlluid oktavuođaid

Suoma oaidninčiegas árkatalaš doaimmas sirrejuvvojit riikkaidgaskasaš, našunála ja guovlluguovdasaš dásit. Suoma davimus eanangoddi Sápmi lea geologalaččat árkatalaš guovlu. Árkatalaš guvlui dábálaš hárvves ásaidehttin ja guhkes gaskkat govvida dili maiddái Sámi leanas. Go nu lea, de strategiija ulbmilat ovdamearkka dihte turismmas, ođasmuvvi luondduvalljiin, eanangeavaheamis, ruvkedoaimmain, johtolagas, kultuvrras ja eamiálbmogiin konkretiserejuvvojit dávjá čielgasepmosit namalassii Sámis.

Barentsa guovlluguovdasaš ráđđi gokčá Sámi leana lassin maid Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu eanagottiid, ja Davvi-Gárjil lea guovlluráđi dárkojeaddji. Guovlluin ja guovlluguovdasaš doibmiin lea dehálaš rolla Barents-ovttasbarggus ja muhtun ruhtadanvuogádagaid geavaheamis, mat gusket rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu. Dan lasiin Suoma davimus gielddat lea sámiid ruovttuguovlu. Sámiid vuoigatvuođat eamiálbmogiin gárgelhuvvojit dainna, ahte Suopma oassálastá aktiivvalaččat riikkaidgaskasaš ovttasbargui, man ulbmilin lea nanosmahttit eamiálbmogiid juridihkalaš ja duođalaš suodjaleami.

Árkatalaš ovttasbarggus, earret Barents-ovttasbargus, guovllut ja gávpogat eai leat ovddastuvvonpraktihkas. Suopma guottiha dan, ahte daidda gávdno maiddá lunddolaš rolla árkatalaš doaimbin.

Eurohpá uniovnna ráhkadusfoanda ja earenomážit hárvet ásaidehtton guovlluid doarjja leat Suoma dáfus guovddáš neavvut Davvi- ja Nuorta-Suoma guovllugárggiideami ovddideamis. EU:a ja Ruošša gaskasaš guoibmevuhtasoahpamuša prográmmaguovllut galget buoret go dál gokčat olles Barentsa ovttasbargoguovllu.

Buresbirgen ja ássiid vuhtii váldin

Suoma davviosiid ássiid buresbirgema eavttuid galgá sáhttit dorvvastit. Buresbirgemii gullá vuoigŋalaš ja materiálalaš buresbirgen, vejolašvuohta bargat, doaimmi vuodđobálvalusat, olbmuid ovttaeardásašvuohta, dorvvolašvuohta ja skuvlejupmi. Buresbirgejeaddji ássit leat eaktun maiddá ekonomiija stádis doaimmamii ja dat nannejit gilvohallannávccaid. Árbevirolaš doaimmamáliid olis diehto- ja diehtjuohkinteknologiija fállá ođđa vejolašvuođaid ovddidit stáhtaborgáriid buresbirgema earret eará elektrovnnalaš bálvalusaid bokte.

Suoma Sámis lea doaibmi infrastruktuur ja ekonomii ja dilli lea strategii ja govviduvvon riikkaidgaskasaš gárganeami dihte mealgat buorre. Dan addá eavttuid buori eallinkvalitehtii gasku davi birrasa.

Sápmelaččat lea Eurohpá Uniovna áidna eamiálbmot. Suoma sápmelaččaid sajádat eamiálbmogin leat dorvvastuvvon vuodđolágas ja Suopma háliida ain nannet sámegeielaid ja kultuvrra doarjuma ja maid sámegeielat bálvalusaid oažžuma. Riikkaidgaskasaš dásis Suopma háliida sihkkarastit eamiálbmogiid oassálastima, go áššit, mat váikkuhit eamiálbmotsajádahkii, giedahallojuvvot. Suopma atná dehálažžan, ahte Árktalaš rádis ovddastuvvon eamiálbmogiid organisašuvnnaid vejolašvuohta searvat rádi bargui iešguđetge dásiin lea dorvvastuvvon.

Dárbbasuvvo teknologii ja ávkkástallan, ođđa innovašuvnnat ja nana bálvalusat

Johtolatoktavuođaid olis doaibmi, luottehahti ja gaskkusteadji diehtojohtolatfierpmat ja digitálalaš bálvalusat leat vuodđun ekonomalaš bargánisvuoda gárganeapmái Suopma davi dilis ja oppalohkái olles riikka gilvvohallannávcca gárgeheamis. Diehto- ja diehtajuohkinteknihka ávkkástalli jierbmečovdosiid atnui váldima ja ávkkástallama galgá ovddidit buot doaibmasurggiin.

Birgeneaktun davi ealáhusaide lea njuovžilis girdin-, geaidno- ja ruovdemáđioktavuođat, mat vástidit maiddái riikkaidgaskasaš oktavuođaid dárbbuide. Guovddážiis ássama, bálvalusaid ja eiseváldedoaimma dáfus leat maiddái riskaidhálddašeami gárggiideapmi ja diehtojohtolaga doaibmivuoda ja dárbbaslaš kapasitehta dorvvasteapmi davi hárvet ásaidehtton guovlluin.

Elektrovnnalaš diehtajuohkinfierpmádagaid ja digitálalaš bálvalusaid mearkkašupmi lea guovddážiis servodaga doaibmivuoda ja stáhtaborgáriid buresbirgema dáfus. Nu gohčoduvvon balvabálvalusaid márkaniid árvalit laskat dovddalmassii ja Suopma vikkaha sajádaga ođđa balvaindustriija guovddášbáikin. Luonddudilit davvin heivejit báikin dakkár dataguovddážiidda, mat dárbbasit valjit čoaskudahttima. Davi ávkkástallan sáhtta buoridit Suoma gilvvohallansajádaga diehtointensiivva industriija sajádahttimis.

Vásáhus- ja luondduturisma stuorrun speadjalastá garrasit Lappi sajádaga njunuš ártkalaš turismabáikin. Turisma gárggiideapmái ja stuorruma lihkostuvvan eaktuda duovdagiid, birrasa ja kultuvrralaš earenoamášvuoda seailuheami. Turismainfrastruktuur, bálvalandási, dutkamuš ja skuvlejupmi galget davvin doallat alla dási ja turisma guoskevaš dárbbaslaš dieđuid oažžun galgá sihkkarastot.

Dárbbasuvvo maid eallima kvalitehtii váikkuheadji, earenoamážit davvivuhtii laktáseaddji čovdosat. Okta dakkár čoavddus lea ártkalaš hábmen, mii mearkkaša ártkalaš birrasis ja eallindili áddema vuodul dahkkon hábmen, mii váldá maid vuhtii olbmuid sajáiduvvama ártkalaš eallindillái. Oppalohkái ártkalašvuhtii guoskevaš ealáhusat dárbbasit innovašuvnnaid ja maid raffinerendási loktema.

Maiddáiđuššehástaleaddji ártkalašdoaibmabirasiešjosáhtta fállatfitnodatdoaibmavejolašvuodaid. Sápmi lea ovdamearkka dihte šaddan dehálaš riikkaidgaskasaš biilaindustriija dálvevuodjima iskkadanbáikin. Sápmi lea satellihttamateriálaid vuostávdima dáfus optimála guovlu. Satellihttabálvalusain sáhttet gárggiiduvvot ođđa bálvalusat public-private -ovttasbargun riikkaidgaskasaš ja Suoma áššehasaide. Lappi dálkediedalaš Dutkanguovddáži dahkon investeremat dahket vejolažžan doaimmaid mearkkašahti viiddideami.

Doaimmaid eaktun lea gulahallan ja suvdilis gárganeapmi

Mearrideami doarjjan ja iešguđetgelágan oainnuid oktiiheiveheami dihte ovdamearkka dihte eanangeavaheamis dárbbasuvvo sierra oassebeliid, nugo mat dutkamuš, ealáhuseallima, báikkálaš ássiid ja álbmotservodaga lassáneaddji gulahallama sihke siskkáldasat ja maid almmolaš sektoriin. Suopma doarju ja heiveha dialogalašvuoda sihke našunála ja riikkaidgaskasaš dásis olles ártkalaš guovllus.

Árktalaš guovlluin lea dehálaš nagodit heivehit oktii árbevirolaš ealáhusaid ja ođđaáigásaš industriijalaš mearis dáhphuvvi luondduvaljiin ávkkástallama. Ovdamearkka dihte boazodoalus lea njuolga birgejumi lassin dehálaš sosiálalaš ja kultuvrralaš mearkkašupmi. Sápmelaččain boazodoallu lea guovddáš oassi iežaset giela ja kultuvrra, muhto Suomas boazodoalloguovlu lea ollu viidát go sámevuovlu. Dat ollá poláragierddu lulábeallái.

Suoma Sámis lea viidát gokči ja luondduárvvu dáfus riikkaidgaskasaččat mearkkašahtti álbmotmehciid ja luonddusuodjalanguovvluid fierpmádat. Dat seailuhit olles árktalaš guovllu mihtuin mearkkašahtti luondduárvvuid, muhto leat seammás dehálaš guovllut boazodollui ja maiddá turismii.

Árktalaš guovllu ođasmuvvi luondduvaljiid suvdilis geavaheamis gávdnojit iešguđetgelágan vuogit luonddubuktagiid čoaggimis ja ávkkástallamis vuovdedollui ja bioenergijja buvttadeapmái. Ekonomijja dáfus stuorra fidnuid olis ovdamearkka dihte unnit luonddufitnodagat, giehtaduojit ja báikkálaš borramušgávvuid buvttadeapmi leat dehálaš identitehta hábmejeaddjit ja dain lea mearkkašupmi, go dáhket báikkálaš ealáhusaid mánggabealagiin. Maiddá energiija buvttadeamis čalmmustuvvojit dakkár čovdosat, mat atnet ávkin báikkálaš ođasmuvvi muorraávdnasa. Luondduárvvut leat maid guovddášis buresbirgemis ja virkkosmahttimis. Fuođdo- ja guolledoalu doaimmaeavttut galget dorrvastuvvot árktalaš šlájaid seailuma ja ealasin bissuma olis.

Vuvddiide ja muorramateriálii vuodustuvvon industriija lea doajáhatmuttus. Vuovdesektora rolla ođđa unnakárbondioksiida bidoalu láidesteadjin lea guovddášis ođđa buktagiid ja materiálaid sihke bálvalusaid ja energiija vuodđun. Suoma Sámis vuovdedoallu ja vuovde- ja muorraindustriija fáallet jagis 2013 barggu njuolga 3200 olbmui. Lassin vuovdedoallu addá lassedietnasa mángga vuovdeeaiggádii. Suoma Sámi guovloekonomijas vuovdesektora oassi lea leamaš mearkkašahtti ollu stuorit go muđui riikkas. Árbevirolaš buktagiid báldii leat boahtime ođđa muorrafiber, vuvddiid immateriála árvvuid ja ekosystemabálvalusat ávkkástalli fitnodatdoaimmat. Luondduturisma oassi lea laskame. Dan lassin maiddá eará bálvalandoaimma oázžu njulges dahje ii-njulges ávkki Suoma Sámi áidnalunddot mehciin.

Máhttu gieđahallat muora ja dahkat das buktagiid buktá davvin vejolašvuođaid earenoamážit suorggi unna ja dahje gaskastuorra industriijai. Das lea jo geavahusas davi birrasa buvttadan alla dási ávnnas, man vuodul sáhtta hukset maiddá riikkaidgaskasaš imago.

Dutkamuša, skuvlejumi, dieđu fidnen ja áddehahttivuođa dárbbut čalmustahttojit

Suomas lea árktalaš máhttu viiddis surggiin. Máhtu vuodđun lea alladási skuvlenortnet, man buot oahpahusa dásiin váldo vuhtii Suoma sajádat árktalaš riikan. Árktalaš ja eará galbma dálkkádaga dutkamuš ja skuvlejupmi, mii Suomas dahkko, dáhphuvvá moanain allaskuvllain ja dutkanlágádusain ja mánggain iešguđetge dieđasurggiin. Suoma árktalaš gelbbolašvuohta doalahuvvo ja gárggiiduvvo riikkaidgaskasaš njunnošii. Dat eaktun lea skuvlejupmái ja dutkamuššii investeren, allaskuvllaid árktalaš áššedovdamuša bistevaš gárggiideapmi ja doarjun ja ain čavgasat ovtasbargu iešguđetge árktalaš doibmiid gaskkal, sihke allaskuvllaid ja dutkanlágádusaid gaskkal ja nu maid daid olggobealde. Riikkaidgaskasaš fierpmádagaid, kontávttaid ja johtihatttivuođa jo dalá stuorra mearkkašupmi stuorra ain. Dain surggiin suopmelaš doibmiin lea nana ja aktiivvalaš rolla.

Dutkamušas lea maid guovddáš rolla leat doarjjan mearrideapmái ja árktalaš politiikkii. Dutkandoaimmain sáhtta doarjut fitnodagaid menestuvvanvejolašvuođaid árktalaš fitnodatdoaimmain.

Dehálaš Suoma árktalaš mihttomeriid dáfus lea árktalaš dieđu viiddis fidnenvejolašvuohta ja áddehahttivuohta. Dárbbu čalmustahtta árktalaš guovllu jođanis nuppástuvvan, masa ovtastuvvo riikkaidgaskasaš beroštumi stuorrin. Lea dehálaš, ahte olles servodat, mearrideaddjit maiddá, áddejit, mas árktalaš doajáhagas lea sáhka.

Suoma sajádat Eurohpá uniovnna árktalaš miellahttoriikan rahpá Supmii vejolašvuođaid earenoamážit obbalaš árktalaš dieđu buvttadeaddjin ja gaskkusteadjin, maid earenoamážit uniovnna dárbbasa. Suopma vikkaha EU árktalaš diehtjuohkinguovddáša ásaheami Lappi universitehta

Árktalaš guovddáža oktavuhtii. Seammás Suopma ávkkástallá našunála dásis Árktalaš guovddáža dieđu gaskkustan- ja čájáhusdoaimma dasa, ahte buorida Suoma árktalaš gelbbolašvuođa oidnoma ja dieđu álkidit fidnema. EU árktalaš diehtoguovddáš bálvala, dalle go ollašuvvá, olles uniovnna diehtodárbbuid.

Birasgažaldagat leat dehálaš oassin viiddis ollisvuođa

Dálkkádatnuppástusas bohtet leat máilmmiviidosaččat duođalaš váikkuhusat. Dat oidnojit miehtá, muhto árktalaš guovllus rievdadus dáhphuvvá earenoamáš garrasit ja jođánit ja dovdo guovllu dábálaš luonddus, jiekŋagokčasa ja muhtagearddi assodagas ja kvalitehtas. Čitnadioksiida meari stuorrun áibmogearddis buvttaha dan, ahte mearat šaddet suvrásut. Rievdadusat váikkuhit mánggalohkái árktalaš guovllu birrasii ja eallindillái. Dan lassin árktalaš guovllu dáhphusat speadjalastet maiddá eará sajiide, daningo jiekŋagokčasa ja álogirse suddan jođálmuhtá eananspáppa liegganeami ja poláraguovlluin jiekŋagokčasa globála dálkkádatnuppástusa stáđismahtti váikkuhus lea áiton.

Árktalaš eatnamiin – maiddá gullet ruđalaččat mearkkašahtti stáhtat – lea buohkain iežaset ovddasvástádus dálkkádaga liggejeaddji šaddovistogássaid ja oanehis áigge ealli dálkkádatnuppástusa jođaneabbon dagaheaddji áibmonuskkiiid, nugo mat čáhppes čina ja metána meari geahpideamis. Suopma ovddida globála dálkkádatráđđádallamiin gudneáŋgiris nuskkiiid luoitima geahpidanmihttomeriid ja árktalaš guovlluid dálkkádatnuppástusa guoskevaš áššiid oidnoma

Lea dárbu lasihit ráđđehusa ja diedámáilmmi gaskasaš dialoga árktalaš dálkkádatnuppástusa globála sivva- ja čuovvumušoktavuođaid birra. Suoma dálkkádatnuppástusa vuogáiduvvanpolitihkas ja doaimmain árktalaš guovllus galgá giddet earenoamáš fuomášumi dálkkádatnuppástusa dagaheaddji riskkaid árvvoštallamii, vuogáiduvvandoaimmaid ovddideapmái dakkár ealáhusaide, maid vuodđun leat ođasmuvvi luondduvalljit ja čáhcevalljiid geavaheami ja dikšuma eavttuid dorvvasteapmái.

Suopma deattuha árktalaš eana- ja mearraguovlluid suodjaleami ja ekologalaččat suvdilis ekonomalaš ja servodatlaš gárganeamis. Ekologalaš suvdilvuohta galgá integrerejuvvot ekonomalaš ja servodatlaš gárganeapmái, ja dasa dárbbášuvvo nana diehtovuodđu, čavga ovtasbargu iešguđetge hálldašansurggiid gaskkal ja maiddái oktasaš linnjemat. Árktalaš guovllu luonddusuodjаланfierpmádaga gárggiideapmi lea konkreta ja jođaneabbo geaidnu, go láhkaásaheami rievdadeapmi dasa, ahte dahket beaktileabbon árktalaš birrasa suodjaleami ja čielggasmahttit maid ekonomalaš doaimmaid dárbbuid.

Dan doibmii, mii dáhphuvvá guovllus, dan riskkat ja vejolaš juridihkalaš ja eará čuovvumušat ja vásttut galget árvvoštallot maiddái fitnodagaid servodatvásttu oaidninčiegas. Árktalaš guvlui plánejuvvon birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádagaid ja riskkaidhálldašeami galgá ain gárgehit.

Luonddu mánggahápmásašvuođa dáfus dálkkádatnuppástus lea guovddáš áitta. Earenoamážit galgá giddejuvvot fuomášumi luonddu rašesvuhtii, dasa laktáseaddji čuovvumušdárbbuide ja mánggahápmásašvuođa áiti dahkkit dustemii. Luonddu mánggahápmásašvuhtii laktása maiddá eamiáibmogiid árbedieđu dorvvasteapmi. Árktalaš guovllu suodjalanguovlluid fierpmádaga, eandalii Davvipola birastahtti mearraguovlluin, galgá gárggiiduvvot sihke birassuodjaleami nannemii ja maid ekonomalaš doaimmaid rámmaid čielggasmahttimii.

Stádis ja dorvvolaš doaibmabiras lea buohkaid ovdu

Doaibmabirrasa dorvvolašvuođas ja stádisvuođas lea stuorra mearkkašupmi buot árktalaš guovllu doaimmaide. Suopma ovddida olgo- ja dorvvolašvuođapolitihkalaš linnjemiid mielde árktalaš guovllu stádisvuođa ja dorvvolašvuođa. Árktalaš guovllu dorvvolašvuođahástalusat leat mánggabealagat ja laktásit dábálaččat viiddis dorvvolašvuhtii. Lea dehálaš, ahte guovllu guoskevaš didolašvuohta dilis gárggiiduvvo ja guovllu dorvvolašvuođa gárganeapmi čuvvojuvvo. Suoma prinsihpan lea vástidit servodatlaš dorvvolašvuođahástalusaid obbalašdorvvolašvuođa prinsihpain. Dat mearkkaša

servodaga obbalaš ráhkkaneami eiseválddiid, ealáhuseallima ja álbmotláhttoserviid ovttasbargun ja maiddá riikkaidgaskasaš ovttasbarggus.

Suopma doarju rabas hástalusaid ja vejolaš giččuid soahpama ártkalaš guovlluin ráfálaččat ja riikkaidgaskasaš rievtti mielde.

Suoma buot suodjalussurggiin lea mearkkašahtti galbmamáhttu ja ártkalaš návccat ja Suopma sáhtta fállat ártkalaš skuvlen- ja hárhallandoaimmaid riikkaidgaskasaš ovttasbargoguimiide, mii sáhtta seammás gárggiidit Suoma suodjaleami ovttasbargonávccaid. Dorvolašvuoda eiseválddit sáhttet doarjut ohcan ja- ja gádjundoaimmaid ja veahkehit vejolaš luonddukatastrofaid ja luondduroasuid váikkuhusaid hálddašeami. Iešguđetge eiseválddiid ovttasbarggu gárgeheaddji hárhehusat nugo mat Barents Rescue -gádjunbálvalushárhehusat leat dehálaččat.

Nuortamearas gárgehuvvon buorit geavádagat ollesdiligova hábmemis ja eiseválddiid ovttasbarggus sáhttet heivehuvvot maiddá ártkalaš guvlui. Seammalahkái doppe sáhtta heivehuvvot rihkusdoarjuma ja organiserejuvvon kriminalitehta dustema buriid vuogádagaid Davviriikkain ja Nuortameara guovllus

Rihkusdoarjuneiseválddiid ovttasbargu doaibma bures kalohttaguovlluin nappo Suoma, Ruota ja Norgga davveosiin.

Ártkalašvuolta lea dehálaš oassi Suoma olgopolitihka

Ártkalaš riikkaidgaskasaš ovttasbargu lea guovddáš oassi Suoma olgopolitihka. Suoma ártkalaš rolla váldo ain eambbo vuhtii almmolašvuodadiplomatiijas ja eanagova huksemis, earret eará Team Finland -jurddašeapmi ávkkástallamiin. Suoma ulbmilin lea iežas ártkalaš sajádaga ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu nannen.

Suopma atná Ártkalaš ráđi deháleamos foruman ártkalaš gažaldagaid giedahallamii. Suopma doarju rabas dialoga ráđi olggobealát doibmiiguin ja guottiha vuolggasaji bealis ođđa dárkojeddjiiid dohkkeheamis. Ođđa dárkojeddjiiin geatnegahtto čatnaseapmi ráđi ulbmiliidda.

Ártkalaš ráđi institušuvnnalaš rolla lea veháziid mielde nanosmuvvon earret eará bissovaš čállingotti, čadni riikkaidgaskasaš soahpamušaid mielde ja ráđi agenda viiduma bokte. Suopma doarju dán gárganeami joatkima nu, ahte Ártkalaš ráđdi nannejuvvo stáhtasoahpamuššii vuoduštuvvi riikkaidgaskasaš organisašuvnnain.

Ártkalaš ráđdi dahká divrras barggu, mii ánsšáša viiddis olmmošmeriid fuomášumi ja man buvttadan dieđu galgá máhttit atnit ávkin mearridanbarggus. Ráđi beaggima lea dárbu lasihit.

Suopma lea Barentsa euroártkalaš ráđi (BEAC) ságajodiheaddjin guovtti jagi badiel čavčča 2013 rájes. Barents-ovttasbargu buktá ártkalaš politihkkii báikkálaš oainnu ja bealistis láhččán bissovaš rájiid rasttildeaddji ovttasbargofierpmádagaid. Barentsa euroártkalaš ráđdi ja davvidimenšuvdna doibmet ovttasbargoguimiidisguin oasil seamma eanandiedalaš guovllus, daningo davvidimenšuvnna deaddu lea Nuortamearas ja Barents guovllus. Barents-ovttasbargu ja davvidimenšuvnna guoibmevuodát fáallet mearkkašahtti návccaid olles ártkalaš guvlui. Davviriikkaid lassin dán ovttasbarggus leat mielde maiddá EU ja Ruošša. Barents-ovttasbarggu ja davvidimenšuvnna politihka gaskanat logalašvuoda ja oktavuodaid lasiheapmi fállá vejolašvuodaid ovdamearkka dihte biras- ja johtolatsektoriidda. Suopma lea aktiivvalaš davvidimenšuvnna guoibmevuoda gárggiideamis. Davviriikkalaš ministerráđi ártkalaš ovttasbargu doarju stuorra osiin davvi guovlluráđiid doaimmaid, mii heive maid Suoma beroštumiide áššis.

Ruošša ja Suoma gaskkas lea jagis 2010 álggahuvvon ártkalaš guoibmevuolta, mii lea gávppálaččat mearkkašahtti dimenšuvdna praktihkalašvuoda dihte. Dat lea fitnodagaid dárbbuid bálvaleaddji doaibma. Suopma pláne maid eará guovttigaskasaš ártkalaš guoibmevuodaid ja daid báldii multipolára ovttasbarggu Norggain ja Ruotain.

Eurohpá uniovnna lea dehálaš rolla Suoma ártkalaš politihkas. Ovttasbarggus Ruotain ja Dánmárkkuin Suopma doaibma ártkalaš politihka čielggasmahtti ja nanosmahtti bargguin. Uniovnna dárkojeaddji sajádat Ártkalaš ráđis bálvala dan dárkkuhusa.

II ÁRKTALAŠ STRATEGIIJA OASSEDAHKKIT

1 Árktalaš Suoma višuvdna

Višuvdna: Suopma lea aktiivvalaš árktalaš doaibmi, mii máhtta suvdilis vugiin heivehit oktii árktalaš birra ravdaevttuid ja fitnodatdoaibmavejolašvuodaid nu, ahte ávkkástallá riikkaidgaskasaš ovttasbarggu.

Suoma ráđdehus dohkkehii 10.10.2012 linnjemiid, maid vuodul Suoma árktalaš strategiija lea ođasmahtton:

Árktalaš Suopma árktalaš máhttin

- **Suopma lea árktalaš riika** Dálkkádat, luondu, geografiija, historjá ja muosáhusat lea hábmen árktalaš identitehtamet. Suoma álbmot lea ollislaččat árktalaš riika, daningo goalmmádas 60. govdotatbiire davábealde orruin leat suopmelaččat. Sápmelaččaid sajádat Eurohpá uniovnna áidna eamiálbmogin váldo vuhtii ja sin searvan sápmelaččaid sajádahkii eamiálbmogiin váikkuheaddji áššiid giedahallamii dorvvastuvvo. Suoma davveoassi galgá seailluhuvvot stádis ja dorvvolaš doaibmabirasin.
- **Suopma lea árktalaš máhtti** Árktalaš guovlu lea hui vuoimmalaš earáhuvvama čuozáhat. Earáhuvvama ipmirdeapmái, dasa vuogáiduvvamii ja maid dainna ávkkástallamii Suomas lea hui alla dási máhttu ja diehtodáidu. Máhtu ja dutkamuša doalaheapmi ja gárgeheapmi lea earenoamáš dehálaš. Suopma viggá árktalaš máhtu málleriikan sihke dutkamušas ja maid máhtus vásttolaš gávppálaš ávkkástallamis.
- **Suopma gudnejahtta suvdilis gárganeami prinsihpaid ja birra ravdaevttuid** Dálkkádatnuppástusa globála váikkuhusaid ipmirdeapmi, árktalaš luondduvaljiid suvdilis geavaheapmi ja birra ravdaevttuid identifiseren buot árktalaš doaimmain leat guovddášis árktalaš politihkasteamet.
- **Riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbargu** Suoma árktalaš sajádaga nanosmahttin, riikkaidgaskasaš ovttasbarggu viiddideapmi ja stádisvuoda doalaheapmi árktalaš guovllus leat guovddáš ulbmiliiddamet.

1.1 Strategiija ođasmahttima duogáš

Prográmmas mielde ráđdehus mearridii 16.5.2012 árktalaš linnjemiid meroštallamiin čakčii 2012 ja Suoma árktalaš strategiija ođasmahttimis geasi 2013 rádjái. Ráđdehus dohkkehii árktalaš linnjemiid 10.10.2012.

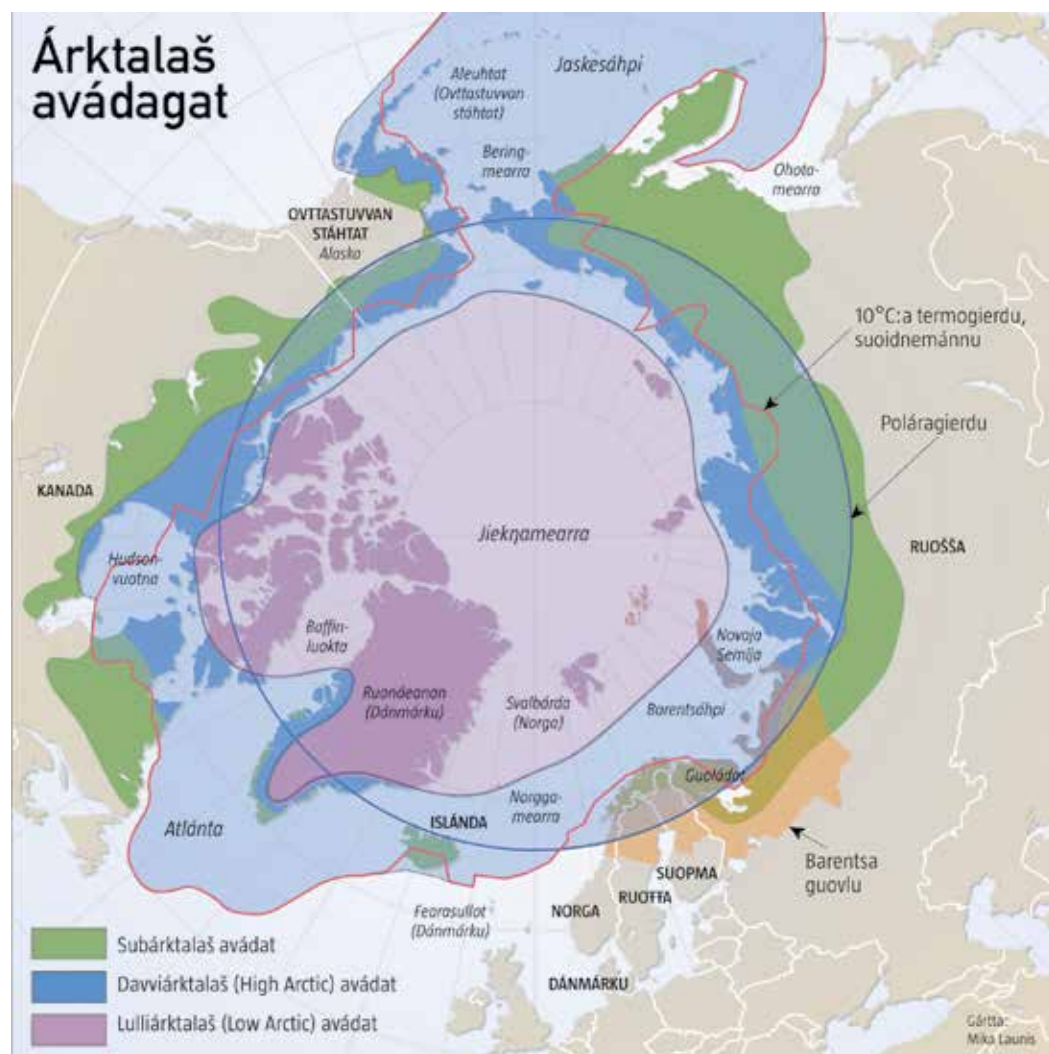
Strategiija ođasmahttima válmmaštalai oaiveministera 31.10.2012 ásahan bargojoavku, gosa nammaduvvojedje ovddasteaddjit buot ministerijain.¹ Ovddasvástádusvirgealmmáfierpmádaga ságajodiheddjin doaimmai árktalaš ambassadevra Hannu Halinen. Guovddášministerijaid kansliijahoavddat stáhtačalli Olli-Pekka Heionena jodihemiin stivrejedje strategijabarggu. Barggu lea dorjon stáhtaráđi kansliija ásahan árktalaš ráđđádallangoddi, mii čoaikkanii stáhtačalli Heionena jodihemiin.

Suoma vuosttáš árktalaš strategiijas jagis 2010 lei doaibmabiju mielde deaddu olgogaskavuodain. Dat meroštalai Suoma árktalaš politihka ulbmiliid ja vugiid daid ovddideapmái našunála dásis ja iešguđetlágan riikkaidgaskasaš ja guovlluguovdasaš forumiin, Eurohpá uniovnnas, davviriikkalaš ovttasbarggus ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Ođasnuvvon strategiija vuolggasadjin lea leamaš, ahte dat guoskkaha viidát surggiid ja lea obbalaš. Suopma viggá luohthahtti obbalašárvoštallama

¹ Geahča mildosa: Mearrádus Suoma árktalaš strategiija beaivádanbarggus ja dan resurseremis

ja višuvdnii árktaš guovllus. Vuolggasadjin lea dat vuodđooaidnu, ahte olles Suomas lea mearkkašahtti árktaš beroštupmi. Dalle mielde bohtet sihke fitnodatdoaimma, máhttu, riikkaidgaskasaš ovttasbargu, Suoma davimus guovllut ja maid obbalaš riikka árktaš sajádaga nannen ja doaimman árktaš suvdilis gárganeami buorrin.

Ovddit strategiijas meroštallojedje vuodđomihttomearit ja evttohuvvojedje doaimmat daid juksamii. Dán strategiijas ovdanbuktojit oasil ođđasit árvvoštallojuvvon mihttomeriid vuodul ain viidát doaimmat mihttomeriid juksamii.

Gáldut: AMAP Assesment report Arctic pollution issues, AMAP 1998, Arctic pollution issues: A state of the Arctic environment report, AMAP 1997, Conservation of Arctic flora and fauna, CAFF 2001

1.2 Riikkaidgaskasaš doaibmabiras

Árktalaš guvlui ii leat okta meroštallan, mii čilgešii buot. Guovllu ráddjen rievda sierra diedasurggiid dahje politihkalaš soahpamušaid mielde. Seammaláhkái dán strategijjas ártkalaš guovlu áddejuvvo ain dili mielde heivehuvvon. Sullii njealjádas Suoma areálas lea Sámi leanas poláragierddu davábealde. Strategijja vuolggasadjin lea, ahte olles Suoma lea ártkalaš máhttu ja ártkalašvuhta lea relevánta olles Suoma dáfus.

Beroštupmi ártkalaš guovdu lea lassánan maiddá mánnggain riikkain, mat leat olggobealde guovllu. Guovllu ekonomalaš potenciála, nugo mat energijajaljit ja vejolaš rahpaseaddji odđa fievrredanluottat čálmustahttet guovllu strategijjalaš mearkkašumi vuogiin, mas lea maid dorvvolašpolitihkalaš váikkuhus. Ain eambo stáhtat leat beroštuvvan guovllus.

Jodálmuvvi dálkkádatnuppástus váikkuha duogázis buot áššiin. Maiddá globála ekonomijja váldodeattu sirdáseapmi Ásiai rievdata ártkalaš guovllu sajádaga. Ártkalaš doajáhat dáhpuhuvvá seaimmaáigge riikkaidgaskasaš politihka váldeoktavuođaid rievdadusaiguin.

Ain stuorat meari riikkaid beroštumi lassáneapmi laktása guovllus rahpaseaddji vejolašvuođaide ja guovllu lassáneaddji mearkkašupmái, muhto maiddá daid riikkaid almmolaš riikkaidgaskasaš sajádaga nanosmuvvamii ja doaibmannávccaid lassáneapmái.

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš soahpamušat leat vuodđun maiddá Suoma doaibmaide ártkalaš guovllus.

- Suopma atrná **Árktalaš rádi** vuosttaš ovttasbargoforuman ártkalaš áššiid gieđahallamis.
- **Barentsa euroártkalašráđdi** ja **Barentsa guovlluráđdi** buktet guovlluguovdasaš oainnu viidát ártkalaš politihkkii.
- **Eurohpá uniovdna** lea čavga oktavuođas ártkalaš guovllu politihkalaš, geográfalaš, ekonomalaš ja diedálaš dahkkiid dihte ja **davvidimenšuvnna** politihka bokte.
- **Davviriikkaid ministerrádis** lea iežas ártkalaš ovttasbarggu prográmmaset.
- **Davviriikkat** leat nanosmahttán ovttasbargoset maiddá ártkalaš áššiin.
- **Ovttastuvvon našuvnnat** (ON) ja dan vuollásaš orgánat ovddidit riikkaidgaskasaš ovttasbarggu mánnggain ártkalaš guovllu dáfus dehálaš surggiin.
- **Riikkaidgaskasaš mearrajohtinorganisašuvdna IMO** válmmaštallá poláraguovlluin borjjasteaddji skiippaid guoskevaš čadni lánkaásaheami.
- **Guovttigaskasaš ártkalaš guoibmevuodát** dievasmahttet multipolára ovttasbarggu

1.3 Eará riikkaid ártkalaš linnjemat

Buot ártkalaš guovllu riikkat leat mañemus jagiid čállán iežaset ártkalaš strategijaset dahje vástideaddji linnjemiid, main sin ártkalaš politihkka meroštallo.

Norga lea juo moanaid jagiid áigge bidjan ollu návccaid davvi guovlluide ja riika viggá leat njunnošis buot ártkalaš guovllu guoskevaš gažaldagain. High North lea Norgga politihkas guovddáži. Ekonomalaš ovttasbarggus Ruoššain lea mearkkašahtti sajádat Norgga ártkalaš politihkas. Norga viggá maid aktiivvalaččat oažžut ovttasbargoguimmiid čatnasit davvi guovllu gažaldagaide.

Kanadas lea mearkkašahtti ártkalaš eanan- ja mearraguovlu, mainna dat čálmustahtta suverenitehtas. Kanadas lea leamaš mearkkašahtti rolla Ártkalaš rádis ja dat lea njunuš riikkain ártkalaš dutkamušas. Kanada almmustahtti iežas strategijjas geasset 2009 ja dan čuovui politihkkabábir jagis 2010.

Islánda dohkkehii njukčamánu 2011 mearráduscealkámuša riikka ártalaš politihkas. Islánda čalmustahtta ártalaš politihkastis guovluguovdasaš ja mánggaidgaskasaš ovttasbarggu. Islánda oaidná ávkki alces geográfalaš sajádagas, go eavttut ártalaš mearrajohtolahkii buorránit.

Ruotta almmustahtii iežas ártalaš strategiijas miessemánu 2011. Ruota prioritehtat leat dálkkádat ja biras, ekonomalaš gárganeapmi ja olmmošlaš dimenšuvdna. Strategiija váldotemán lea birassuodjaleapmi, mii váldo vuhtii moanain sierra viñkiliin. Dálkkádatnuppástusa njoazimáhttimiin ja luonddu mánggahápmásašvuoda seailluhemiin sáhtta dorvvastit guvlui olbmuid eallindiliid ja ekonomalaš lassáneami.

Danmárku lea ártalaš riika Ruonáeatnama bokte, man iešstivrejumi Danmárku lea nannen. Danmárku gonagasgotti ártalaš strategiija almmustuvai borgemánu 2011. Danmárku lea Suoma ja Ruota lassin mearkkašahhti sajádagas ártalaš gažaldagaid guoskevaš EU-ovttasbarggu.

Ovttastuvvon Stáhtat almmustahtii presideanta vuolláicállán ártalaš strategiija miessemánu 2013. Sáhka lei čoaččkáigesson politihkkaáššebáhpiris, man ulbmilin lei buktit ovdan Ovttastuvvon Stáhtaid prioritehtaid ártalaš guovllus ja loktet ártalaš áššiid deaddoárvvu earenoamážit našunála doaimmain. Strategiijas deattuhuvvojedje dorvvolašvuhta, guovllu ráfálaš, dássedeattus orru ja vásttolaš gárganeami stivren ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu nanosmahttin.

Ruošša almmustahtii guovvamánu 2013 ođđa presideantta dohkkehan ártalaš strategiijas. Das leat guhtta váldodeattuhusa, ártalaš avádagaid sosioekonomalaš obbalašgárganeapmi, diehtaga ja tehnikka gárganeapmi, dalááigásaš ICT-infrastruktuurra láhččin, biras dorvvolašvuoda sihkarastin, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ártalaš guovllus, soahteveaga dorvvolašvuoda sihkarastin ja stáhta rájáid bealušteapmi ártalaš guovllus.

2 Suoma ártalaš olbmot

2.1 Sosiálalaš suvdilvuhta, servodaga doaibman ja bargodiliit

Ártalaš guovllus lea sullii njeallje miljovna ássi, main vádjit logi proseanta gullet eamiálbmogiidda. Suoma Sámis leat valjit 180 000 ássi.

Dálkkádaga liegganeapmi ja lassáneaddji ekonomalaš doaimmat leat nuppástuhtán dili ártalaš guovllus vugiin, man váikkuhusat ja daid eaktudan heivehandárbbut dearvvasvuhtii, buresbirgejupmái ja eallindiliid galget váldot vuhtii.

Suvdilis gárganeapmi šaddá ekonomiijas, sosiálalaš ja ekologalaš suvdilvuodas. Suoma davimus osiid viñkilis ulbmilin lea dorvvastit guovllu ássiide buori eallima eavttuid. Buresbirgemii gullá vejolašvuhta bargui, bargoburesbirgen, doaibmi vuodđobálvalusat, olbmuid ovttaeardásašvuhta, dorvvolašvuhta ja skuvlejupmi. Davvi Suoma hástalussan leat guhkes gaskkat, rievdadusat álbmoga ahkeráhkkanusas, bargofápmogažaldagat, ja dárbbalaš eiseválddiidresurssat. Lassáneaddji ekonomalaš aktiivvalašvuhta láhčá vejolašvuodaid, muhto maid hástalusaid. Buot doaimmain galget báikkálaš olbmot váldot vuhtii. Álbmoga ja doaibmabirrása dorvvolašvuhta lea dehálaš dahkkit gilvui.

Go doaibmi infrastruktuurra ja Suoma Sápmái čohkkejuvnon ártalaš máhttu ja doibmiidfierpmádat ovtastuvvet ártalaš ja Barentsa guovllu gárganeami mielddisbuktán mealgat buriide ekonomalaš prospeavttaidda, leat Suoma Sámis buot vejolašvuodát leat geasuheaddji ássanbiras boahtteáiggis.

Elektrovnnalaš gulahallanfierpmiid ja digitálalaš bálvalusaid mearkkašupmi lea guovddáš ášši servodaga doaibmivuoda ja álbmotlahtuid buresbirgejumi dáfus. Ráđdehusprográmma mielde diehto- ja gulahallantehnikka ávkástalli fihtolaš dihtorčovdosiid atnui váldin ovddiduvvojit rastahálddahusláččat buot servodaga sektoriin. Gárganeami háldui váldimis buot ministeriijain leat dáhkame hálddahussuorggi fihtolašstrategiijaid.

Ártalaš guovllus dehálaš ealáhusaid ja davvi gávpogiid gárganeamis oktavuodas šaddet ođđa bargobáikkit ja bargofámu dárbu lassána. Hárvvet ásaidehtton guovlluide lea hástaleaddji gávdnat gelbbolaš bargiid. Bargofámu johtaleaddji luonddu buktán vejolašvuodát ja váttisvuodát

vásihuvvojit garraseabbo go lullelis. Árktalaš eallindili dovdan ja maid skandinávalaš gielaid, ruoššagiela ja eangalašgiela dáidu rahpá bargooheccái mángii olles árktalaš guovllu. Árktalaš máhttit dárbbasuvvojit sihke Roavvenjárggas, Inuvikas, Murmánskkas ja Hámárfeasttas. Danin Suopma atná dehálažžan bargofámu johtaleaddji luonddu ovddideami árktalaš guovllus.

Eandalii Davviriikkaid ekonomalaš stuorruma ja investeremiid dáfus bargofámu fidnen ja ealáhuseallima friddja johtaleapmi leat čoavddasánit. Davviriikkat leat nuppiideaset deháleamos gilvaleddjat ja ožžot ávkki nuppiideaset máhtus, gárganeamis ja rabasvuodas. Rádjáránnjáv Suopma, Ruotta ja Norga sáhttet ovdánit mángga davvin dehálaš suorggis ain garraseabbo nu, ahte šaddá álkibun daidda olbmuid, geat máhttet gielaid, johtit rástá váldegotterájáid bargomárkaniin. Jagis 1954 čatnon davviriikkalaš bargomárkansoahpamuš lea álkidahtán bargiid johtima árktalaš rádjeguovllus.

Bargofápmu johtá Davviriikkain maiddá pendlema bokte. Pendlema lassáneapmi davvin gáibida buiid johtinoktavuodaid ja miehtama bargoadis.

Oulu ja Ubmi universitehtaid ovtasbargun álgán Nordic Mining School lea ovdamearka das, movt boahstevaš bargoeallima hástalusaid dusten árktalaš guovllus álgá jo skuvlejumis.

Turismasuorggis davviguovllu sesonjalundosaš barggu ja karriera huksema sáhttit álkidahttit ovtasbarguin árktalaš ránnjáriikkaiguin. Ovtastahttimiin ovdamearkka dihte Norgga turismasesonja geasi áigge jaskadut sesonjain Suomas ja seammalahká Suoma dálvesesonja jaskadut áigái Norggas earenoamážit suorggi nuorra bargiide láhččojuvvo nana vuoddu fidnet barggu bissovaččat davvin.

Árktalaš bargobiras – vuollegaš temperatuvrrat, váttis dálkedilli, bargobeivviin čuvges ja sevdnjes áiggi rievdadallan – bidjá earenoamášgáibádusaid bargodili dorvvolašvuhtii. Daid olbmuid mearri, geat barget árktalaš dilis, lea lassáneamen ruvkedoaimmaid, energijaindustriija ja turisma- ja vásáhusbálvalusaid lassáneami mielde. Buot dát lasiha guovllus johtima ja eará čanusbálvalusaid.

Suomas lea earenoamášmáhttu árktalaš bargodili dutkamis ja dorvvolaš bargodili ordnemis. Bargodearvvasvuodálágádusas lea guhkesáigásaš ovtasbargu Davveoarje-Ruoššas sullasaš lágádusaiguin. Suorggi ovtasbargu ovddiduvvo maid oktavuodain davvi dimenšuvnna sosiála- ja dearvvasvuodas surggiid bokte. Earenoamášgelbbolašvuoda viidásit doalvun ja vásáhusaid lonohallan árktalaš bargosuodjalan- ja bargodearvvasvuodaáššedovdiid gaskkal doaibma. Guovlluguovdasaš ovtasbarggu bokte Suopma ovddida davviriikkalaš bargoburesbirgenmáile.

albma duođalaš suodjaleami nanosmahttimii. Suopma atná dehálažžan dorvvastit eamiálbmogiid oassálastima dán ovttasbargui.

ON Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvvna (ILO) eamiálbmogiid guoskevaš almmolašsoahpamuš 169 ratifiseren lea biddjon mihttomearrin Jyrki Katainen ráđđehusprográmmas ráđđehusbadjái 2011–2015. Ratifisereneavttuid čielggadeapmi lea jođus.

Sámegiella ja kultuvra leat Suomas eallán juo mánggaid jagiid áigge garra nanosmuvvama áiggi. Almmolašhálddahus lea dorjon dán dainna, ahte lea čujuhan eambo resurssaid earret eará sámegielaide oahpahussii ja mánáid giellaealáskahtindoaimmaide. Golmma Suomas hállon sámegielain anárašgiella ja nuortalašgiella lea áitojuvvon jávkat. Oahpahus- ja kulturministeriija ásan bargojoavku luobahii jagi 2012 njukčamánnu evttohusas sámegiela ealáskahttinprográmmas. Sámegiela ja kultuvrra doarjaga galgá ain nanosmahttit.

Sápmelaččat

- Eamiálbmot, mii orru Suomas, Ruotas, Norggas ja Ruoššas
- Sápmelaččat leat 82 000–97 000
- Suomas sullii 10 000 sápmelaččat, geain vádjit bealli orru sámiid ruovttuguovllus
- Ruovttuguovlu: Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddat ja Soađegili gieldda Lappi bálgosa guovlu
- Suomas hupmet davvi-, anáraš ja nuortalašgiela
- Ruovttuguovllus giela ja kultuvrra guoskevaš vuodđolága mielldisbuktán iešstivren jagis 1996
- Iešstivrejupmái gullevaš bargguin fuolaha sámiid válggain válljejuvvon parlameanta, Sámediggi

3 Skuvlejupmi ja dutkamuš

3.1 Suoma árkatalaš máhttu

Suomas lea viidát árkatalaš máhttu. Dan vuodđun lea alla dási skuvlenortnet, man buot dásis váldo vuhtii Suoma sajádat árkatalaš riikan. Suopma bidjá ollu návccaid davviguovlluid máhttui ja dutkamušii. Mánggabealat árkatalaš dutkamuš dahkko sihke allaskuvllain ja dutkanlágádusain. Máhttu gávdno maid mánggagain fitnodagain.

Suopma sajádat davvin dagaha maid, ahte praktihkas measta buot dutkansurggiin lea oktavuolta galbma áibmoguovllu máhttui ja dan bokte árkatalašvuhtii. Árkatalaš dutkamuša Suomas dahket allaskuvllat ja dutkanlágádusat ja daid earenoamášsuorggit leat govviduvvon olgoministeriija almmustusas Árkatalaš máhttu Suomas².

Árkatalaš guovllu rievdan laktása earenoamážit dálkkádatnuppástussii, luondduvaljiid ávkástallamii ja eanangeavaheapmái. Dat váikkuhit sihke birrasii ja servodahkii ja gáibidit danin diedagottiid gaskasaš dutkamušdoaimma. Árkatalaš luonddu ja geofysikálalaš birrasa earenoamáš iešvuodaid dovdan eaktuda maiddá guhkesáigásaš vuodđodutkamuša ja gieddebarggu. Doaibman árkatalaš guovlluin gáibida mánggabealat galbma áibmui heivvolaš teknologijja dutkama ja gárggiideami.

Suomas dahkkon dutkamuša mearkkašupmi earenoamážit birrasa dili ja ođasmuvvi luondduvaljiid čuovvumis ja guhkesáigásaš dutkanmateriála čohkkemis dollet riikkaidgaskasaččat hui alla dási. Ovdamearkan das leat Suoma earenoamášmáhttsuorggit dego mat muohttaga, jienja ja áimmu

2 http://www.kopijyva.fi/ejulkaisut/ulkoasiainministerio/arkinen_osaaminen/

sisdoalu riikkaidgaskasaččat hui alla dási dutkanmáhttu. Dutkamuš lea čoavddasajis maiddá ieshuđetgelágan doaimmaid guovlluplánemis, lohpegeavádagain, riskkaid ja áitagiid árvvoštallamis. Dát diehtu dárbbášuvvo sihke dálkkádatnuppástussii heiveheamis ja daid vejolašvuođaid ávkkástallamis maid ártkalaš guovlu fállá.

Ártkalaš guovllus dutkamušas lea dehálaš servodatlaš dimenšuvdna. Ártkalaš dutkamuša mearkkašupmi stuorru maiddá olles Suoma ekonomii ja dáfus.

Viiddis surggiide guoskevaš ja mánggabealat dieđu ávkkástallama mearkkašupmi oázžu eambo deattu ártkalaš guovllus. Suopmelaš ártkalaš máhtu dehálaš vuoddu lea guovllu dili dovdan. Ieshuđetge oassebeliid gaskasaš aktiivvalaš dialoga lea dehálaš go dahkkojit dutkamušat ja čielggadusat. Dan lassin dutkamušain buvttaduvvon ođđa dieđu lea dárbu juohkit doarjjan mearrádusaid dahkamii, fitnodatdoaimmavejolašvuođaid gárggiideapmái ja maiddá álbmotságastallamii obbalaš ártkalaš áddejumi lasiheami dihte.

Go skuvlejupmái ja dutkamušsii biddjojtit návccat, nu buoriduvvo Suopma sajádat ja geasuheaddjivuotta hui alla dási riikkaidgaskasaš ártkalaš máhttin. Suoma ártkalaš máhtu doalaheapmái ja riikkaidgaskasaš njunušin lohtaneapmái dárbbášuvvo universitehtaid ja ámmátallaskuvllaid ártkalaš áššedovdamaša bistevas gárggiideami ja doarjun ja maid nana ovttasbargu suopmelaš ártkalaš doibmiid gaskkal. Suopmelaš ártkalaš dutkamuša dahkki ja skuvlejumi addi dutkanlágádusaid ja universitehtaid gaskasaš gulahallan ja ovttasbargu galgá lasihuvvot nanosmahttit vel čielgasit buorebun. Ártkalaš dutkamušas fierpmádaga dahkamis lea earenoamáš dehálaš mearkkašupmi, daningo dutkojuvvon diehtu ártkalaš guovllus lea ain beare unnán ja dat lea biddjguidd. Viiddis riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja maid ovttasbargu daiguin riikkaiguin mat leat ártkalaš guovlluid olggobealde lea dehálaš.

Mánggain Suoma allaskuvllain dahkko ártkalaš dutkamuš. Lappi ja Oulu universitehtain ja maid Roavvenjárgga (1.1.2014 rájes Lappi) ámmátallaskuvllas ártkalaš ja davvi deattuheapmi lea čállon njuolga strategiijai. Stáhta dutkanlágádusain lea Davvi-Suomas nana doaimmabáikkid gieddestašuvnnaid fierpmádat. Dutkanlágádusain earenoamážit Dálkediedáhus lágádusa dutkanstrategiijas deattuhuvvo maiddá ártkalaš dutkamuš.

Suomas lea alla dási ártkalaš dutkanmáhttu ja ártkalaš guovllu dutkaninfrastruktuvrrat earret Soađegilis ja Bállásis. Sibirjá Tiksas dahkko dutkanovttasbargu Suoma, Ruošša ja ovttastuvvon Stáhtaid gaskkal.

Suopmelaš ártkalaš máhtu diehtovuodu galgá nanosmahttit sihke heiveheaddji, mánggadiedálaš ja maid vuodudutkamuša surggiin. Ártkalaš dutkamuša nanosmahttima eaktun lea synergija lasiheami lassin dutkama resursseren, dutkanbirrasiid, dutkiskuvlejumi ja dutkanservoša gárgeheapmi.

Mearaid dutkamuša álbmotlaš strategiija lea gárváneame. Das boahhtá ovdan earret eará mángga suorggi ártkalaš mearradutkamuša mearkkašupmi.

Jieknadoajáriid opererejeaddji Arctia jieknadoajárat heivejit maid dutkangeavahussii. Dainna ulbmilin dain leat leamaš jieknadutkit Davvenuortaoalis ja Nuortamearas ja maid dá luonddudutkit Beauforta- ja Tšuktšiidmearas.

Ovdamearkkat suopmelaš ártkalašvuhtii laktáseaddji dutkamušas ja skuvlejumis

- **Aalto universitehta** Inšenevradiehtagiid allaskuvllas ártkalaš tehnikka lea identifiserejuvvon givrodutguovlun. Dutkamuš geahčada jieja, muohttaga, girsse ja daid váikkuhusaid ráhkadusaide ja fievruid. Okta dutkamuša dehálaš oassi láktasa mearrateknihkkii ja dálvemearrajohtimii, mat leat Supmii dehálaččat ja mat hábmejit seammás stuorra fitnodatdoaimmavejolašvuođaid min riikkaidgaskasaš gávpái. Aalto-universitehta jieknaiskussálddis Aalto Ice Tank, lea mánggadoaimmaálddis ja das sáhtá erenoamáš bures dutkat mánggaid dehálaš hydrodynamihka gažaldagaid maiddá ábis. Erenoamáš bures álddis heive skiippaid stivreniskosiidda. Áldásis sáhtá dahkat maid báruid ja dutkat skiippaid ja mearrateknihkalaš ráhkadusaid láhttema báruid siste.
- **Helssega universitehta: Helssega universitehtas lea mearkkašahtti oassi suopmelaš ártkalaš dutkamis** earret eará geologiija, geografiija ja fysihka surggiin. Helssega, Oulu ja Turku universitehtain leat dutkanlágádusat davvin Suomas.

- **Lappi universitehta:** Eurohpá uniovna davimus universitehta, gos dutkojuvvot ártalaš guovllu olbmot, biras, dáidda, hábmen ja daid gaskasaš dialoga. Váldegotti dási ovddasvástádus sápmelašvuhtii guoskevaš servodatdieđalaš ja juridihkkadieđalaš dutkamušas. Lappi universitehta **Ártalaš guovddáša** dutkamuš gieđahallá ártalaš guovllu globálarievdadusa, suvdilis gárganeami ja biras- ja vehádatrievtti. Váldegottalaš rollii gullá dieđááššiin dieđiheapmi ja čájáhusdoaimma ja earenoamážit Ártalaš ja Barentsa euroártalaš ráđđái laktaseaddji áššedovdibargu. Ártalaš guovddáš vikkaha EU ártalaš dieđihanguovddáša sajádaga. Lappi universitehtas ja **Ártalaš universitehtaid riikkaidgaskasaš čállingoddi**, mii vástida ártalaš riikkaid universitehtaid, ámmátallaskuvllaid ja eará skuvlenorganisašuvnnaid gaskasaš ovtasbargofierpmádaga hálddabusbargguin. Fierpmádaga allaskuvllas ovddidit skuvlejumi sihke dutki-, studeanta- ja oahpaheaddjilonohallama davviguovlluin.
- Oulu universitehta lea riikkaidgaskasaš dieđuniversity, gos dutkojuvvot davvi ja ártalaš gažaldagat mánggain dieđasurggiin. Oulu universitehta **Giellagas-instituhtas** lea Suomas earenoamášvásttu sámegeala ja sámiid kultuvrra skuvlejumi. Instituhtas dutkojuvvo sámi historjá ja servodat. Oulu universitehta **Thule-instituhtta** ollašuttá biras-, luondduriggodat- ja davvivuođasurggiid dutkamuša. Das lea Ártalaš medisiidnadieda guovddáš ja davvi biras- ja luondduriggodatdutkanuša koordinerejeaddji NorNet-fierpmádaga. Oulu Mining School ja ovtas Ubmi universitehtain áhahuvvon Nordic Mining School vástidit ruvkesuorggi dađistaga lassáneaddji máhttodárbbuide. **Soađegili geofysihka observatorio** lea Oulu universitehta vuollásaš riikaviidosaš sierra lágádus.
- **Dálkedieđalaš lágádus:** ártalaš dutkamuš lea okta strategiijas deattuhuvvon surggiin. Ártalaš dutkamuša ovtadat kárte poláraguovlluid áibmogearddi iešguđetge gerddiid, biosfeara ja eanaasi ja buvttada dárkilis dieđuid áibmogearddis, dálkkádagas ja birasis. Soađegilis lea Lappi dálkedieđalaš dutkanguovddáš. Mearraieja dutkamis lea guovddášis guhkkinkártenvugiid dutkamuššii ja gárgaheapmái sihke jiekgamodeallaid ráhkadeapmái. Lágádusas lea máhttu ártalaš hydrografia suorggis.
- **Geologiija dutkanguovddáš (GDG):** Geologalaš, geokemiálalaš ja geofysikálalaš dutkamuš sihke luondduvaljit ohcan davviguovlluin.
- **Eana- ja borramušgálvodoalu dutkanguovddáš (EDD),** Vuovdedutkanlágádus (Metla) ja Fuoddo- ja guolledoalu dutkanguovddáš FGDG doibmet davvin iežaset surggiiguin. Daid oktiičatnosis riegeadeaddji **Luondduvaljid guovddáš:** luondduvaljisuorggi dutkamuša koordineren ja intergereren.
- **Roavvenjargga (Lappi) ámmátallaskuvla:** suvdilis vuovddiid geavaheapmái, luondduvaljiid geavaheami oktiieheiveheapmái sihke galbma diliid hálddašeapmái laktaseaddji dutkan, skuvlen ja gárgaheanbargu. **Turismasuorggi dutkan- ja skuvleninstituhtta** lea ártalaš guovllu turisma- ja gussiid vuostáiváldinsurggiid áššedovdi, man čohkkejit oktii Lappi universitehta, Roavvenjargga ámmátallaskuvla ja Lappi turismaoahpahat ovtasbargus.
- **Sámi oahpahusguovddáš:** mángga suorggi skuvla, man ulbmilin lea fállat sámegeala ja kultuvrra oahpaha ja eará ámmátlaš skuvlejumi.
- **Suoma birasguovddáš (SBGU):** lea mielde Ártalaš ráđi fidnuin, main čohkkejuvnon dutkandiehtu birasmirkuin, dálkkádatnuppástusas ja oanehisahkásaš dálkkádat váikkuhuslaš ávdnasiin (SLCF): SBGU máhttui gullet stivrenvugiid válmmaštallan ja váikkuhahttivuođa ja riskkaid árvvoštallan sihke golaheami ja buvttadeamis eallinahkásaš váikkuhusaid árvvoštallan. SBGU:s lea mánggalágan máhttu maiddá mearraekologiija, jiekgadutkamuša ja mearrajođu ja davi birasiid olis.
- **Suonjardandorvoguovddáš (SDOG):** Davvi-Suoma guovllulaboratoria dahká Eurohpá uniovna davimus radioaktiivvalaš čuovvuma ja lea oassi ártalaš guovlluid birrasa čuovvun ja árvvoštallanfierpmádaga.
- **Bargodearvasvuodálágádus:** Oulu ovtadagas dutkančuozádahkan lea galbmabargu, galbmasa váikkuhusat doaimmanávccaide sihke galbmavahágiid árvvoštallan ja hálddašeapmi.
- **STD:** galbmadutkamuš, galbmasteknologiija.

Ártalaš dutkamuša dahket Suoma lágádusat:

http://www.arcticcentre.org/Suomeksi/TUTKIMUS/Arktinen_tutkimus_Suomessa.iw3

4 Suoma árktalaš fitnodatdoaimma

4.1 Árktalaš fitnodatdoaimmavejolašvuodát

Globála ekonomii ja hástaleaddji dili ja doalvuma ja ekonomii ja oktavuodaid stuorra mearkkašumi dihte lea earenoamáš dehálaš, ahte suomelaš ealáhuseallin ohcá lassáneami buot dain surggiin, gos stuorrunprospeavttat orrot leamen buorit ja gos suomelaš fitnodagain lea vejolašvuodát birget. Árktalaš guovlu fállá dakkár prospeavttaid.

Suomelaš árktalaš máhtus leat guhkes árbevierut ja buorre beaggin. Dan vuodđun lea árktalaš eallindili mánggabealat dovdan ja dan heiveheapmi. Eanemus dovddus ovdamearkan lea árktalaš mearrateknologija ja dasa laktáseaddji fitnodatdoaimma, čovdosat ja bálvalusat. Suorggi fitnodagaid mielde dänge guovllu gilvvohallan lea globaliserejuvvon ja dat relatiivalaš gilvvohallanovdu, maid máhtus doaisttáži lea ožžojuvvon, sáhtá dál jávkát almmatge makkárge earenoamášdoaimmaid haga. Seammas árktalaš guovllus šaddet hui mánggabealálaš ođđa fitnodatdoaimmavejolašvuodát, main mánggat fitnodagat leat beroštuvvan maiddái mearrateknologija lassin. Dan dihte ealáhuseallin lea beroštuvvan Suoma árktalaš strategiijas, man konkrehtalaš doaimmabijuiguin ealáhuseallima ja Suoma stáhta oktasaš beroštumiide sáhttit láchčit buriid vuolgasažiid.

Ealáhuseallima virgillis čalmustuvvo globála gilvu. Dan mielde árktalaš doaimmabiras mearkkaša sihke mearkkašahtti stuorrunvejolašvuodaid ja earenoamáš garra riikkaidgaskasaš gilvvohallama. Kanadas, Norggas, Ruotas, Dánmárkkus, Ovtastuvvon Stáhtain ja Ruoššas dat árktalaš fidnut maid bohtet plánet ja ollašuhttit, beroštahttet investerejeddjiid, stuorra fitnodagaid ja sin fierpmádagaid máilmmiviidosaččat. Maiddái Kiinná ja viidasut ásialaš stáhtaid ja fitnodagaid rolla, mii lea stuorrume, lea guovllus duohta ášši, man galgá váldot duođas vuhtii.

Suoma ja suomelaš fitnodagaid nana árktalaš čehppodat láchá buori vuolgasaži ođđa fitnodatdoaimmii. Earenoamáš fuomášumi galgá giddet máhtu ja vásáhusaid rievdadeapmái fitnodatdoaimman. Árktalaš guovllu mihtilmas eallindilli – mearraguovlluid jiekragovččas, árktalaš galmmas, garra biekkat – bidjet iežaset hástalusaid doaimmaide. Suomas lea máhttu doaimmamis davvi- ja galbma guovlluin. Dat vásáhus addá fitnodagaide vejolašvuodaid ávkástallat dain ođđa fitnodatdoaimmavejolašvuodain, mat rahpasit guvlui.

Suopma ovddida birasmáhtu doalvuma árktalaš guovlluin. Multipolára fidnut fáallet vejolašvuoda ovddidit omd. čáhce- ja duolvačáhcefuolahusa, doappar- ja váttis doabbariid fuolahusa, oljodustema ja energijabeaktivuoda ja -seastima máhtu doalvuma. Dakkár birasustitlaš čovdosat ja fitnodatdoaimmat, mat gudnejahttet daid ravdaevttuid maid biras bidjá, leat Suoma givrodat. Luondduvaljiid ávkástallan eaktuda viiddis ovtasbarggu riikkaid ja fitnodagaid gaskkal. Suopma ovddida fitnodatdoaimma birasevttuid čielggasmahttima guovllu oktiiveiveheaddji prinsihpaid ja soahpamušaid bokte.

Suoma ja suomelaš fitnodagaid dáfus lea dehálaš beassat mielde daidda árktalaš guovllu fitnuide, mat álggahuvvojit ja leat juo jođus. Guovllu gárgeheapmái ja luondduvaljiin ávkástallamii vikkahit riikkaidgaskasaš fidnut leat stuorrát. Beassandihti mielde fidnuide suomelaš fitnodagat galget nagodit čohkket oktiilaktimiid ja fállat čovddustihpasaš viiddis buvttá- ja bálvalanollisvuodaid. Dat eaktuda ođdalágan máhtu ja sáhtá eaktudit maid arvegoavdeorganisašuvnnaid, maid vuolde fitnodagat sáhtášedje fállat fierpmádagaideaset bokte iežaset máhtu riikkaidgaskasaš fitnodagaid árktalaš fidnuide. Hástalusaga dagaha suomelaš fitnodagaide maiddái investeremiid ruhtadeapmi.

Fidnuid sturrodat duššefal okto, muhto maiddái doaimmabirrasis luondu, sáhtá eaktudit, ahte stáhta lea mielde ja mielváiikuheamen. Stáhta rolla sáhtá rievdadallat fierpmádagaid láchimis, refereansafidnuid álggaheaddjin ja doarjuin álo gitta fitnodatdelegáhtaid galledemiid lágidemiide. Earenoamáš dehálaš dat lea Ruoššain, muhto maiddái eará árktalaš riikkaiguin. Vai nagoda darvehit rahpaseaddji fidnuide, dat gáibida guhkesmielalašvuoda ja čatnaseami viidasutge guovllu gárggiidahttimii ja báikki alde leahkima.

Mearkkašahtti energii- ja eará investeremat Suoma lagasbirrasis buktet oktan háválásváikkuhusaiguin viidát fitnodatdoaimmavejolašvuodaid suomelaš fitnodagaide. Dat guoská

industriija ja teknologiiija surggiid olis maid bálvalusaid, ovdamearkka dihte go offshore-gietti doarjjan huksejuvvo infrastruktuurva nannámii.

Bioenergiija geavaheapmi stuorru čadat. Čuovvovaš mearkkašahtti suorggi badjelassii váldin maidai ártkalaš guovlluin leat johtolatboaldámušat. Biokemikálat, bioávdnasat sihke dálkásat ja kosmetihkka leat boahhteáiggi muorrabuktagat. Davvi guovlluin šaddan muora lágideapmi buktagiin ja márkanastin rahpá vejolašvuodaid unna ja gaskastuorra industriijai.

Suomelaš fitnodagain lea nana čehppodat ártkalaš dálkkádahkii heivvolaš huksemis ja das guoskevaš norpmain, maid oktiiheiveheami Suopma háliida ovddidit.

Ártkalaš dilálašvuohdamáhttu ja ártkalaš testen leat dehálaš oassi suomelaš ártkalaš máhtu. Suoma Sápmi lea šaddan mañemus jahkelogiid áigge dehálaš riikkaidgaskasaš fievrridanindustriija gárggiidan- ja iskkadanbáikin, mii lea nanosmahtán eurohpalaš galbmasuorggi máhtu globálalaččat.

Hábme Suopma -prográmmas (TEM/OKM 2012) Lappi universitehta lea meroštallon oktan Suoma guovddášmáhttobáikin, Lappi universitehta potensíalalaš máhttosuorgin lea meroštallon ártkalaš hábmen. Dat lea ártkalaš birrasis ja dilálašvuoda ipmirdeamis bohciidahtti plánen, mii váldá maid vuhtto olbmo sajáiduvvama. Bálvalusaid, ođđa buktagiid, buvttadanvugiid dahje vaikkeba jiekñadoajáriid hábmen dárbbasa máhttiideaset, mat dovdet ártkalaš diliid, vejolašvuodaid ja ravdaevttuid.

Ártkalaš máhtus ja dan buvttan dahkan gieđahallo maid Suoma mearrajohtolatstrategiijas, mii válmmaštallo johtolat- ja gulahallanministeriija jođihemiin. Strategiija galgá gárvánit jagi 2013 loahpa rádjái.

Suoma ártkalaš máhtu suorggit

- Offshore-industriija
- Mearraindustriija
- Skiipafitnodatdoaima
- Mearrafievrrideamit
- Dálke- ja jiekñabálvalusat
- Vuovdemáhttu
- Málbmaindustriija
- Metállaindustriija
- Turisma
- Árbevirolaš ealáhusat
- Galbmamáhttu
- Dálveiskadeapmi
- Mihtidanteknologiija
- El-rávnnji- ja lieggasabuvttadeapmi- ja juohkin
- Energiija seastin ja beaktivuohhta
- Bieggamilloteknihkka
- Huksen ja infrastruktuurva
- Birasteknihkka
- Birasváikkuhusaid hálddašeapmi
- Suvdilis servodatčovdosat
- Davi birasmáhttu
- Davi dearvvašvuohhta ja buresbirgen
- Doapparfuolahusteknologiija
- Informašuvdnateknologiija
- Almmolaš elektrovnnalaš bálvalusat
- Innovašuvdnageassi gárggiideapmi
- Galbma dálkkádaga dutkan
- Bio- ja nanodiehtagat
- Riskaanalysat
- Oljjudustenteknihkka
- Materiálateknihkka
- Čáhcefuolahus

4.2 Energiija-suorgi

Ovttastuvvon Stáhtaid geologalaš dutkanguovddáša (U.S Geological Survey) mielde ártkalaš guovllus leat 13 proseantta máilmmi gávndameahttun oljovaljiin ja 30 proseanta eanagássain. Maiddái stuorit logut leat evttohuvvon. Dát lasiha dárbbuid ártkalaš guovllu oljobuvttadan- ja dan doarju čovdosiidda.

Daid gássa- ja oljovaljiid ávkkástallan gáibida doaibmi infrastruktuurra. Bovren- ja oljobuvttadanhukseamat galget leat heivehuvvon ártkalaš dillái. Jienja, biekka ja báruid gierdamii biddjojít alla gáibádusat. Oljovaljiid ávkkástallamii laktáseaddji riskkaid galgá dovddadit ja árvoštallat ja bidjat návccaid daid hálddašeapmái ovddalgihtii.

Suopmelaš huksen- ja materiálamáhttu addá vejolašvuoda searvat daidda fidnuide. Ieš olju ja gássa bohkama lassin earret eará fievrrideapmái ja hámmanbálvalusaide laktáseaddji infrastruktuurra huksen rahpá ođđa fitnodatdoaimavejolašvuodaid.

Energijasuorggi suopmelaš earenoamásmáhttu lea huksemiid energijabeaktilvuohta, gáiddusliggenfierpmi, ođasmuvvi energijagálduid ja darffi geavaheapmi boaldámuššan, ovtastuvvon lieggasa- ja el-rávnjibuvttadeapmi ja máhttu el-rávdnjefierpmádagain. Bioenergijas ja ártalaš bieggamilloteknologijas lea nana máhttu ja mearkkašahtti riikkaidgaskasaš fitnodatdoaima. Maiddái beaivváš- ja ođđasit atnima suorggis leat fitnodagat ja fitnodatjoavkkut, mat sturrot ja main lea buorre doaivva ja maiddái čáhcefámu suorggis lea mearkkašahtti máhttu.

Daningo Ruošša lea váldomárkan suopmelaš ártalaš energijaindustriijai, máhtu doalvumii dárbbášuvvo suopmelaččaid ja ruošša fitnodagaid gaskasaš ovtasbargu. Dan lasiheami ovddidit pilohtafidnut ja investerenfidnut, dego davvidimenšuvnna birasguoibmevuoda energijabeaktilvuoðafidnut. Lassin lea dárbu ávkkástallat riikkaidgaskasaš ruhtadanlágádusaid³ fállán vejolašvuodaid. Dárbbášuvvo maiddái nanosmahttit dialoga gaskkal riikkaid energijasuorggi ministeriijaid ja guovlodásis. Dutkanlágádusaid, teknologalaš guovddážiid ja fitnodagaid gaskkal gárgejuvvojit guoibmeoktavuoðat.

Ártalaš guovllus el-rávnji buvttadeamis ja juohkimis dárbbášuvvo sihke ođđa sirdinoktavuoðaid huksen ja háddjejuvvon energijabuvttadeapmi. Norggas ja Ruoššas ja daid gaskkal dárbbášuvvo el-rávnjisirdinoktavuoðaid nanosmahttin. Das suopmelaš máhtus lea buorit fitnodatdoaimavejolašvuodát. Kanada ja Ovtastuvvon Stáhtat davvi guovllu servodagaide dárbbášuvvo ođđaáigásaš háddjejuvvon energijabuvttadeami vuodul dahkkon čovdosat. Beroštupmi háddjejuvvon ja báikkálaš energijabuvttadeapmái ja lassánan ođasmuvvi energijateknologija mielde. Háddjejuvvon čovdosiin gávdno gilvalannávccat ja dat leat ekologalaččat suvdilat. Suorggi stuorrun láhčá bioenergija, čáhcefámu ja ártalaš bieggamillomáhttui doalvunvejolašvuodaid. Mearkkašahtti suorggit leat maiddái huksejuvvon birrasa energija beaktilvuohta ja servodagaid gáiddusliggema buvttadeapmi ja juohkin.

Suomas lea maŋemus jagiid gárganan earenoamásmáhttu vuollegaš temperatuvrraid ja davviguovllu bávtiid ávkkástallan lieggasa buvttadeamis ja vurkkodeamis earenoamážit oassin mánggaid energijahámiid ovttaštahtti čovdosiid. Geoenergijavejolašvuodát fáallet dutkan-, innovašuvdna- ja fitnodatdoaimanvejolašvuodaid maiddái ártalaš birrasis.

---

³ ee. NEFCO, NIB, EBRD, IFC

4.3 Árktalaš mearraindustriija ja rederijadoaibman

Gáldu: Árktalaš guovddáš, Lappi universitehta

Suopma lea okta njunuš áššedovdiriikkain dasa mii guoská dämpahuksemii, rederijadoibmii, mearra- ja offshore-teknologijai ja dälvemearrajohtolaga surggiid. Suomas huksejuvvo hui alla dási tehnikhain árktalaš dillái jieknadoajárat ja offshore-earenoamášdámppat. Seammás mearraindustriija rusttegiidválmmašteaddjit leat iežaset suorggi njunnošat. Dan lassin Suomas doaibma suorggi njunuš inšenevrakantuvrrat, mat plánejit árktalaš guovllu mearralogistihka ja offshore -industriija čovdosiid sihke gárgelit ja plánejit iešguđetgelágan árktalaš dámppaid. Earenoamášmáhttu gávdno maid dälvemearrajohtolagas ja dan logistihkas, jieknadoadjima opereremis, mearrajohtolaga stivremis ja dálke- ja jieknabálvalusain.

Árktalaš mearrateknologijai sáhtá doalvut earenoamážit Kanadai, Norgii, Ruššii, Ovttastuvvon Stáhtaide ja Kiinnái, gos dárbbášuvvojit ođđa árktalaš dillái heivvolaš rusttegar earret eará offshore-dámppaid oljo- ja gássagittiid ja árktalaš guovllu ruvkkiiid ávkin.

Suorggi garra gilvu ja oasil suodjaluvvon márkanat eaktudit čadát áigge investeremiid suorggi gilvvohallannávccaide ja oktavuodaid eará stáhta dási doibmiide. Guovddáš fitnodagaid olgoriikkaoamasteaddjit leat maiddái hástalus suopmelaš árktalaš mearraindustriija gárgeheapmái

ja našunála beroštumiid viñkilis huksejuvvon prográmmaid ollašuttimii. Danin máilmmiviidosáččat doaibmi fitnodagaide galgáge earret eará márkanastit suomelaš gárgehanbirrasa ja buktit aktiivvaláččat ovdan Suoma logistihkkalaš sajádaga.

Árktalaš guovllu lea riskkaide hearke ja maid dálke- ja jiekŋadili bealis hástaleaddji ja dan lea váttis einnostit ovddalgihtii. Dat dagaha iežas earenoamášgáibádusaid ovdamearkka dihte Davvenuortaoali geavaheapmái mearkkašahtti meriin fievrriidanohtolahkan. Oalli geavahuvvo jahkodagaid mielde geasset ja čakčat. Go dinggat galget leat dihto sajis dihto áigge, áigetávvala einnostahttivuohta ja sihkkarisvuođa leat kriihkalaš dahkkit. Dán hástalusa dusten rahpá seammás suomelaččaide fitnodatdoaibmanvejolašvuođaid. Suomelaš suvdilvuohta lea jierja vuostá nanosmahttojuvvon ja bargiin lea buorre jiekŋanavigerenmáhttu. Muhtun rederijat leat opereren juo jagiid árktalaš guovlluin, ovdamearka dihte Ruonáeatnama, Svalbárdda ja Davvenuortaoali mielde. Rederijaid máhtu doalvun árktalaš guovlluide lea Supmii vejolašvuohta.

Suomelaš árktalaš mearrajohtinmáhttu lea ávkkástallon maiddá Davvi-Amerihkás earenoamážit jiekŋadoajáriid oasil. Ulbmiliin lea nanosmahttit ovtasbarggu sihke Ovtastuvvon Stáhtaiguin ja Kanadain árktalaš dilis doaibmi válmášvuođa gárgheamis ja jođanis reagerennávccaid dorvvasteamis lihkoisvuođaid váste. Davvenuortaoali rahpaseapmi čalmmustahtta earret eará Beringnuori sajádaga boahpteáiggis. Guhkesáiggi oainnus maiddá Davveoarjeoalli sáhtta maid atnot viidasut mearrajohtolahkii. Suomaluovtta mearrajohtolaga čuovvunortnegat sáhtášedje doaibmat maid buorin ovdamearkan maiddá Davvi-Amerihkás ja árktalaš guovllus viidasut.

Mearrajohtinmáhtu ja teknologijia lassin dárbbášuvvojit ođđalágan bálvalusat, mat dahket vejolažžan dorvvolaš johtaleami ja mearrabirassuodjaleami árktalaš dämpajohtolagain. Birrasii, dálká, jierja lihkestemiide ja dálkkádahkii laktáseaddji ávaštanmodeallat láchččet vuodu gávppálaš bálvalusaide, maid iežaset bealis geahpidit eahpesihkkarvuođa ja riskkaid, mii čuovvu árktalaš mearraguovlluid dálke- ja jiekŋadili.

Dámppaid plánemii, hábmemii, huksemii ja opereren sihke biras- ja oljodustenteknologiija lassin Suomas lea Nuortameara buoremus geavádagaide olis gárvvis garvvis doalvunbuktagat nugo mat dämpajohtinbálvalus, dämpajohtolaga almmuhanortnet, dámppaid automáhtalaš dovdan- ja gulahallanortnega ávkkástallan, jiekŋadoadjinbálvalusa sihke dálkediedálaš lágádusa dálke- ja jiekŋabálvalus.

Suomas lea dutkojuvvon ja gárghejuvvon satellihttaáicuid ávkkástalli monitoreren- ja informašuvdnaortnegat, mat buoridit mearrajohtima dorvvolašvuođa. Buoremus dilálašvuođas dat fáallet ollu vejolašvuođaid ođđa gávppálaš bálvalusaide.

Árktalašsatellihtadoaibma, fierpmádaga dahkan eará riikkaidsatellihta- ja gomuvuodadoibmiiguin fállá Supmii ođđa gávppálaš vejolašvuođaid ja sáhtta dahkat vejolažžan maiddá árktalaš guovllu muohttaga, jierja ja biosfeara dutkama ja čuovvuma.

4.4 Ođasmuvvi luondduvallijit

Fitnodatdoaibma, mii ávkkástallá árktalaš guovllu valjis ja mánggabealat luondduvaljiin, doarju maiddá guovllu ássiid buresbirgema, ássama seailuma ja gárggiideami. Turisma, biebmodoallo- ja duodjesuorgi leat ovdamearkkat luonddufitnodatdoaimma vejolašvuođain. Davvi ođasmuvvi luondduvaljiid geavaheapmái laktásit ollu earenoamážit ekonomalaš, sosiálalaš ja ekologalaš oainnut.

Boazodoallu lea dehálaš Davvi-Suoma ealáhusaid ja buresbirgema sihke giela ja kultuvrra seailuheami ja gárgheami dáfus. Boazodoalus lea lassin dehálaš sosiálalaš ja kultuvrralaš mearkkašupmi buot servošiid, mat ožžot mearkkašahtti oasi birgenlágisteaset boazodoalus. Buot buohkanassii Suoma boazodoalus ožžot birgenlági oasil dahje ollásit sullii duhát bearraša.

Boazodoalu gárgheamis galgá váldit vuhtii lunddolaš guohtumiid gierdama ja dasa ekologalaččat suvdilit heivejuvvon boazodoalu. Dan lassi boraspirenáliid fuolaheamis galggašii váldit vuhtii boraspiriid váikkuhusaid boazodollui.

Lea dehálaš sihkkarastit luonddu guollenáliid ja eará ártkalaš šlájaid seailuma ja eallinfámu Jieknjamearas luotti Davvi-Suoma jogain ja Nuortamerrii luotti čáhčadagain. Eandalii luossanáliid eallinfápmu eaktuda beaktilis guolásteami hálddašeami ja guollenáliid suvdilis geavaheami.

Luondduvaljiid ja guovlluid geavaheami plánen galgá dorvvastit luonddu mánggahápmásašvuoda ja dan buvttadan ekosystemabálvalusaid seailuma. Okta konkrehtalaš vuohki dahkat ártkalaš birra suodjaleami beaktileabbon ja čielggasmahttit ekonomalaš doaimmaid rámmaid lea suodjalanguovlluid fierpmádaga gárgeheapmi ártkalaš guovllus. Globála luonddu mánggahápmásašvuoda suodjaleami dihte ártkalaš guovlu lea mearkkašahtti, daningo dat fállá earret eará bessebáikki stuorra oassái dihtemmi čuonjánállái ja badjel beallái máilmmi gálašeaddjilottiin. Ártkalaš guovllu bárbmoloddenáli bárbmojohtolagaid galgá guorahallat ollisvuotán, daningo daid bárbpmut leat gitta Nuortameara lulliosiin álo gitta Gaska-Afrihkái.

Stáhta eaiggáduššan vuvddiid mearri lea stuoris Suoma Sámis. Vuvddiin lea goittotge mearkkašahtti mearkkašupmi priváhta fitnodatdoibmii. Vuovdeeatnama ollislaš areála lea valjit ovcci millijovvna hektára, dain eatnamiin vádjit njeallje millijovvna hektára lea vuovdedoalu geavahusas. Vuvddiid šaddan lea lassánan čielgasit mañemus jahkelogiid áigge. Dasa lea sivvan nuorra bures šaddi vuvddiid oasi lassáneapmi.

Suoma Sámi guovloekonomiijas meahccesuorggi oassi leamaš mañemus jagiid 8-17 proseantta, mii lea mearkkašahtti ollu eambbo go eará riikkain. Vuvddiid čuohpanbázahus (gaskamearáláččat 4,2, millijovvna kubihkkamehtera) vástida 38 proseantta jahkásaš stuorrumis. Divvojuvvon muoras stuorra oasi manná industriija atnui. Muoraid raffinerenfitnodagaid buvttadusa árvu lei jagis 2010 sullii 1,4 millijárddo euro. Muora lassáneaddji šaddamii lea dárbu gávdnat guovlluguovdasaš ostiid ja ođđa geavahanhámiid. Muoraboaldámuša geavaheapmi energiijabuvttadeamis lea lassánan olles 2000-logu áigge. Vuovdedoalu gilvohallannávccaid ja gánnáhahttivuoda buoridaepmi lea hástaleaddji vuovdepolitihkkii davi earenomášdili ja eará eanangeavaheami vugiid dihte.

Vuovdevaljiid ávkástallamis galgá váldot vuhtii vuvddiid iešguđetgelágan geavahandárbbut ja daid oktiiveheapmi. Vuvddiid báldalas geavahanhámit ožžot ollu deattu earenoamážit davviguovlluin. Meahcci addá vejolašvuoda fuođđoelliid, murjjiid ja eará luonddubuktagiid ávkástallamii ja mearkkašahtti turismaealáhussii. Lappi jahkásaš ollislaš muorjesálaš lea árvaluvvon 350 kilo. Suodjalanguovllut sihke stáhta olgun buđaldan- ja virkkosmahttinbálvalusat lasihit luondduturisma geasuheaddjivuoda ártkalaš guovllus. Luondduturisma árvaluvvo leat máilmmiviidosáččat dat turisma oassesuorgi, mii stuorru jođánepmosit.

4.5 Ruvkeindustriija

Rašes ártkalaš luondu bidjá gáibádusaid olles luondduvaljiid ávkástallamii guoskevaš proseassa hálddašeapmái. Ii leat doarvái, ahte ovdamearkka dihte oljobohkan dahje ruvkedoaimma sáhtta čadahuvvot luonddu dáfus suvdilis vugiin. Seamma galgá guoskat minerálaid dahje oljovaljiid ohcama, gávdnanmuttu, fievrreideami viidasit raffineremii, ja ruvkeguovllu fuolaheami doaimmaid manjel.

Ruvkedoaimma lea loktaneamen ártkalaš guovllus Suoma ja ránnjáriikkain, ja Suopma viggá oážžut riikii olgoriikkalaš suorggi investeremiid. Suopma searvá suvdilis málbmaindustriija davviriikkalaš áššedovdifierpmádahkii (NordMin). Ruošša ruvkeindustriija fidnuin čalmustahttojit maiddái birasaspeavttat ain eambbo. Dat fállá mearkkašahtti fitnodatdoaimmavejolašvuodaid suopmelaš doibmiide. Maiddái Ruonáeatnama minerálavalliide lea ollu beroštupmi. Ártkalaš guovllu ain lassáneaddji málbmaindustriija dagaha dárbbu sihke ođđa jieknadoajárrusttegiidda ja dan opereremii. Ruvkkiid čáhcedoalu hálddašeami ja geoteknihka máhttu ožžot eambbo deattu rievddadeaddji dálkkádagas.

Suoma ulbmilin lea loktanit ekobeaktilis minerálaindustriija globála njunušin jahkái 2020. Dán ulbmila doarju Tekes Green Mining -prográmma (2011-2016). Suopma sáhtta oasistis ovddidit ekobeaktilis ruvkedoaimma gárgeheami ártkalaš guovllu ruvkefidnuiguin ja dan maid doarju

Metallikaivosten parhaat ympäristökäytännöt -rágáirjjáš. Ekobeaktivuođa gávnaheapmái dárbbášuvvo maid guhkesáigásaš ruvkedoaimma birasváikkuhusaid čuovvun ja dutkan.

Lea dehálaš fuolahit, ahte Suomas lea doarvái bargofápmu ja goziheaddji eiseválddiin resurssat ja máhttu. Ruvkeindustriijai leat árvvoštallan šaddat juobe 5 000 ođđa bargosaji lagas jagiid. Ovtta ruvkebargosaji nammii šaddet eahpenjuolggá guovttis golbmii eará bargosajiin.⁴ Ruvkesuorggi einnostusain lea máilmmiekonomiijai, birrasii ja minerálaid dárbei ja haddái laktáseaddji eahpesihkkaris dahkkit, maid dihte bargofámu dárbei soaita báhcit unnibun.

Málbmaindustriija stuorruma stuorámu hástalusat lea fidnet dárbbášlaš ollu gelbbolaš bargofámu. Skuvlejumi ja dutkamuša gárgeheamis gihppui gullá olles suorggi raffinerengoallos gitta ruvkkiin metállaide, materiálaide ođđasit atnui, teknologijja doalvumii ja huksengeadgeindustriijai ja teknologijaindustriijai ja bálgansektorii rádjái. Málbmaindustriija máhttu gárgehuvvo ovttasbargun Davvi-Suoma allaskuvllaiguin.

Ruvkedoaimma johtolahkii guoskevaš gáibádusat -čielggadeamis (Johtolatdoaimmat, 2013) kártejuvvui fitnodagaide ja eiseválddiid oainnut Davvi-Suoma ruvkedoaimma fievrridandárbbuin ja dalá fievrridanjohtolagain sihke oanehis ja guhkes áigegaskkas nu ahte váldui vuhtii eará ealáhuseallima fievrridan- ja mátkkoštandárbbut.

---

4 Suoma ruvkeindustriija dillegeahčastat jagis 2012, TEM Raportteja 23/2012.

Gáldut: Ruvkedoaimma johtolatlaš dárbbut davvin -ovdačielggadus, bargojavvku duogášraporta, Liikenneviraston tutkimuksia ja selvityksiä 11/2013

4.6 Ráinnas teknologiija (Cleantech)

Árktalaš guovllu rievdadus rahpá mearkkašahtti vejolašvuoda suomelaš ráinnas teknologiija (cleantech) máhttui ja suorggi fitnodagaide. Go ekonomalaš doaibma ja industriija sihke guovllus ássi olbmuid mearri lea lassáneamen, dat golaha birrasa ja servodattekniikka galgá gárgehuvvot. Suomas lea nana máhttu earret eará čázi gieđahallama teknologiijas.

Ovdamearkka dihte Ruoššas giddejit ain eambbo fuomášumi industriija resursabeaktilvuoda ja industriija ja servodaga energiijabeaktivuoda buorideapmái. Suomelaččaid máhttu lea alladásis ja dovddahuvvon Ruoššas. Suomelaš teknologiijat dahket vejolažžan maiddái suvdilis ruvkedoaimma hárjeheami árktalaš guovllus.

Suomelaš birasteknologiija sáhtá atnot árktalaš guovlluid birrasa buhtisteapmái sihke buvttadanlágádusaid beaktilvuoda ja nuskiid luoitima geahpideami dorvvasteapmái. Das lea čielga oktavuoda buvttadanlágádusaid buvttadanbeaktilvuoda buorideapmái.

Oljovaháгат leat árktalaš mearrajohtima ja oljohokkama stuorámuš riskkat. Suomelaš fitnodagat lea riikkaidgaskasaš njunnošis jiekŋadili mekánalaš oljodustemis. Áššedovdamuš laktása sihke dutkamuššii ja teknologiijai.

4.7 Turismasuorgi

Jahkodagaid rievdadallan, guoskatkeahtes luondu, kultuvrraid kontrásttat ja eará áidnalunddot dahkkit fáallet ollu vejolašvuodaid Davvi-Suoma turismaealáhusa gárgeheapmái. Turisma stuorrumii boahtteáiggis váikkuhit maiddái Gaska-Eurohpá muohtadili stádismeahttunvuolta ja Ruošša lagasvuolta.

Davvi-Suoma turismaguovddážat leat šaddán mánggabealat doaimmaid čoahkkaneamit. Turisma dorvvasta eambbo mánggabealálaš bálvalusaid buoret dásis maiddái báikkálaš ássiide ja veahkeha doalahit vuodđoinfrastruktuvrra, man vuđđui sáhtá gárgehit eará ealáhusdoaimma. Turisma bissu ain bargofámolažžan, iige suorggi bargosajiid sáhte sirdit eará sadjái.

Turisma infrastruktuvrra, bálvalandási, riikkaidgaskasaš luondu ja turisma dutkan ja skuvlejupmi dollet Suoma Sámis hui alla dási. Árktalaš turisma gilvalannávccaid vuodđun lea luonddudiliin ávkkástallan ja luonddu suvdilis geavaheapmi, doibmiid gaskasaš ovtasbargu ja luohtámuš, báikkálašvuolta ja kultuvrra árvvus atnin, dorvvolašvuolta ja riskkaid hálddašeapmi ja ovddalgihtii einnosteaddji ja innovatiivlaš buvttagárgeheapmi ja bálvalanhábmen. Dán máhtu sáhtá ávkkástallat ja gárgehit maid dađi mielde go eará árktalaš turisma stuorru.

Turisma ávkašuvvá guoskatkeahtes duovdagiin ja luondduráfi, bures fuolahuvvon eallivaljiin ja kultuvrralaš iešvuodain. Ieš guđetge beroštumit nugo mat málbmaindustriija, vuovdedoallu ja turismainvesteremat mannet muhtun osiid oasil ruossalassii. Guovllu ealáhusaid dássehattus gárgeheapmi eaktuda iešguđetge doaibmasurggiid suvdilis bálvalaseallima ja biras- ja sosiálalaš váikkuhusaid nana stivrema. Ealáhusaid galgá geahčadit ollisvuolta ja oktavuodas nubbi nubbái.

Turisma, man vuodđun lea luondu, lea máilmmiviidosáččat stuorrume jođánit. Davi turisma stuorruma dorjot gelbbolaš bargofápmu, boahtteáiggi guvlui johti skuvlejupmi ja doaibmasurggiid lavttaid ovtastahhti hutkás gárgehanbargu. Guovllu guhkes gaskkat bidjet turismii iežas hástalus. Dorvvolašvuoda ja riskkaidhálddašeami mearkkašupmi lassána ja njuovžillis girdi-, geaidno- ja máđidjajohtolagat leat eallineaktu riikkaidgaskasaš turisma stuorrumii. Vai turisma, mii lea luonddu dáfus rašes guovllus, sáhtá stuorrut ja ođasmuvvat vásttolaččat, galgá sihkkarastojuvvot bargofámu fidnenvejolašvuodát, gelbbolašvuolta ja dárbbalaš resurssat.

4.8 Johtolat ordnemat

Suoma davi guovlluid fitnodatdoaimma vejolašvuođaide johtolat- ja diehtujuohkinoktavuođat lea guovddáš sajis.

Go Barentsa guovllu ruvkedoaimmat ja oljo- ja gássaindustriija sturrot lassáneami mielde, šaddet gárgelandárbbut johtolahkii ja logistihkkii. Daid galgá guorahallat obbalaččat. Investeremiin leat stuorra golut. Daid ollašuhttimin galgá ovdánit muttuid mielde ja dat galget dahkkot dárbbu vuodul. Johtolatdoaimmahat lea dahkan davi johtolatlaš dárbbuin čielggadusa, mii lea vuodđun lagasáiggi doaibmabijuide. Ovdamearkan das leat Jieknameara ruovdemáđija ja eará ruovdemáđidjaoktavuođat Jieknamearii, Ruttii, Norgii ja Ruššii. Oktavuođaid vuoruheapmái galgá vuosttažettiin gávndot ovtamielalašvuohta ránnjáriikkaiguin ja nuppe dáfus daid ollašuhttimii galgá gávndat ođđalágan ruhtadanmekanismmaid. Dutkojuvvo vejolašvuohta ollašuhttit ártalaš johtolat- ja diehtujuohkinoktavuođaid Fierpmádagaid Eurohpá -ruhtadanreaiddu bokte. Barentsa guovllu johtolatstrategiija, mii lea dál válmmaštallama vuolde, oktavuođas árvvoštallo fievrridandárbbuid gárganeamis ja dárbbalaš doaimmat álggahuvvojit buvttadandihti dárbbalaš fievrridankapasitehta. Maiddái davvidimenšuvnna johtolat- ja logistihkkaguobmevuolta lea šaddame guovddáš reaidun davviguovllu johtolatoktavuođaid gárgheamis.

Gáldut: Máđijamolsseavttuide gullelaš ođđa ruovdemáđiid sajádagat ja golloárvvoštallamat, Ruvkedoaimma johtolatlaš dárbbut- čielggadus, Johtolatdoaimmahat 2013

Rájáidrasttildanbáikkit leat mearkkašahtti oassi njuovžilis johtolaga árktaš guovllus. Suoma nuortarájá rádjerašttiltanbáikkit doibmet dál nu beaktilit go sáhttet, iige daid kapasitehta nagot dustet johtolatmeriid stuorruma. Vejolaš EU:a ja Ruošša gaskasaš visumfriddjavuohta, árktaš guovllu lassáneaddji ekonomalaš ávkkástallan ja ásaiduvvama lassáneapmi stuoridit gárvvetkeahtá maidái rájáidrasttildanjohtolaga. Rájárašttiltanbáikkiid gárgeheapmi galgá váldot vuhtii johtolatoallefidnuid plánemis ja ollašuhttimis. Dasa sáhtá earret eará ENI CBC-prográmmaid ruhtadeapmi atnot ávkin.

Árktaš mearrajohtolaga einnostuvvon lassáneapmi eaktuda dämppaid dorvolašvuohta- ja birasásahusaid gárgeheami lihkohisvuođaid ja birasroasuid eastindihti ja doaibmanválmmašvuođa loktema dihte lihkohisvuohtadiliin.

Riikkaidgaskasaš mearrajohtinorganisašuvdna IMO dohkkehii jagis 2012 rávvagiid dämpaide, mat opererejit árktaš jieknaguovlluin. Eaktodáhtolaš rávvagiid lassin IMO:s válmmaštallo nu gohčoduvvon Polárakoda, mii galgá dahkkot geatnegahttin. Koda mearrádušat laktásit mearradorvolašvuhtii, mearrabirassuodjaleapmái ja dämpa veaga skuvlejumái. Polárakoda gieđahallamis Suopma lea leamaš aktiivvaš sihke birasgažaldagaid ja dämppaid jieknakvalifiserema guoskevaš mearrádušat oasil.

Guovllu váilevaš infrastruktuorra ja guhkes gaskkaid dihte gádjunrusttegiid oážžun báikái ja fuolaheapmi lihkohisvuohtadilis dagahit mearkkašahtti hástalusaid gádjundoibmii.

4.9 Diehtujohtolat ja digitálalaš bálvalusat

Johtolatoktavuođaid olis doaibmi, luotehahtti ja gaskkustanbeaktilis diehtujohtolatfierpmat ja digitálalaš bálvalusat leat vuodđun ekonomalaš doaibmama gárganeapmái davi dilis ja obbalaččat olles riikkas gilvohallannávccaid gárganeapmái. Diehto- ja diehtujohtokinteknihka ávkkástalli dihtorčovdosiid geavaheami ja ávkkástallama galgá ovddidit buot doaibmasurggiin.

Dihtor- ja diehtujohtokinteknihka ja dan vuodđu bálvalusaid ja prográmmaid gárganeapmi lea jodán. Lagas boahpteáiggis vejolašvuođat ja hástalusat laktásit earenoamážit nu gohčoduvvon balvabálvalusaid gárganeapmái ja viiddis atnuiváldimii ja dinggaid gaskasaš diehtosirdima ja stuorra diehtomateriálad ávkkástallama gárganeapmái. Balvabálvalusaid márkaniid árvvoštallet leat jahkedásis muhtun čuođi millijárddas euro ja daid árvvoštallet laskat sakka.

Suopma vikkaha oážžut sajádaga mearkkašahtti guovddážiin balvaindustriijai. Suorggi fitnodagaide galgá fállat beroštahtti ja doarju doaibmabirrasa investeremiid ja bálvalusaid gárgeheapmái. Ovdamearkka dihte mearkkašahtti globála bálvalanindustriijadoaibmit vuoruhit dihtorguovddážiiddiset báikin riikkaid, maid dihtorjohtolagat gaskkustannávccaiguin leat sihkkaraston mánggain molssaevttolaš dieđusirdinvejolašvuođain. Dan lassin davi luonddudilli lea eambo heivvolaš dakkár dihtorguovddážiidda, mat dárbbasit ollu čoaskudeami. Davi oktavuođain ávkkástallan buorida mearkkašahtti ollu Suoma gilvalansajádaga dihtorintensiivvaš industriija sajáidahttimis dilis, mas daid sáhtášii ovttaštáhtit Davvenuortaoali mielde Eurohpá ja Ásia ovttaštáhtti dihtorjohtolatoktavuhtii.

Árktaš mearraguovlluide dárbbášuvvo dihtorjohtolatortnet, man vuodđun lea satellihtat, vai ovdamearkka dihte dálke- ja mearradorvolašvuhtii laktáseaddji bálvalusaid sáhtá gaskkustit skiippaide.

5 Biras ja stádisvuohhta

Gáldu: Sea Ice Extent 16.9.2012, National snow and ice data center, Boulder, CO

5.1 Árktalaš biras

Árktalaš birrasa luondu lea čielgasit iežaslágan. Dat lea hearki ja ođasmuvvá gulul ja dan ekosystemat ja šlájat leat vuogáiduvvan ekstrema dálkkádatdiliide ja oanehaš šaddanbajiide. Dat mearkkaša seammás dan, ahte olbmo doaimmat – dalle go dat dagahit vahágiid jogo globálalaččat ja báikkálaččat – sáhttet dagahit bistevaš birasrievdadusaid árktalaš guovlluin.

Árktalaš luondu lea máilmmi mihttosturrodagas áidnageardásaš ja dan seailuheapmi lea iešárvu. Dán dihtii Suoma árktalaš politihka guovddázis lea dálkkádatnuppástusa ja guhkkinohtti nuoskkidemiid váikkuhusaid ipmirdeapmi, árktalaš luonduvaljiid suvdilis geavaheapmi, birrasa rámmaeavttuid identifiseren ja buot doaimmaide gullevaš birassuodjaleapmi. Suoma, dego olles riikkaidgaskasaš servoša, ovdduid eaktun lea árktalaš eanan- ja mearraguovlluid suodjaleapmi ja ekologalaččat suvdilis ekonomalaš ja servodatlaš gárganeapmi. Suopma čuovvu suvdilis gárganeami prinsihpa.

Árktalaš guovllus ekologalaš doaimmaid ja eará doaimmaid vuodđun galget leat birrasa rámmaeavttuid identifiseren, riskkaid áican ja dáidda ráhkkaneapmi ja nuoskkideami eastadeapmi. Suomas dat gáibida oktasaš linnjemiid, nana diehtovuodu ja máhtu, hálddahusaid gaskasaš nana ovttasbarggu ja buoremus vuogádagaid ovddideami.

Birasriskkaid sáhtta geahpidit easka, go lea oahppan identifiseret ja hálddašit daid ja go geavahit diliide buoremusat heivvolaš teknihkaid ja doaibmanvugiid ja go čuovvut várrogasvuodaprinsihpa. Riskkaid ávaštahttimii ja vahágiid minimeremii dárbbášuvvo fuolalaš biras- ja sosioekonomalaš váikkuhusaid árvvoštallan, servodat- ja guovloplánen, mánggadiedalaš dutkanfidnut, ja riikkaidgaskasaš soahpamušaid doibmiibidjama beavttálmahttin. Suopma searvá dalá láhkaásahemiid ja njuolggadusaid heivvolašvuoda árvvoštallamii ja doibmiibidjama beavttálmahttimii, ja lea aktiivvalaš dievasmahtti regulerema gárgemis.

Ekosystemii vuodđuduvvi lahkonaanvuohki dahká vejolažžan luondduvaljiid geavaheami ja doaimmaid váikkuhusaid ollislaš árvvoštallama. Dalle sáhtta váldit vuhtii ekonomalaš doaimmaid váikkuhusaid gaskavuodaid ja daid ollislaš váikkuhusa birrasii. Luondduvaljiid ávkin atnin gáibida servodatlaš dohkálašvuoda ja vásttolašvuoda, mii šaddá rabas sagastallamis ja váikkuhusguovllu olbmuid searvama bokte.

Birrasa mearkkašupmi eamiálbmogiid kultuvrra, eallinvejolašvuodaid ja árbevirolaš ealáhusaid ja gielaide seailuheapmái galgá váldot vuhtii buot doaimmain, mat rievdadit birrasa.

Globála dálkkádatnuppástus váikkuha duodalaččat birrasii ja eallindiliide buot sajiin eananspáppas. Dálkkádatnuppástusa váikkuhusat leat ártkalaš guovlluin jođanat ja mearkkašahhtit ja dihttojit njuolga ovdamearkka dihtii mearrajieja ja jihkiid mearis. Čakčamánuš 2012 ártkalaš mearrajieja viidodat lei unnimus satellihtamihtidanhistorjjás. Jieja, muohtaga ja álotgirsse suddan váikkuhit ekosystemaid ráhkadusaide ja muhtun eallinbirrasiid ja eallišlájaid sáhttit manahit agibeavái. Nuppástusat váikkuhit mánggain vugiiguin maiddá olbmo doaimmaide, ealáhusaide ja buresbirgejupmái. Lassanan áibmogearddi čitnadioksiida dágaha jo dál mearaid suvruma, mii áitá daid ekologalaš dássedeattu ja návcca leat dálkkádatnuppástusa dusttonin.

Normála dilis ártkalaš guovlu čoaskudahtta olles eananspáppa dálkkádaga, muhto dál ártkalaš jiekngagokčasiid ja álotgirsse suddan jođálmahtta globála dálkkádatnuppástusa. Seammá guvlui váikkuhit earáge fáktorat dego nuppástusat duoddara muohtagokčasis ja dan devkkodahtti áibmonuoskkideamit. Ártkalaš riikkat galget guoddit ovddasvástádusas geahpidit šaddovisteihtášvuodđamiid ja oanehisáigásaš dálkkádatnuppástusa dagaheadjji áibmonuoskkideamiid.

Dálkkádatnuppástusa duohtavuhtii gálgá nákcet vuogáiduvvat, ja vassis eallinsurggiin nuppástus rahpá maid vejolašvuodaid. Suoma vuogáiduvvanpolitihkas gálgá giddet fuomášumi nuppástusa vejolašvuodaide ja riskkaid identifiseremii ja árvvoštallamii. Ođasmahtti luondduvaljiide vuodđuduvvi ealáhusaid vuogáiduvvandoaimmaid galgá doarjut ja čáhcevaljiid geavaheami ja dikšuma eavttuid gálgá dorvvastit. Lea dárbu lasihit ráđđehusaid ja diedamáilmmi gaskasaš dialoga ártkalaš dálkkádatnuppástusa mánggain sierralágán čanastagain eará globála gárgenguovlluide.

Ártkalaš guovlu ii leat sierra muđui máilmmis. Guhkkinohtti nuoskkideamit váikkuhit guhkin álgogálduin dego lulit govdotatavádagaid industriijaguovlluin. Ártkalaš guovllus leat maid báikkálaš nuoskkideami gáldut dego ruvke- ja metallaindustriija, ovtastumiid bázahusat ja duolvačázit ja militearadoaimmat, mat dagahit birrasa nuoskkideami, mielde maid rádioaktiivvalašvuhtii gullelaš vátisvuodát.

Dáin gažaldagain lea Ártkalaš ráđi bargjoavkkuin buvttaduvvon ja almmustahttojuvvon mearkkašahhti guovlluguovdasaš diehtu, man leat geavahan ávkin maiddá globálalaččat. Raportterema eaktun leat luohthahtti, guovlluguovdasaš ja našunálalaččat gokčevaš ja veardádallamii heivvolaš dutkan- ja čuovvunbohtosat. Ráđi áigeguovdilis raporttaid ja ávžžuhusaid vuodđun leat dutkanbohtosat ja daid galgá boahhtevuodas oažžut nannoseabbo oassin globála sagastallama ja našunála mearrideami.

Ártkalaš luonddu mánggahápmásašvuohhta ja suodjaleapmi leat máilmmiviidosaččat divrasat. Ártkalaš ekosystemaid seailuma veagas leat sullii 21 000 galbmási vuogáiduvvan eallišlája, earret

eará bealli máilmmi gálašeaddjilottiin. Eanemus áitojuvvon leat ártkalaš johtti šlájat. Miljovnnaid mielde lottit, mat gullet gosii 300 sierra šládji, mannet bárbmui jahkásaččat ártkalaš guvlui lassánit.

Doaibmi ekosystemat leat buhttemeahtumat maiddá guovllu olbmuid. Badjel logi proseantta máilmmi guollesállasis goddojuvvo ártkalaš guovllus. Ártkalaš luonddubirrasiid seailun lea eallineaktu eamiálbmogiid servošidda, maid árbevirolaš ealáhusaid vuođđun leat luonddu mánggahápmásašvuohta.

Ártkalaš luonddu mánggahápmásašvuođa áitagiid galgá nagodit ávaštit, vai šlájaid girjáivuoda sáhtašii doalahit ja dorvvastit. Mánggahápmásašvuođa unnida dálkkádatnuppástusa lassin luonddubirrasiid geavahepmi suvdilmehttomis vugiiguin. Dat doalvu luonddubirrasiid unnumii ja cuovkaneapmái ja daid eallišlájaid unnumii, mat leat dain sorjavaččat. Ártkalaš guovllu suodjalanguovlluid fierpmádaga gárgen lea konkreetta vuohki beavttálmahttit ártkalaš birrasa suodjaleami ja dānu čielggasmahtta maid ekonomalaš doaimmaid rámmaid. Hearkkes ja divrras ártkalaš guovllut galget čielggaduvvot ja identifiserejuvot hohpolaččat vai luonddusuođjalfierpmádaga sáhtta dievasmahttit.

5.2 Ártkalaš guovllu stádisvuohta

Doaibmanbirrasa dorvvolašvuođain ja stádisvuođain lea stuorra mearkkašupmi, go gárgat ártkalaš guovllu ekonomalaš doaimmaid. Dorvvolaš ja stádis eallinbiras ovddida maiddá guovllu ássiid buresbirgejumi. Ártkalaš guovllu guoski dorvvolašpolitihkalaš dialoga jorahuvvo sierra dásiin. Viggamuššan lea gávdat oktasá reaidduid, vai sáhttit dáhkidit suvdilis gárganeami, stádisvuođa ja dorvvolašvuođa.

Suoma servodaga ráhkaneapmi ollašuohttojuvvo ollislašdorvvolašvuođa prinsihpain, mii máksá, ahte servodaga eallimii dehálaš doaimmat dorvvastuvvojit eiseválddiid, fitnodeallima ja servviid ja riikavuložiid ovtasbargun.⁵ Sierra doaibmiid ovtasbarggus ja bargguid oktiiheiveheamis deattuhuvvo nuppástusaid čuovvun, analyseren, návccat ja ráhkaneapmi ja hárjehallandoaimmat. Ollislašdorvvolašvuođa dāfus lea dehálaš maiddá eiseváldiefierpmádaga gokčevašvuohta, ja ovdamearkka dihte eiseváldeveahki oázžun govttolaš áiggis galgá ain dahkkot vejolažžan maiddá davimus Suomas. Suoma ollislašdorvvolašvuođa málles leat elemeanttat, maid sáhtta heivehit ja gárgat almmolaččatge ártkalaš guovllu ovtasbarggus.

Ártkalaš riddostáhtat leat ođasmahttan mearrabearráigeahččo- ja militearagálvvuid ja hárjehusat guovllu lahkosis leat laskame. Vearjofámuid ja eará dorvvolašvuođaeiseválddiid doaibmannávccain davvin lea dehálaš mearkkašupmi, go doarjut eará eiseválddiid ovdamearkka dihtii ohcan- ja gádjundoaimmain ja go hálldašit vejolaš luonddukatastrofaid ja birasroasuid váikkuhusaid. Militearalaš konflikta vejolašvuohta guovllus adnojuvvo eahpejáhkehahttin ja ártkalaš guovllu riikkat leat álmmuhan, ahte vejolaš sierramielalašvuođat čovdojuvvojit ráfálaččat ja riikkaidgaskasaš rievtti njuolggadusaid mielde.

Suopma galgá čuovvut ártkalaš guovllu dorvvolašvuođa ovdáneami. Guovllu erenoamáš iešvuođaid galgá váldit vuhtii, go árvoštallat viiddis dorvvolašvuođaáitagiid, mat leat eambo multidimensionálat go ovdal. Ráhkaneapmi gáibida ollislaš lahkonaovuogi ja doaibmi ovtasbarggu našunálálaččat ja riikkaidgaskasaččat. Okta guovddáš doaibmabidju, mii ovddida ártkalaš guovllu dorvvolašvuođa, lea guovllu stáhtaid ja eiseválddiid dilledidolašvuođa gárgen. Didolašvuohta dilis lea erenoamáš dehálaš ráhkaneami ja eiseváldeovtasbarggu dāfus.

Suoma suodjalusa čadahannávccaid sáhtta atrit ártkalažžan, go buot suodjalussurggiin lea mearkkašahhti galmmasáhtu ja go dain leat gálvvut, maid lea vejolaš geavahit ártkalaš diliin. Suomas leat maiddá viiddis ártkalaš skuvlen- ja hárjehallandoibmii heivvolaš guovllut ovdamearkka dihtii Rovajärvis, Soadegilis ja Kajaanis, Čielgemeara, Mearrabađa ja Suomaluovtta mearraguovlluin ja vásáhusat áibmofámuid doaibmamis ártkalaš birrasis. Suopma lea fállan ártkalaš hárjehallan-

⁵ Servodaga dorvvolašvuođastrategiija (VNP 16.12.2010) ollislašdorvvolašvuohta lea meroštallojuvvon ja hálddahussurggiid vásttut leat presiserejuvvon stáhtarádi prinsihppamearrádusas ollislašdorvvolašvuođas (Vnp 5.12.2012)

ja skuvlendoaimma riikkaidgaskasaš ovttasbargoguimmiide, mii maiddáí gárga Suoma suodjalusa ovttasbargonávccaid. Lea maiddáí dehálaš, ahte suodjalushálddahus searvá hárjehusaide, mat gárgat márggaid eiseválddiid ovttasbarggu, dego Barents Rescue -gádjunbálvalushárjehussii.

Thorvald Stoltenberga (2009) raportta davviriikkalaš olgo- ja dorvvolašvuodapolitihkalaš ovttasbarggu sistsisdoallá maiddáí árkatalaš guvlui heivvolaš ovttasbargomálliid. Jagis 2009 vuodđuduvvon Davviriikkaid suodjalusovttasbarggu Nordefco oktan mihttomearrin lea nanosmahttit ovttasbargu, vai čađahannávccat gárgesedje. Dát sistsisdoallá maiddáí árkatalaš ovttasbarggu ja máhtu, mas ovdamearkan leat davviriikkalaš áibmofámuid rájiid rasttildeaddji hárjehallandoaimmat ja Suoma ja Ruota searvan Islánda áibmosaji bearráigehččui laktašuvvi hárjehallandoaimmaide ovttas Norggain.

Mearradillegovvaovttasbarggu buoremus vuogádagaid sáhtta atnit ávkin maiddáí árkatalaš guovllu merrii guoskevaš ovttasbarggu gárgemis. Nuortameara merrii guoskevaš eiseváldoovttasbargu lea erenoamáš gárganan riikkaidgaskasaččatge. Dan lassin Suopma searvá aktiivvalaččat EU:a oktasaš integrerejuvvon mearrapolitihka válmmaštallamii ja EU:a oktasaš, merrii guoskevaš dieđulonuhanbirrasa gárgemii. Mearraguovlluid dilledidolašvuoda ovddideamis lea leamaš guovddážiis maiddáí Arctic Security Forces Roundtable -doaimmat, mat leat čohkkejuvvon árkatalaš guovllu stáhtaid (mielde maiddáí Stuurra-Britannia, Hollánda ja Duiska) soahteveagaid ja merrii guoskevaš dorvvolašvuoda eiseválddiid ovddasteddiin.

5.3 Siskkáldas dorvvolašvuoha

Doalahandihti siskkáldas dorvvolašvuodadili leat jo márggain guovlluin anus ovttasbargomáallet, maid sáhtta buriin ákkaiguin doalvut árkatalaš guvlui. Ovttasbargomálliid ávkin atnin lea dehálaš árkatalaš ovttasbarggu, vai garvit badjálásvuodaid. Guovddážiis lea maiddáí árkatalaš guovllu eiseválddiid ovttasbarggu ja almmolaččat riikkaidgaskasaš ovttasbarggu gárgen vai bastit árvvoštallat ja eastadit guovllu dorvvolašvuodaáitagiid. Eiseválddiid gaskasaš dialoga galgá nannet vai buoremus geavadagaid ja vásáhusaid beassá lonohallat ja váilevašvuodát, synergijat ja ovttasbargoguovllut identifiserejuvvojit. Lea dehálaš čielggadit maiddáí eará árkatalaš guovlluid stáhtain dalá áššedovdamuša ja atnit ávkin dan guovllu dárbbuid ja vejolaš boahhtevuoda áitagiid árvvoštallamis.

Gádjunbálvalusa bealis Davvi-Eurohpás leat moanat bures doaibmi ovttasbargovuogádagat ja geavatlášoperatiivvalášdoaibmanmáallet. Dat leat davviriikkalaš Nordred -gádjunbálvalussoahpamuššii ja Barentsa euroárkatalaš guovllu gádjunbálvalussoahpamuššii vuodđuduvvi ovttasbargu, man mielde ordejuvvo Barents Rescue -gádjunbálvalushárjehusa juohke nubbi jagi. Lassin Árkatalaš ráđi EPPR⁶ bargojoavkkus leat ráhkadan árkatalaš guovllu girdin- ja mearragádjundoibmii guoskevaš gádjunbálvalussoahpamuša ja oljodustensoahpamuša. Jagi 2013 álggus fápmui boah tán soahpamuš girdin- ja mearragádjunovttasbarggu árkatalaš guovllus gáibida Suomas investerema polárageavlli davábealli guovllu gádjunresurssaide ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu gádjundoaimmain.

Suomas lea maiddáí ollu davvidiliin dāhpāhuvvi riikkaidgaskasaš gádjundoaimmaide ja gádjundoaimma jodiheapmāi guoski erenoamáš máhttu, man sáhtta doalvut eará sajiide árkatalaš guovllus. Ovdamearkan dakkár erenoamáš máhtus lea EU:a ruhtademiin gárgujuvvon galbmamodula, man sáhtta sáddet gádjundoaimmaide gālbma dilālašvuodain.

Nuortameara riikkaid ráđi⁷ olis dahkkon ovttasbargu ii sistsisdoala operatiivvaláš gádjundoaimmaid, muhto dat lea dehálaš oktasaš mihttomeriid ja prošeavttaid ollašuttimis ja oktasaš riskkaid árvvoštallamis. Dáid ovttasbargomálliid sáhtta gárgat heivvolažžan maiddáí árkatalaš guvlui. Dohko oktan dakkáražžan dalán heivvolaš Nuortameara buoremus vuogádagain sáhtta namuhit vuostažettiin rádjeeiseválddiid atnui oaivilduvvon eiseváldedieđuidlonuhanfierbmi Coastnet. Dat

6 Emergency Prevention, Preparedness and Response, EPPR

7 Council of the Baltic Sea States, CBSS

heive maiddái ii nu hohpolaš mearragádjundoaimmaide ja birasvahágiid eastadeapmái. Dát gádjun- ja riddogohcineiseválddiid ovttasbargomáile lea leamaš ovdamearkan mánggaide eiseválddiid Coast Guard -forumiidda, dego ovdamearkan Čáhpesmearas ja davimus Jaskesábis. Galggašiige čielggadit vejolašvuodaid vuodđudit Coast Guard -ovttasbargoformula ártalaš guvlui, mas Suopma sáhtášii leat aktiivvalaččat mielde. Namalassii riddogohcinovttasbarggu bokte sáhtášii ovttaštit mánggaid dorvvolašvuolta- ja lágagohcinelemeanttaid ja dorvvastit ja ovddidit ollislaččat ártalaš guovllus dáhpáhuvi doaimmaid.

Bolesdoaimma dáfus ártalaš guovlu ii dál leat mearkkašahtti rihkkosiideastadeami olis, muhto lea dehálaš čuovvut guovllu ovdáneami ja váldit vuhtii maiddái vejolaš boahttevuoda dorvvolašvuodaáitagiid. Našunálalaččat Suopma sáhtta fállat nana vásáhusa Davviriikkaid gaskasaš ovttasbarggus. Kalohtaguovllus dahkko Suoma, Ruota ja Norgga gaskkas nana báikkálaš dási rihkkosiideastadaneiseválddiid gaskasaš ovttasdoaimman. Ovdamearkka dihte davviriikkalaš PTN⁸ -rihkkosaeastadanovttasbarggus lea jo gárvvisin geavahusas mekanismmat áittaárvvoštallamiid ráhkadeapmái ja rihkkosaeastadeami ovttasbarggu hárjeheapmái. Nuortameara guovllu organiserejuvvon kriminalitehta eastadeapmái vudjon doaimmanjoavku BSTF⁹ lea hábmen áittaárvvoštallamiidda vuodđuduvvi mánggasuorgásaš doaimmanmáile, man sáhtášii guoskadit maiddái ártalaš guvlui.

---

8 Polis och Tull i Norden, PTN

9 Baltic Sea Region Task Force on Organized Crime, BSTF

6 Riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbargu

Gáldut: Árktalaš guovddáš, Lappi universitehta, lešguđetge kártágáldut

6.1 Suoma árktalaš sajádat

Suoma guovddáš mihttomearit leat árktalaš sajádaga nannen ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu viiddideapmi. Suopma searvá mánggaidgaskasaš ovttasbargui vai olahivččii globála- ja guovlludásis iežas árktalaš mihtomeriid ja eastadivččii globála áitagiid.

Vuoddoelemeanttat árktalaš ságastallamis leat ovttasbargu, gaskavuoda sorjávašvuohta, luohtámuš ja rabasvuohta. Suoma jurddašeami ja barggu vuodđun leat riikkaidgaskasaš soahpamušaide vuodđuvvi ovttasbargu. Dálá árktalaš guovllu guoski soahpamušvuođu gokčevašvuođa galggašii árvoštallat. Suopma dahká álgagiid ráhkadettiin dievasmahti regulerema. Riikkaid suverenitehta galgá gudnejahttojuvvot, muhto dat ii oážžu eastadit gaskavuodaid sorjávašvuođaid dovddasteami. Luohtámuša galgá álohii viggát lasihit. Rabasvuohta lea das okta dain beaktileamos neavvuin.

Riikkaidgaskasaš beroštumi lassáneami mielde riikkaidgaskasaš rievtti mearkkašupmi árktalaš guovlluin lea lassinan. Lea dehálaš čovdit rabas gažaldagaid ja vejolaš riidduid riikkaidgaskasaš rievtti mielde ja dárbbu mielde atnit ávkin sierralágan riidduidčovdinvuigiid. Suoma mihttomearrin lea konsekveanta reguleren árktalaš guovllus. Soahpamuššilju lea dál bieđgguid, mii sáhtta dagahit eahpečielgavuoda buhtadanovddasvástádusain.

ON:a mearrariectosohpamuš (UNCLOS) regulere ollislaččat buot merrii čuoheci geavahanvuigiid ja viggá olahit dásseadeattu vuostálasge beroštumiid gaskkal. Dat ii eanaš háviid sisttisdoala beare detaljerejuvvon materiála norpmad, muhto fállá vuodđoprinsihpaid ja doaibmaválddiregulereama olis rámmaid globála, guovlluguovdasaš dahje nátionála dásis dahkkon dievasmahtti reguleremii. Soahpamuša doaibmajuid sáhtta dárbbu mielde dievasmahttit ovdamearkka dihte árktalaš guovllu erenoamáš iešvuodaid vuhtiiváldi sektorlaš reguleremiin, mii sáhtta guoskat ovdamearkka dihtii ealli luondduvaljjiid geavaheami, birassuodjaleami dahje mearrajohtolaga dorvolašvuoda. UNCLOS:a galgá ON:a Rio+20 konfereansa mearrádusaid mielde nannet mearaid biodiversitehta suodjaleami olis. Regulereama dási galgá geahččat juohke háve sierra.

Árktalaš guovllu olis erenoamáš relevánta mearrariectosohpamušaide vuodđuduvvi doaibmaorgánat leat nannánjuolggi rájiid guoski doaibmagoddi (Commission on the Limits of the Continental Shelf, CLCS) ja riikkaidgaskasaš mearrabodneorganisašuvdna (International Seabed Authority, ISA).

Guovlluguovdasaš oaidninčiega lassin árktalaš gažaldagaid giedahalladettiin galgá muitit daid máilmmiviidosas dimensuvnnaid. Suvdilis gárganeami refereansarápma lea universála, ja árktalaš ovttasbargu sáhtta leat ovdamearkan suvdilis gárganeami eavttuid hábmemis ON:s ja eará globála oktavuodain.

6.2 Riikkaidgaskasaš árktalaš ovttasbargu

Deháleamos forum árktalaš gažaldagaid giedahallamii lea gávccii árktalaš riikkas čohkkejuvvon Árktalaš ráđđi, man bargui árktalaš eamiálbmogat servet dásseveardásažžan. Árktalaš gažaldagain, dego birasrievdadusain ja johtolatoliid rahpaseamis, leat maiddáii máilmmiviidosas dimensuvdna. Dan dihtii ráđđi galgá dovddastit iežas globála sajádaga ja ovddasvástádusa. Vuorrováikkuhus ja oktavuodát árktalaš guovllu olggobeallát doibmiide leat ráđi iežas dihtii buorit sivat. Vuolggachuokkis Suopma doarju ođđa dárkojeddjiid dohkkeheami ráđđái dieinna eavttuin, ahte dat leat gergosat čatnasit bargui ráđi mihttomeriid olaheami ovdii. Ođđa dárkojeaddjit buvttášedje ráđđái daid lasseresurssaid maid dat dárbbáša ja ođđa buriid vuogádagaid mánggaidgaskasaš ovttasbargui.

Suopma lea bargan aktiivvalaččat Árktalaš ráđi nannemiin. Institutionálalaččat ráđi lea nannen earret eará, go leat vuodđudan bistevas čállingotti, ráhkadan mearkkašahhti dutkánraporttaid gurrii čadni riikkaidgaskasaš soahpamušaid ráđi miellahttoriikkaid gaskii ja viiddidan ráđi agenda birasgažaldagain politihkalaš, ekonomalaš ja riikkaidgaskasaš rievtti sektoriidda. Suopma doarju ráđi nannema riikkaidgaskasaš organisašuvdnan, man vuodđun lea stáhtasoahpamuš.

Árktalaš ráđi ávžžuhusat hábmejti buori vuodu politihkalaš mearrideapmái. Suopma lea rabasmielalaš viiddidit ráđi doaimmaid dakkár ođđa sektoriidda, mat buktet bargui alba lasseárvvu. Ráđi deaddoárvvu sáhtta lasihit maiddáii, go lágiduvvo muhtun gaskkain árktalaš alladásat konferánsat, main sáhtašii sagastallat viidasut árktalaš politihka háltelinnjáin. Alladásat konferánssaide sáhtašii dárbbu mielde bovdet maiddáii dárkojeddjiid.

Okta Árktalaš ráđi deháleamos bargun lea čuovvut ja árvvoštallat árktalaš guovllu birrasa dili ja diedihit das dáhpuhuvvi rievdadusain. Árktalaš ráđi bargujoavkkuin dahkkojuvvo erenoamáš dehálaš bargu, muhto raporttat ja eará buvttaduvvon materiála báhcet dávjá stuorra publihas fuomáškeahttä. Danin ráđi oidnoma galgá lasihit ja dan ávžžuhusaid ja dan ollašuhtti guovlluguovdasaš dálkkádatnuppástusárvoštallamiid galgá beaktileappot atnit ávkin mearrideamis ja ráhkkanearamis dálkkádatnuppástusa dagahan hástalusaid.

Gáldut: Sea Sea Ice Extent 16.9.2012, National snow and ice data center, Boulder, CO

Barentsa euroáarktalaš ráđđi ja Barentsa guovlluguovdasaš ráđđi buktet guovlluguovdasaš oaidninčiega ártkalaš politihkkii. Daid guovddáš lasseárvu lea hálddahusaid ja davviguovllu guovlludási doibmiid oktii buktin ja čatnaseapmi bargat vai oktasaš mihttomearit olahuvvojit. Barents-ovttasbarggu vuodđomihttomearrin lea Davviriikkaid ja Ruošša ovttasbarggu nanosmahttin Eurohpá davimus guovlluid stádisvuoda ja buresbirgejumi nannema dihtii. Geavatalaš Barents-ovttasbarggu dáhphuvvá sektorbargojoavkkuin, maidda servet ministerijjat ja guovlluguovdasaš áššedovdit. Barentsa guovlluráđđi gohčoduvvo dávjá Barentsa euroáarktalaš ráđi mohtorin, man dollet jođus guovlluguovdasaš máhttu ja árbevierut.

Davvidimenšuvdna ja dan guoibmevuodát fáallet bargoneavvu Eurohpá davimus guovlluide guoski ovttasbargogažaldagaid giedahallamii ja konkrehtalaš ovttasbargui. Davvidimenšuvdna vuodđuduvvá EU:a, Ruošša, Norgga ja Islándda dásseárvosaš guoibmevuhtii ja dat lea davviguovllu ovttasbargoformiin áidna, mas EU-oaivilat válmmostallojuvvojit koordinerejuvvon vuogi mielde. Ovttasbarggu deaddočuokkis lea Nuortameara ja Barentsa guovlluin.

Davvidimenšuvnna guoibmevuodain dahkkojuvvo mánggabealat ovttasbargu. Birasguoibmevuoda váimmusdorvvolašvuodafidnut lea okta konkrehta ovdamearkka Barentsa guovllus dáhkkajuovvon ovttasbarggus. Birasguoibmevuoda rámmaid siste ollašuhttojuvvojit maidái čáhce- ja duolvačáhcefitnut Arkangelas, Murmánskkas ja Petroskois. Johtolat- ja logistihkkaguoibmevuoda mihttomearrin lea hoahpuhit davi johtolatoliid guoski fitnuid ja leat sagastallanforumin Nuortameara guovllu ja Davvi-Eurohpá johtolatgažaldagain. Guoibmevuodas sáhtta šaddat mearkkašahhti guovlluguovdasaš johtolatovttasbarggu instrumeantta earret eará Barentsa guovllu ruvkeindustriijai ja Nuortadavvioallái guoski johtolatgažaldagain. Guoibmevuhtii vuodđuduvvui jagis 2012 doarjjaruhtarádju, mas ruhtadit guoibmevuoda fitnoválbmema. Maidái sosiála- ja dearvvašvuodaguoibmevuolta ja kulturguoibmevuolta leat šaddan bissovaš ávkkálaš ovttasbargoforumin guovllus. Sosiála- ja dearvvašvuodaguoibmevuolta lea nannen ovttasbarggu

guovllus erenoamážit njoammudávddaid eastadeamis (hiv, tuberkulosa) ja dearvvašlaš eallindábiid ovddideamis. Suopma deattuha sierra doibmiid gaskasaš synergijaid ja kohereansa dehálašvuoda.

Suopma oassalasť aktiivvalaččat davviriikkalaš ovttasbargui viiddis dorvvolašvuoda ovddideapmin guovllus. Davviriikkaid ministarráđđi meroštallá iežas ártkalaš ovttasbarggu deaddočuoggáid ja mihttomeriid ártkalaš ovttasbargoprográmmas, man bokte lea addon doarjja jagiin 2012-2014 oktiibuot 25 ártkalaš fidnui. Prográmma hábme vuodu ovttasbargui eará guovddáš mánggaidgaskasaš ártkalaš doibmiiguin, main eanemus mearkkašahtti leat Ártkalaš ráđđi ja Barentsa euroártkalaš ráđđi. Ministeriijaráđđi ártkalaš ovttasbargu galgáge oaidnit ovddimustá daid doarju doaibman. Ministeriijaráđđi lea maid Ártkalaš ráđi dárkodeaddji.

Eará riikkaidgaskasaš doaibmit ártkalaš guovllus leat earret eará

- *Ovttastuvvon našuvnnat* (ON) ja dan vuolle- ja erenoamášorganisašuvnnat (mearrariecti, olmmošvuoigatvuodát, suvdilis gárganeapmi, dutkamuš, skuvlen, dálkkádatnuppástus ja eamiálbmogiid sajádat)
- *ON:a Biologalaš mánggahámatvuoda guoski konvenšuvdna* (CBD)
- *ON:a birasprográmma* (UNEP)
- *Riikkaidgaskasaš mearrajohtinorganisašuvdna* (IMO)
- *Máilmmi Dálkediehtaga Organisašuvdna* (WMO)
- *Riikkaidgaskasaš luonddusuodjalanlihttu* (IUCN)

6.3 Guovttigaskasaš ártkalaš guoibmevuodát

Guovttigaskasaš ártkalaš guoibmevuodaiguin sáhtta dievasmahttit riikkaidgaskasaš ártkalaš ovttasbarggu. Suomas lea Ruoššain riikkaid presideanttaid jagis 2010 álggahan ártkalaš guoibmevuodta, mainna ovddidit ovttasbarggu guktuid riikkaid ártkalaš doibmiid gaskkas. Guoibmevuoda rámmaid siste dáhpáhuvvi doaimmat čuvvojuvvojit earret eará guovttigaskasaš seminárain. Suoma ja Ruošša innovašuvdnaruhtadeddjiid ovttasbarggu lasiheimiin sáhtta jođálmahttit mearkkašahtti mearis fitnodagaid gaskasaš ovttasbargofitnuid johtuivuoigima vai beassat atnit ávkin odđa fitnodatdoaibmavejolašvuodaid maiddái ártkalaš guovllus.

Ártkalaš guoibmevuoda ekonomalaš dimenšuvdna lea dehálaš ja dan ollašuhttin Team Finland¹⁰ -fierpmádagas. Doaimmat galget leat lahka praktihka ja vuolggasadjin galget leat fitnodagaid dárbbut. Hástalussan leat mánggaid suomelaš doibmiid koordineren.

Odđa guovttigaskasaš ártkalaš guoibmevuodaiguin sáhtit dievasmahttin ártkalaš ovttasbarggu ja lasihit suomelaš ártkalaš máhtu beaggima.

6.4 EU:a ártkalaš rolla

Eurohpá uniovdna joatká iežas ártkalaš politihka gárgema. EU lea ain eambo aktiivvalaš ártkalaš doaibmi, man miellahttoriikkain golbma (Suopma, Ruotta ja Dánmárkku) leat maid ártkalaš riikkat. Boahhteáiggis dan logu vurdet stuorrut njelljii Islándda vejolaš EU-miellahttuvuoda geažil. Sihke Islándda ja Norga gullet Eurohpá ekonomijaguvlui.

Uniovdna ártkalaš politihkka linnjejuvvoi vuosttas háve viidát jagi 2008 ártkalaš diedáhusas. Dan manjá EU:a ártkalaš politihkka lea ovdánan mearkkašahtti mearis. Dan vuodđun leat leamaš sihke aitosas diedáhus ja árvalusat, maid ráđđi lea addán jagiin 2008 ja 2009. Dain kommišuvdna

¹⁰ Team Finland -fierpmádat ovddida Suoma ášši olgoriikkain: Suoma ekonomalaš olgogaskavuodaid, suomelaš fitnodagaid internationaliserema, Suoma riikagova ja Supmii boahtti olgoriikkalaš investeremiid. Fierpmádaga ulbmilin lea čohkket daid surggiid guovddáš eiseválddiid ja organisašuvnnaid, beavttálmahttit daid gaskasaš ovttasbarggu ja fállat áššehaččaide ain álkít viiddis bálvulusaid ollisvuoda. <http://team.finland.fi/public/default.aspx?culture=fi-FI&contentlan=1#>

bivdojuvvui addit čuovvunraporta árkतालš politihkas mañimustá geassemanus 2011. Dat ollašuvvai juoba viidát áššegirjin geassemánus 2012, go kommišuvdna ja EU:a oktasaš olgo- ja dorvvolašvuodapolitihka allaárvosaš ovddasteaddji adde oktasaš diedđáhusa árkतालš politihkas. Maiddai Eurohpá parlameantta lea jagis 2011 addán iežas raportta EU:a árkतालš politihka gárgemis.

Diedđáhusas deattuhit árkतालš gažaldagaid globála mearkkašumi. Dát guoská erenoamážit dálkkádatnuppástusa ja birasgažaldagaid. Jođánis nuppástusat váikkuhit mearkkašahtti mearis guovllu ekosystemii ja dan guovllu ássiid eallindiliide. Čáhkeheahkki jiekñagovččas ja teknologalaš ovdáneapmi rahpet ođđa vejolašvuodaid ekonomalaš doaimmaide guovllus. EU deattuha, ahte buot ođđa doaimmain ferte čuovvut alla birasstandárddaid, vai rašes guovlu ii gilláše.

Diedđáhusas EU:a árkतालš politihka vuolggacuoggat čoahkkáigessojit váimmussániide “diehtu, ovddasvástádus, čatnašupmi”. EU:a árkतालš politihka gárgáneapmin árvaluvvo:

- Dutkamuša doarjun ja dieđu kanaliseren nu, ahte dat vástida árkतालš guovllu biras- ja dálkkád atnuppástusvástisvuodaide
- Ovddasvástáduslaš doaibman, mainna sihkkarastojuvvo, ahte árkतालš guovllu ekonomalaš gárgen vuodđuduvvo ávdnasiid suvdilis geavaheapmái ja birasáššedovdamuššii
- konstruktiivalaš čatnašumi ja dialoga beavttálmahttin árkतालš riikkaiguin, eamiálbmogiiguin ja eará guimmiiguin.

Diedđáhusa sierramildosis leat vuosttas háve čohkkejuvvon buot árkतालš guvlui čatnašuvvi EU-doaimmat. Dán sávvat maiddái ovddidit kohereansa EU:a politihkas ja siskkáldas koordineremis.

EU:a mihttomearrin lea árkतालš guovllu ovttasbarggu lasiheapmi. Danin uniovdna viggá viiddidit dialoga buot árkतालš doibmiiguin. Diedđáhusa mielde EU sávváge nanosmahttit sagastallama árkतालš áššiid birra Árkतालš rádi miellahtuiguin (riikkaiguin ja eamiálbmogiiguin) ja dan bokte čájehit iežas čatnašuvvama árkतालš guovllu ovttasbargui. EU kommišuvdna lea miellahtun Barentsa euroárkतालš rádis ja searvá guovlluguovdasaš ovttasbargui maiddái davvidimenšuvvna bokte.

Supmii lea dehálaš ovddidit EU:a árkतालš politihka hábmema ja uniovdna rolla nanosmahttima. Oaivefidnun leat árkतालš diedđáhusa mielde rádi boahttevaš árvalusaide váikkuheapmi. EU-politihkas lea dehálaš maiddái váikkuhit EU:a T&K -prográmmaid árkतालš deattuhusaide. Suoma olis lea mearkkašahtti váikkuhit maiddái Eurohpá Gomuvuodáorganisašuvvna (ESA) ja Dálkesatellihtaorganisašuvvna (EUMETSAT) boahttevaš prográmmaid válljemii nu, ahte árkतालš bálvalusat ja čuovvun loktanit deaddočuokkisin.

Oaiveministtar Jyrki Katainena hálldahusprográmmas (2011) lea biddjon mihttomearrin fárrheit válbmenvuloš EU:a árkतालš diedđáhusguovddáža Lappi Universitehta Árkतालš guovddáža oktavuhtii. Diedđáhusguovddáža guoski kommišuvdna válbmenfidnu lea vuolgán johtui jagi 2013 álggus. Mihttomearrin lea, ahte válbmenbargu doalvu mearrádussii bistevas EU:a árkतालš diedđihanguovddáža ásaheamis Roavvenjárgii. Árkतालš guovddáš lea áidna mánggadiedđalaš árkतालš dutkamuš- ja diedđubuvttadaninstitušuvdna, mii lea EU:a árkतालš guovllus. EU:a árkतालš diedđihanguovddáš lea árvaluvvon ollašuhttot fierpmádahkan, mas leat mielde 19 eurohpálaš árkतालš dutkamuša ja diedđiheami hárjeheaddji eurohpálaš institušuvvna. Diedđihanguovddáš lasihivččii iežas oasis Suoma riikkaidgaskasaš oidnoma árkतालš áššiid máhttin.

III MIHTTOMEARIT JA DOAIMMAT DAID JUKSAMII

Mihttomearit ja doaimmat ollašuhttojuvvojit stáhtaekonomiija rámma ja stáhta bušeahttaárvalusa olis dain osiin, go daid ollašuhttit stáhta ruhtademiin. Mihttomeriid ja doaimmaid ii leat buot osiin vejolaš ollašuhttit válgabajis 2011–2015. Gažaldagas lea guhkit gaskka čađahančoahkkáigeassu, man sierra doaimmaid ollašuhttin vuoruhuvvo boahttevaš rámmamearrádusain ja stáhta bušeahttaárvalusain ja man dárbbu mielde dárkkistit, nu ahte dat čuovvu eará ovdáneami.

Vaikko vástooassebeallin dávjjimustá namuhuvvojit dušše ministeriijat, doaimmaid ollašuhttimis lea ovttaskas doaimmain mielde maiddá eará oassebealit dego gielddat, fitnodeallin ja intereassa- ja riikkavulošorganisašuvnnat.

Mihttomeriid ja daid čađaheami čuovvumis vástida ministeriijaid vásttolaš virgealmmáifierpmádat. Árktalaš guovllu ráđđádallangoddi gohcá strategiija čuovvuma ja čađaheami.

Mihttomearit ja doaimmat

Vásttolaš oassebealit kursiiivvas, ovddimussan namuhuvvon lea váldoovddasvástádusas.

1 Árktalaš Suoma višuvdna

2 Suoma árktalaš olbmot

2.1 Sosiálalaš suvdilvuolta ja bargodiliid mihttomearit

- Dorvvastit olbmuid dearvvašvuoda ja buresbirgejumi doarvái buriid eavttuid
- Ovddidit buot bargiid bargodiliid ja bargoburesveadjima hástaleaddji árktalaš dilálašvuodain
- Dorvvastit bargoveaga oažžuma erenoamážit nu, ahte ovddidit bargoveaga johtima

Doaimmat:

- Váikkuhusaid árvvoštallamis váldojuvvo vuhtii maiddá sosiálalaš suvdinnávccaid. *SDM, BEM, BM, EMM*
- Dorvvastuvvo Suoma davimus osiin olbmuid dearvvašvuoda ja buresveadjima doarvái buriid eavttuid, ja čuozihit daidda jo gávdni resurssaid. *SDM, BEM, BM, OKM*
- oassálastit árktalaš eallindiliid nuppástuvvama, mas mielde leat urbaniseren, dutkamuššii ja daid váikkuhusaid árvvoštallamii. *SDM, OKM, BM*
- Nanosmahttit davviriikkalaš ovttasbarggu ovddidan dihtii bargoburesveadjima ja sihkkarastit, ahte davvidimensuvvna sosiála- ja dearvvašvuodaguoibmevuoda ja Baltic Sea Network OSH (Occupational Safety and Health) -fierpmádagaid doaimmat joatkašuvvet. *SDM*
- Nanosmahttit árktalaš riikkaid eiseváldi- ja dieđihanovttasbarggu vai bargoveaga johttin ovdána. *BEM*
- Sihkkarastit máhtti bargoveaga gávdnon, go márkanastit oktasaččat árktalaš guovllu bargosajiid oassin Team Finland -konseptta. *BEM, SRK*

2.2 Árktalaš eamiálbmogiidda ja Suoma sápmelaččaide laktašeaddji mihttomearit:

- Sihkkarastit, ahte eamiálbmogat servet sin sajádahkii eamiálbmogin guoskevaš áššiid giedahallamii.
- Nannet sámegielaid ja kultuvrra doarjaga ja sámegielat bálvalusaid oažžuma
- Ratifiseret ILO eamiálbmogiid guoski konvenšuvnna 169

Doaimmat:

- Ovddidit sámegielaid ealáskahttinprográmma ollašuvvama skuvlen dihtii sámegielat ámmátdáiddolaš bargiid ja doarjun dihtii sámegiela ja kultuvrra. *OKM*
- Váldit vuhtii eamiálbmogiid oassálastima sin sajádahkii eamiálbmogin váikkuheaddji áššiid giedahallamis. *OM, OM, BEM, EMM, BM*

3 Skuvlejupmi ja dutkamuš

Suoma árktalaš máhtu mihttomearit:

- Nannet viiddis, márggadiedalaš ja álbmogiidgaskasaš árktalaš dutkamuša, mii atná ávkin fierpmádagaid
- Doalahit ja gárgat árktalaš máhtu
- Nannet skuvlemii ja dutkamuššii investerema bokte Suoma sajádaga ja geassinfámu riikkaidgaskasaš árktalaš njunuščeahppin
- Searvat aktiivvalaččat árktalaš guovllu nupástuvvama ollislaš árvvoštallamii

Doaimmat:

- Allaskuvllat ja dutkanlágádusat dahket oidnosažžan árktalaš dutkanmáhttoseaset ja investerejit doaimeain strategijasis mielde árktalaš máhtui, dutkamuša gárgemii ja dutkamuša ávkin atnimii. Ruhtadeamis geavahuvvojit ávkin sierra našunála ja riikkaidgaskasaš ruhtadanvejolašvuodát (ee. Suoma Akademiija, Tekes, ráhkadusruhtarájut, DRR ja EU). *OKM, BEM, SDM, BM, BLM, JDM*
- Suoma Akademiija álggaha árktalaš dutkanprográmma. *OKM, Suoma Akademiija*
- Árkatalaš máhtu nannen gullá maid EU:a čuovvovaš ráhkadusruhtarádjobaji našunála prográmmii ja oassái rájiid rasttildeddji ovtasbargoprográmmaid. Maiddá EU:a dutkamuša 8. rámmaprográmma Horisonta 2020 sierra kolonnaid (diehtaga, industriija, servodatlaš hástalusat) dutkanneavvuid ja -temáid sáhtta atnit ávkin árktalaš máhtu gárgemis (ovdamearkka dihte fihtolaš johtolat, dálkkádatnupástus, boahttevuoda teknologijiat). *BEM, OKM*
- Meroštallat oktasaš dutkamušvuoruhemiid ja ollašuhttit oktasaš dutkamušfitnuid ja daid bokte gárgat rastahálddahušlaš árktalaš dutkamušdoaimma. *Buot ministerijiat ja daid vuollásaš dutkanlágádusat ja allaskuvllat.*
- Viiddidit Tekesa dutkamušrahpama "Árktalaš doaibmanbiras ja dan vejolašvuodát" dutkanprográmmán. *BEM*
- Oassin našunála ávaštanbarggu váldojuvvo vuhtii guovllu fitnodatstruktuvrra rievdan, bargoveaga dárbu ja populašuvdnaovdáneapmi, go gárvvistit skuvlenfálaldaga mihttomeriid ovdamearkka dihtii ruvkeindustriija- ja turismasurggiin. *OKM, BEM*
- Atnit ávkin ee. Árktalaš universitehta (UArctic) doaimmaid ja daid bokte nannet árktalaš guovllu máhtu ja allaskuvllaid riikkaidgaskasaš fierpmástuvvama Suoma bealis dehálaš temáin. *OKM, allaskuvllat*
- Atnit ávkin Árktalaš guovddáža dieđadiehtujuohkin- ja čájáhusdoaimmaid našunála dásis buoridan dihtii Suoma árktalaš máhtu oidnosa, árktalaš dieđu fidnema ja doalahit Árktalaš

guovddáša rolla árktaš mánggadiedlaš dutkamušdieđu buvttadeaddjin. *OKM, OM, BEM, Lappi Universitehta*

- Iniitiivvalaččat ja aktiivvalaččat searvat sihke Árktaš rádi ja eará áššedovdioassebeliid árktaš birrasa nuppástuvvama guoski dutkamuššii ja árvvoštallamii. *Allaskuvllat, dutkanlágádusat, OKM, BM, BEM, SDM, JDM, BLM, OM, Suoma Akademiija*

4 Suoma árktaš fitnodatdoaimmat

4.1 Árktaš fitnodatdoaimbavejolašvuodát

Árktaš fitnodatdoaimbavejolašvuodaid ávkin atnima mihttomearit:

- Hábmiet ođđa vejolašvuodaid ja leat mielde ávkkástallame árktaš guovllu luondduvalljiid, go dat leat rahppaseame fitnodatdoaimmaide, ja leat mielde dan doarju bálvalusaid ja infrastruktuvrra gárgemis ja huksemis, nu ahte váldojuvvo vuhtii suvdilis gárganeami vuodđoprinsihpat
- Váldit aktiivvalaš rolla árktaš guovllu ávkkástallama ja gárgema guoski riikkaidgaskasaš láhkaásaheami ja mearrádusaid gárgemis, mas leat mielde EU, guovttigaskasaš soahpamušat ja riikkaidgaskasaš soahpamušat (omd. IMO)
- Stivret ekonomalaš doaimmaid árktaš guovllus reguleremiin, mii lea ovttalágán, ovddalgihtii ávaštahtti ja stargas
- Atnit suopmelaš fitnodatdoaimma gilvalannávccaid ja givrodagaid ođđa vuolggasadjin čovdosiid, mat dorjot birasmihttomeriid, birrasa ásahan rámmaeavttuid ja suvdilis gárganeami doaimmanvugiid
- Váldit vuhtii ja hálddašit fitnodatdoaimmaid birasriskkaid

Doaimmat:

- Ollašuhttit riikkaidgaskasaš gárgenfidnuid, mat meroštallojuvvojit sierra, maiguin lasihit dieđu árktaš guovllu fitnodatdoaimbavejolašvuodain ja buoridit dálá fitnodagain beassama márkaniidda. *BEM*
- Árvvoštallat árktaš guovllu fitnodatdoaimmapotentiála jagi 2030 rádjái. Árvvoštallamii čáhkaduvvojit investerenplánat, guovddášfitnut ja fidnoollisvuodát Suoma lagasguovlluin. *TEM*
- Čuozihit áššedovdamuša ja bagadeami ja dollet eiseválderessursaid riikkaidgaskasaš gávppi cakkii njeaidimii, birasváikkuhusaid árvvoštallamii ja riskahálddašeami máhtu doalaheapmái ja sierra oassebeliid gaskasaš njuovžilis oktavuodaide. *DEM, BM, EMM, OM*
- Movttiidahttit fitnodagaid birrasa dáfus vásttolaš doibmii. *BEM, SRK*

Ekonomalaš ávkkástallama mihttomearit:

- Identifiseret ođđa fitnodatdoaimbavejolašvuodaid, mat rahpasit ja máhttit atnit ávkin árktaš máhtu ekonomalaččat

Doaimmat:

- Doalvut árktaš máhtu oktan Team Finland -fierpmádaga barggu deaddočuokkisin, man ulbmilin leat beavttálmahttit suorggi fitnodagaid internationaliserema ja investeremiid Supmii ja atnit ávkin árktaš máhtu Suoma riikkagovvii gullelaš elemeantan. Márkanastit suopmelaš fitnodagaid ja gárgenbirrasiid árktaš máhtu mánggabealálaččat doalvuma ovddidanmátkkiiguin ja njuolga riikkaidgaskasaš fitnodagaide čujuhuvvon road show -dáhpusaiguin. *OM, BEM, SRK*
- Lasihit árktaš máhtu presentašuvnnaid ja plánejuvvon árktaš diliide oahpásnuvvamiid oassin Supmii dahkkon guossástallamiid. *OM, BEM*

- Tekes jodihemiin ollašuhtti Team Finland -ávaštanbálvalusaiguin buvttadit, raffineret ja sirdit fitnodagaid ja Team Finland -organisašuvnnaid ávkin márkantrendaid guoski ávaštandieđu doaimmanbirrasa nuppástuvvamis ja ođđa fitnodatdoaimmavejolašvuodain árkatalaš guovllus. *BEM, SRK*
- Ollašuhttit fitnodagaide čujuhuvvon gárgenprográmma, man ulbmilin lea njunušfitnodagaid guoibmevuodaid ja ug-fitnodagaid gaskasaš guoibmevuodaid vuodul ceggojuvvon bálvalusaid ja buktagiid riegádahttin ja dáiguin guoibmevuodaiguin beassat buorebut mielde viiddis riikkaidgaskasaš fidnoollisvuodaide. *BEM*
- Čohkket čoaikkái dieđu plánejuvvoma vuollásaš árkatalaš fidnuin ja vejolašvuodain, maid dat fáallet suomelaš fitnodagaide. *BEM, OM*
- Buoridit investerenruhtadeami oažžuma ja gárgat almmolaš háhkamiid (innovašuvdnapositiivva almmolaš háhkamat ja ovdagávppálaš háhkamat) gárgen dihtii refereansafidnuid árkatalaš guovlluin. Ovdamearkan váikkuheapmi EU:a olgorádjovttasbargoruhtadeami (ENI CBC) oažžuma eavttuide Ruoššas, ruhtadeapmi- ja dáhkádušsektora buktagiid ja bálvalusaid gárgemii, vai dat dorjot buorebut árkatalaš fitnodatdoaimmaid, mearrajohtima dáhkádušat ja Finnvera rolla dárkilahttin. *BEM*
- Čielggadit vejolašvuodaid árkatalaš SHOK-prográmmii, mii dorjjošii dieđusirdima dutkamuš ja fitnodatdoaimmaid gaskkas. Prográmma livččii mánggadiedalaš ja čanašii oktii sierra doaimmansurggiid. *BEM, OKM, Tekes*
- Atnit ávkin hábmema ja hábmenjurddašeami vugiid ja doaimmavugiid suomelaš máhtu jorggiheamis ođđa čoaivdusin. *BEM*
- Nannet eavttuid ráhkadit Roavvenjárgga gávpoga ja Lappi universitehta oktavuhtii árkatalaš hábmema máhttočoaikkaneami. *BEM, OKM*

4.2 Energijjasuorgi

Energijjasuorggi mihttomearit:

- Atnit ávkin fitnodatdoaimmavejolašvuodaid, maid árkatalaš guovllus energijjasuorggis dahkkon investeremat buktet
- Ovddidit suomelaš, erenoamážiid árkatalaš diliide heivvolaš energijamáhtu ja -teknologijja doalvuma.
- Investeret riikkaidgaskasaš ovttasbarggus oljovahágiid riskkaid geahpideami ja vahágiid dustema.
- Gárgat dievasmahtti regulerema, ee. Árkatalaš ráđi Arctic Ocean Review -ávžžuhusaid mielde

Doaimmat:

- Fitnodagaide čujuhuvvon gárgenprográmmas meroštallojuvvo multipolára energijabuvttadeami (mielde geoenergiija) čovdosat oktan suomelaš teknologijja ja máhtu doalvuma strategalaš gárgenbarggu ja demonstrašuvnna temán. *BEM*
- Márkanastit suomelaš energijateknologijja riikkaidgaskasaččat, erenoamážit Ruššii. *BEM*
- Álggahit barggu suomelaš servodagaid ja gávpogiid energijafuolahanamáhtu ovddideapmin miellagiddevaš ollisvuohtan árkatalaš guovlluid dárbbuid váste. *BEM*
- Ovddidit čadni minimumgáibádusaid ásaheami oljjubohkamii árkatalaš guovlluin. *BM*

4.3 Árktalaš mearraindustriija ja rederiijadoaibman

Árktalaš mearraindustriija mihttomearri:

- Doalahit Suoma boahhteáiggisge árktalaš mearraindustriija ja rederiijadoaimmaid njunuš áššedovdiriikan ja doalahit suomelaš fitnodagaid nannosit mielde árktalaš mearraguovlluid gárgenfitnuin

Doaimmat:

- Álggahit našunála prográmma, mii nanne skiipahuksen- offshore- ja dálvemearrajohtima rederiijadoaimma ja máhtu, vai daid bokte fuomášuvvošedje ja ovddiduvvošedje maiddáid davviguovllu fitnodatdoaimmanvejolašvuodát, ja huksejuvvošedje našunála ja riikkaidgaskasaš árvofierpmiit ovttasbarggus suorggi njunušriikkaiguin dego Norggain, Kanadain, Ruotain ja Dánmárkkuin. *BEM*
- Nannet Suoma ja Ruošša ekonomalaš kommišuvnna vuollásaš skiipahuksenbargojoavkku ja oljo- ja gássabargojoavkku rolla árktalaš áššiid giedahallamis ja ovddos guvlui doalvumis. *BEM, OM*
- Ovddidit suomelaš mearrajohtima ja bálvalusaid, mat dorjot dan, ovdáneami ja dasa čatnašuvvi máhtu árktalaš guovllus. *JDM, BEM, OKM*
- Meroštallat galbma-, dálve-, jiekŋa- ja dálkedutkamuša ja -máhtu fitnodagaide čujuhuvvon gárgenprográmmas oktan strategalaš gárgenbarggu ja demonstrerema temán ja dainna sihkkarastit Supmii dan alla dási. *BEM, JDM, OKM*
- Profileret Suoma riikkaidgaskasaččat jiekŋanavigerema skuvlejeaddjin. *JDM, BEM, OKM*

4.4 Ođasmuvvi luondduvaljit

Ođasmuvvi luondduvaljiid geavaheami mihttomearri:

- Geavahit árktalaš guovllu ođasmuvvi luondduvaljiid suvdilit ja máhttit atnit ávkin buorebut go ovdal ekosystemabálvalusaid ja immateriála árvvuid, maid dat fáallet

Doaimmat:

- Oassálastit aktiivvalaččat ođasmuvvi luondduvaljiid dikšuma ovttasbargui ovttas eará Davviriikkaiguin ja Ruoššain, atnit ávkin ođasmuvvi luondduvaljiid suvdilis geavaheami fállan ealáhusvejolašvuodaid ja EU:a ruhtarádjoprográmmaid fállan vejolašvuodaid luondduvaljiid fuolaheami ja daid ávkin atnima gárgemis. *EMM*
- Nannet vuovdevaljiid suvdilis fuolaheamis ja geavahemiin vuvddiid dearvvašvuodadili ja buvttadannávccaid ja vuogáiduvvama dálkkádatnuppástussii. *EMM*
- Doarjut muora geavaheami lasiheami ođasmuvvi báikkálaš energiiagáldun. *EMM, BEM*
- Ovddidit davviguovllu vuvddiid ala ceggejuvvon fitnodatdoaimmaid ja fitnodatvuoda šaddama mánggabeallásažžan, nu ahte váldojuvvo vuhtii muorramateriála ja eará vuvddiid fállan ekosystemabálvalusaid. *EMM, BEM*
- Nannet guovlluguovdasaš mearrideami, mii váldá vuhtii sierra geavahanhámiid ja masa lea álki searvat. *EMM*
- Fuomášit bioekonomiija fitnodatdoaimmavejolašvuodaid. Bioekonomiija doaimbangáibádusaid sihkkarastima dihtii dorvvastuvvojit ođasmahtti luondduvaljiid oažžun, suvdinnávccat ja dohkálašvuolta. *EMM, BEM*

- Gárgat daid árktaš guovllus bessejeddji bivdobárbmolottenáliid dikšuma ja bivddu suvdilvuoda dainna, ahte válbmet dikšunplána, mii čuovvu adaptiivlaš bivddu prinsihpaid ja mii regulere bivddu našunála ja olles johtingeinnodaga (flyway) dásis. *EMM*

4.5 Ruvkeindustriija

Ruvkeindustriija mihttomearit:

- Gárgat ja fállát suomelaš fitnodagaid fámuiguin ođđa teknologalaš čovdosiid ruvkeindustriija dárbbuide hástaleaddji árktaš diliin.
- Gárgat suomelaš fitnodagaid fámuiguin infrastruktuorra ja bálvalusaid, mat leat ruvkeindustriija suvdilis gárganeami mielde
- Ráhkadit Suomas ekobeaktilis minerálaindustriija globála pioneara jagi 2020 rádjai

Doaimmat:

- Ovddidit suomelaš ruvke- ja minerálateknologiija doalvuma árktaš guvlui. *BEM*
- Geasuhit šaddi ruvkesuorgái olgoriikalaš dutkamuš- ja gárgeninvesteremiid, go fállát vejolašvuodaid refereansafitnuid ruhtadeapmái ja piloteremii ja go dieđihit t&k -ruhtadeami oažžumis. *BEM*
- Ovddidit ođđa teknologalaš čovdosiid šaddama ovdagávppálaš háhkamiiguin ovtas ruvkefitnodagaiguin. *BEM*
- Ovddidit suvdilis ruvkeindustriija suvdilis málbmaindustriija doaibmaprogramma mielde. *BEM*
- Dieđihit riikkaidgaskasaččat Suoma birra doaibmanbirasin ja fállat eangalasgillii guovddášdieđuid málbmasuorggi doaibmangáibádusain ja reguleremis Suomas, vai olgoriikalaš investeremiid mearri Suomas sturošii. *BEM*

4.6 Ráinnas teknologiija (Cleantech)

Ráinnas teknologiija mihttomeari:

- Dahkat dovddusin suomelaš Cleantech-máhtu ja gárgat das árktaš heivehusaid
- Ovddidit suomelaš Cleantech:a doalvuma.

Doaimmat:

- Doarjut cleantech -referansafitnuid álggaheami ja ruhtadeami. *BEM*
- Bidjat árktašvuoda cleantech fitnodagaide čujuhuvvon gárggiidanplána prinsihpan ja dánu ovddidit árktaš cleantecha gárgenbarggu. *BEM*
- Ovddidit cleantech-organisašuvnnaid ovtasbarggu, produktiivavuoda ja gierdevašvuoda Team Finland -heakkas. Hábmēt árktaš cleantech:a fitnodatdoaimmaid šaddadeapmái Team Finland -konseptta oktan doaibmabijuiguin. *BEM, OM, SRK*
- Dahkat dovddusin suomelaš mekánalaš oljodustenmáhtu ja ovddidit dan doalvuma. *BEM*
- Váikkuhit, vai riikkaidgaskasaš (árktaš) kemikála- ja oljodustema máhttoguovddáš šattašii Supmii. *BEM, OM, BM*
- Ovddidit Suoma ja Ruošša gaskasaš cleantech -ovttasbarggu ja dutkan- ja gárgenfitnuid ja teknologijafitnodagaid šaddama fierpmádahkan riikkaid gaskii. *BEM, OM*

4.7 Turismasuorgi

Turismasuorggi mihttomearri:

- Šaddadit ja ođasmahttit turisma nu, ahte dat buktá guvlui buresbirgejumi suvdilis prinsihpaid mielde

Doaimmat:

- Fuomášit turisma mearkkašumi ártalaš guovllu njunušealáhussan ja riikkaidgaskasaš šaddi eksportasuorgin ja doarjut dán ulbmillaš plánemiin, lávaplánemiin, investeremiiguin ja doarvái stuorra gárgenresurssaiguin ja nu ahte atnit ávkin Team Finland -fierpmádaga. *BEM, EMM, BM, SRK*
- Buoridit Suoma Lappi joksama (Girdin-, toga-, ja čatnašuvvi johtolatoktavuođat) turismaealáhusa dárbbuid mielde. *JDM*
- Gárgat suvdilis turismačoahkkaneami málle, man vuodul hábmet ekonomalaččat suvdilis, áššehasas vuolgi, báikkálaš servošiid ja kultuvrraid ja ártalaš luonddu gudnejahtti čoahkkaneamiid internašunála dási mielde. *BEM*
- Atnit ávkin Suomas gárgjuvvon turisma dorvvolašvuodabarggu fierpmádatmálle olles ártalaš guovllu dorvvolašvuodabarggu gárgemis. *SM, OM, BEM*
- Gárgat lávema nu, ahte dainna sáhtta árvvoštallat, veardádallat ja heivehit oktii ealáhusaid beroštumiid ja eará árvvuid (ee. ruvke- bieggafápmo- ja vuovdeindustriija) nu, ahte suvdilis turisma geassinfápmu ja ealáhusa doaibmangáibádusat seilot boahttevuođasge. *BM, BEM, EMM*
- Doarjut ja arvvosmahttit suvdilis turismafitnodatvuoda fitnuiguin, mat váldet vuhtii suorggi erenoamášvuodaid (luonddudilit, hearkivuolta, joksantuolta, áigodatvuoda), ja doaibmangáibádusaid gárgenbargguiguin. *BEM, EJB-guovddážat*
- Sihkkarastit ártalaš guovllu erenoamášvuodaide čatnašuvvi turismaealáhusa ávašandieđu, heivehuvvon dutkamusa, máhtu loktema ja dieđu sirdima sierra juohkinkánálaid bokte. *BEM, OKM*
- Ovddidit kultuvrralaččat suvdilis turismma ovttasbarggus kulturguoibmevuodaiguin ja kreatiivva surggiiguin. *OKM, BEM*

4.8 Johtolatordnemat

Johtolatordnemiid mihttomearrit:

- Hábmet vuodu EU:a davvi guovllu jiekjamearraoktavuođa sihkkarastimii ja Suoma guhkesáigásaš beroštumiid fuomášeapmái
- Sihkkarastit doaibmi johtolatvuogádagaid ja rájiidrasttildansajiid ártalaš guovllus.
- Sihkkarastit dorvvolaš ja birasustitlaš mearrajohtolaga ártalaš guovllus.

Doaimmat:

- Ráhkadit guhkes áigásaš doaibmabidjo- ja investerenplána jiekjamearraoktavuođaid buorideapmái cehkiid mielde nugo lassanan johtolat gáibida *JKM, BEM*
- Searvat aktiivvalaččat álgi Barents guovllu oktasaš, buot johtolathámiid vuhtii váldi johtolatstrategiijabargui ja davvidimenšuvnna johtolat- ja logistihkkaguoibmevuotabargui. *JDM, OM*
- Searvat aktiivvalaččat EU:a davviguovlluin rájiidrasttildeaddji rungooktavuođaid gárgemii. *JDM*
- Plánet ja ollašuhttit doaibmajuid, maid ulbmilin oktii dálá ja ođđa álgi ruvkiid dálá johtolatoktavuođaid ja johtolatfierpmádaga bohtálceabehiid jávkadeapmi. *JDM*

- Dahkat eanangeavahanvárrehusa eanangoddelávái ođđa ruovdemáđidjaoktavuhtii Soađegilis Roavvenjárgii. *JDM*
- Gárgat rájirasttildansajiid dáhkidandihti njuovžilis rádjejohtima *SM, JDM*
- Nannet Suoma sajádaga árkatalaš máhttin maiddá IMO:s. Searvat aktiivvalaččat mearrajohtimii guoski riikkaidgaskasaš ovttasbargui, earret eará IMO Polárákoda válbmemii ja doibmiibidjamii ja dorvvastit dienu mearrajohtima ja dasa gulli máhttogáibádusaid árkatalaš guovllus. *JDM, BM*

4.9 Diehtjohtolat ja digitálalaš bálvalusat

Diehtjohtolaga ja digitálalaš bálvalusaid mihttomearit:

- Buoridit suomelaš diehtjohtolaga doaibmanluohtehahttivuođa ja Suoma gilvalannávccaid digitálalaš diehtointensiivvalaš fitnodatdoaimmaid sajuštanbáikin ja ovddidit digitálalaš bálvalusain gárganeami
- Hábmiet eavttuid ođđa čovdosiid gárgemii ja heiveheapmái árkatalaš diliin.

Doaimmat:

- Sihkkarastit stuorrakapasitehtaoktavuođa huksema Ohcejogas Norgii. *JDM*
- Čielggadit Suoma ja Duiskka gaskasaš ođđa diehtjohtolatoktavuođa huksema ja atnit ávkin Nuortadavvioali mield Eurohpás Ásiai vejolaččat šaddi stuorrakapasitehtalaš diehtooktavuođa vejolašvuođaid. *JDM*
- Hábmiet nu gohčoduvvon balvabálvalusaid iskan- gárgenbirrasa. *JDM*
- Čielggadit davviguovllu (Gilbbesjávri, Soađegilli, Geavu jna.) diehtooktavuođaid (Funet ja Nordunet) gárgendárbuid riikkaidgaskasaš ja našunála dutkanovttasbarggu bealis. *OKM*
- Nanosmahttit ovttasbarggu Ruoššain vai beassat atnit ávkin GLONASS-satellihtsystema ja vai sihkkarastit navigerema davviguovlluin. *JDM*
- Atnit ávkin ENI CBC ja Firpmiid Eurohpá -ruhtadanneavvuid fálli vejolašvuođaid. *BEM, JDM*

5 Biras ja stáđisvuohta

5.1 Árkatalaš biras

Árkatalaš birrasii láktašuvvi mihttomearit:

- Daid rámmaeavttuid identifiseren, maid árkatalaš biras ásaha, olbmuid doaimmaid dagahan riskkaid árvvoštallan ja nuoskkideami eastadeami guovddáš oassin Suoma árkatalaš doaimmaid.
- Gárgat árkatalaš guovllu luonddusuodjalanfierpmádagaid beavttálmahttit birassuodjaleami ja čielggasmahttit ekonomalaš doaimmaid rámmaid.
- Čáhkadit árkatalaš guovllu dálkkádatnuppástusa hehttema ja nuppástussii vuogáiduvvama Suoma riikkaidgaskasaš ovttasbargui

Doaimmat:

- Nannet árkatalaš guovlluid dálkkádatnuppástusgažaldagaid oidnosa ja mearkkašumi globála dálkkádatráđđádallamiin. *BM, OM*
- Doarjut árkatalaš guovlluid oanehisáigásaš dálkkádatnuppástusa jođálmahtti áibmoduolvvaid, erenoamážit čáhpes čina, geahpidahttimii siktejeaddji riikkaidgaskasaš ovttasbargofitnuid ja čáhpes čina suodđama geahpideami doaibmaprográmma ráhkadeami, ja geahpidit Suoma dagahan suodđamiid. *BM, OM*

- Árvvoštallat makkár riskat láktasit guovllus doaibmamii ja doaimmain vejolaččat čuožžileaddji vuoigatvuođalaš čuoovvumušat ja ovddasvástádusat, maiddáit fitnodagaid servodatovddasvástádusa oaidninčiegas. Árvvoštallama vuođul linnjejuvvo, mii lea dohkálaš riskadassi vai beassá leat mielde guovllus. *BM, OM, EMM, JDM*
- Bidjat doibmii našunálalaččat Ártkalaš ráđi birrasa dili árvvoštallamiid ja raporttaid ávžžuhusaid suodjalan dihtii guovllu birrasa ja luonddu mánggahápmásašvuođa. *BM, EMM, BEM, JDM, SDM*
- Searvat dalá riikkaidgaskasaš lánkaásahusa ja rávvemiid heivvolašvuođa árvvoštallamii ja doibmiibidjama beavttálmahttimii ja joatkit ártkalaš guvlui čujuhuvvon birasváikkuhusaid árvvoštallanmetodaid gárgemii. *BM, OM, VM*
- •Lasihit dieđu bálvulusain ja buoremus vuogádagain, mat buoridit ártkalaš mearrajohtima, main leat mielde suodđanráddjehusaid ja dorvvolašvuođamearrádusaid gárgen. *BM, JDM, BEM*
- •Gárget ártkalaš guovllu suodjalanguovlluid fierpmádagaid ja erenoamážit Davvipola birastahtti, riddostahttaid ekonomalaš sektoriid olggobeallášaš riikkaidgaskasaš mearraguovllu suodjaleami. Jođálmahttit jo identifisererejuvvon divrras guovlluid suodjalandoaibmabijuid ja Ártkalaš ráđi biodiversitehta- ja mearrajohtima árvvoštallamiid (Arctic Biodiversity Assessment, ABA ja Arctic Marine Assessment, AMSA) ávžžuhusaid ollašuvvama. Barentsa guovllus ollašuhttit luonddusuodjalanfierpmádaga gárgenprográmma ja buktit ovttasbarggu bohtosiid oidnosii riikkaidgaskasaččat. Sihkkarastit, ahte Ártkalaš ráđdi ja dan miellahttoriikkat ovddidahttet suodjalandoaibmabijuid ollašuhttima oassin olles ártkalaš guovllu luonddusuodjalanfierpmádaga dievasmahttima. *BM, OM, JDM*
- •Nannet ártkalaš ráđi, ON:a biodiversitehtasoahpamuša, IMO ja Riikkaidgaskasaš luonddusuodjalanlihtu IUCN:a ovttasbarggu luonddustis bealis hearkkimusaid ja mánggahápmásašvuođa dáfus mearkkašahtti ártkalaš guovlluid identifiserema ja nannet ON:a mearrakonvenšuvnna (UNCLOS) mearaid biodiversitehta suodjaleami olis. *BM, OM, JDM*
- Oassálastit aktiivvalaččat birassuodjaleami ja nuoskkideami eastadeami doarju ovttasbargui guovlluguovdasaččat ja globálalaččat. Doarjut birasdili čuoovvuma ja birasdieđu buvttadeami ja doaibmi čuoovunfierpmádaga gávdnoma, vai mearrideami vuođđun gávndno áigeguovdilis diehtu *BM, JDM, EMM, OKM*
- Fuolahit Ártkalaš ráđi oljjodustensoahpamuša fápmuibidjamis ja ollašuhttimis. Searvat oljosuodđamiid ovddalgihtii eastadeapmái čujuheaddji doaibmaplána ja eará systemaid gárgemii Ártkalaš rádis. *BM, JDM, OM, SM*

5.2 Ártkalaš guovllu stádisvuohta

Ártkalaš guovllu stádisvuhtii láktašuvvi mihttomearit:

- Doalahit stádisvuođa ja dorvvolašvuođa
- Hábmets reálaígásaš gova dilis
- Gárget ártkalaš ovttasbarggu- ja doaibmannávccaid

Doaimmat:

- Olgo- ja dorvvolašvuođapolitiikalaš linnjás mielde Suopma ovddida aktiivvalaččat riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte ártkalaš guovllu stádisvuođa ja dorvvolašvuođa. *OM, BLM*
- Ráhkadit aktiivvalaččat ja systemáhtalaččat fierpmádaga sierra riikkaidgaskasaš forumiin. *OM, BLM, SM*
- Analyseret obbalaš dorvvolašvuođa refereansaráma bokte ártkalaš doaibmanbirrasa ja ollislašdorvvolašvuođa ordnestallamiid ja gárget oktasaš didolašvuođa dilis. Buktit ovdan ollislašdorvvolašvuođa doaibmanmálla ártkalaš guimmiide. *Dorvvolašvuođakomitée ja ministerijjat*
- Fállat suodjalusfámuid hárbjehus- ja skuvlendoaimmaid riikkaidgaskasaš ovttasbargoguimmiide ja dienu gárget ovttasdoaibmannávccaid gollobeaktiit. Čielggadit vejolašvuođaid nanosmahttit davviriikkalaš suodjalusovttasbarggu ártkalaš gažaldagain. *BLM*

- Atnit ávkin merrii guoskevaš eiseváldovttasbarggu (mielde METO, BSRBCC) ja suodjalushálddahasaid gaskasaš mearradillegovvaovttasbarggu (MARSUR, SUCBAS) buoremus vuogádagaid ártalaš mearradorvvolašvuoda gárgemis. *BLM, SM, JDM, BM*
- Doarjut suomelaš dorvvolašvuota- ja suodjalusdutkanuša ja -industriija gilvalannávccaid. *OM, BLM, SM, BEM, Dorvvolašvuodakomitea*

5.3 Siskkáldas dorvvolašvuota

Mihttomearit:

- Gárget ártalaš guovllu riikkaidgaskasaš gádjunbálvalusovttasbarggu ja beavttálmahttit rájiid rasttildeaddji veahkeheami
- Hábmiet doaibmi rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu báikkálaš, guovlluguovdasaš ja našunála eiseválddiin ja doibmiid gaskii
- Gárget rájiid rasttildeaddji rihkkosdustenovttasbarggu vai sáhttit árvvoštallat ja dustet áitagiid, mat čuhcet ártalaš mearrajohtimii ja guovllu dorvvolašvuhtii.

Doaimmat:

- Doalvut Nuortameara ja davviriikkalaš ovttasbarggu buoremus vuogádagaid maid ártalaš guvlui ja atnit ávkin jo gávdni mekanismmaid ja metodaid dievaslaččat. *SM*
- Eiseváldovttasbargomáliid ja kriissaid hálddašeami neavvuud beaktivilvuoda galgá buoridit ja gárget sihke našunálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. *SM*
- Čielggadit vejolašvuoda vuodđudit Coast Guard -ovttasbargoforuma ártalaš guvlui. *SM, OM*
- Gárget Kalohttaguovllu stáhtaid rihkkosdusteneiseválddiid gaskasaš ovttasbarggu nu, ahte atnit ávkin Davviriikkalaš PTN -rihkkosdustenovttasbarggu ja daid buriid vuogádagaid, mat leat doaibmajoavkkus, man váldodoaibman lea ovttasbargu Nuortameara organiserejuvvon kriminalitehta dustemis, vai dahkat áittaárvvoštallamiid ja rihkkosdustenovttasbarggu. *SM*
- Searvat aktiivvalaččat Ártalaš rádi gádjunsoahpamuša ollašuhttimii. *SM*

6 Riikkaidgaskasaš ártalaš ovttasbargu

6.1 Suoma ártalaš sajádat

Suoma ártalaš sajádaga nannemii gulli mihttomearit:

- Nannet Suoma ártalaš sajádaga olgogaskavuodain
- Nannet riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ja riikkaidgaskasaš soahpamušaid vuodđun buot Suoma doaimmaide ártalaš guovllus.

Doaimmat:

- Váldit vuhtii Suoma ártalašvuoda oassin almmolašvuodadiplomatiija ja riikkagovvabarggu. *OM, Team Finland -fierpmádat*
- Árvvoštaladettiin ártalaš guovllu globála mearkkašumi atnit ávkin Suoma ovddaseddjiidfierpmádaga ja váldit vuhtii Team Finland -barggu. *SRK, OM, BEM, OKM*
- Atnit aktiivvalaččat ávkin riikkaidgaskasaš ja guovlluguovdasaš forumiid Suoma ártalaš mihttomeriid ovddideamis. Buot ministeriijat
- Hábmiet oktavuodaid Suoma dáfus guovddáš fitnuid doibmiide (mielde ránnjáriikkaid ráđdehusat) ja lasihit márkastima Suoma beroštumiid ovddideami buorrin. *JDM, BEM, OM*

- Válmastallat aktiivvalaččat ja iniitiivvalaččat Árktaš ráđis árktaš guovllu regulerema dievasmahtti soahpamušvuodu. *OM, eará ministerijat*
- Nannet olgoášiidhálddahusas ja eará hálddahussurggiin árktaš válmášvuodaid ja návccaid. *OM, eará ministerijat*

6.2 Riikkaidgaskasaš árktaš ovttasbargu

Riikkaidgaskasaš árktaš ovttasbarggu mihttomearit:

- Váldit vuhtii árktaš ovttasbarggu globála dimenšuvnna
- Nannet árktaš ráđi
- Čieknudahttit davviguovllu guovloráđiid gaskasaš ovttasbarggu ja daid ja davvidimenšuvnna gaskasaš ovttasbarggu
- Burgit riikkaidgaskasaš gávppi hehttehusaid, eastadit protektionismii laktáseaddji doaimmaid, atnit ávkin Ruošša WTO-miellahttuvuoda

Doaimmat:

- Suopma doarju Árktaš ráđi nannema. *OM, BM, SM*
  - go ovddida dan máilmmiviidosaš posišuvnna dovddasteami
  - go viiddida ovttasbarggu guovllu olggobeallášaš doibmiiguin
  - go rievdata ráđi posišuvnna riikkaidgaskasaš organisašuvdnan
  - go lasiha ráđi barggu oidnosa
  - go viiddida ráđi rolla soahpamušaid válmastallamis
- Suopma searvá aktiivvalaččat Árktaš ráđi bargui ja doaibma iniitiivvalaččat árktaš linnjemiid mielde Árktaš ráđis. *OM ja eará ministerijat*
- Árktaš doibmiid ja institušuvnnaid ovttasbargu ja koordinašuvdna buoriduvvo. *OM ja eará ministerijat*
- Suopma searvá aktiivvalaččat davvidimenšuvnna guoibmevuodaide ja Barents-ovttasbargui. *Buot ministerijat.*
- Atnit ávkin Suoma sátnedođiheadđiáigodaga Barentsa euroárktašráđis 2013–2015, go ovddidit Suoma árktaš mihttomeriid. *OM*
- Lagadit Barentsa euroárktaš ráđi doaimma ja davvidimenšuvnna ovttasbarggu. *OM, JDM, SDM, BM, OKM*
- Davviriikkalaš ministerráđi árktaš ovttasbargguin dorjojuvvo ja dievasmahttojuvvo Suoma árktaš politihka doibmiidjama ja bargu Árktaš ráđis ja Barentsa euroárktaš ráđis. *OM ja eará ministerijat*
- Sihkkarastit, ahte ovttasbarggu oktavuodas loktanán gávpehehttehusat buktojuvvojit ovdan ja váldojuvvojit vuhtii EU:a ráđđádallamiin goalmát riikkaiguin (erenomážit Ruošša ja Amerihká ovtastuvvon stáhtat). *OM*
- Deattuhit Riikkaidgaskasaš mearrajohtinorganisašuvnna IMO posišuvnna mearrajohtima reguleremis árktaš guovllus ja sihkkarastojuvvo Suoma aktiivvalaš rolla. *OM, JDM*
- Fuolahit, ahte Suoma gilvalannávccat seailuhuvvojit IMO Poláarakoda válmastallamis. *OM, JDM, BEM*

6.3 Guovttigaskasaš árkálaš guoibmevuodát

Guovttigaskasaš árkálaš guoibmevuodaid mihttomearit:

- Čatnat guovttigaskasaš árkálaš guoibmevuodaid riikkaiguin, mat dorjot Suoma doaimmaid.
- Čiekŋudahttit ja viiddidit Suoma ja Ruošša árkálaš guoibmevuoda, go ollašuhttit árkálaš guoibmevuodaseminárain dahkkon álgagat.

Doaimmat:

- Riikkaidgaskasaš árkálaš ovttasbargu dievasmahttojuvvo ja dorjojuvvo, go čadnojuvvojit ođđa guovttigaskasaš guoibmevuodát. *OM ja eará ministerijat*
- Nannet Suoma ja Ruošša ekonomijakommišuvdna vuollásaš skiipahuksen-, oljo- ja gássabargojoavkkuid rolla árkálaš áššiid giedahallamis ja ovddideamis. *OM, BEM*
- Dahkat vejolažžan jiekŋadoajáriid geavaheami Suoma leavggain Ruošša riikkačázis ja dárbbu mielde nuppe gežiid. *OM, JDM*
- Plánet ja ollašuhttit aitosas árkálaš guoibmevuodasemináraid, main fállujuvvojit vejolašvuodát fitnodateallimii čatnat fierpmádagaid ja ođđaseamos diehtu guovlluid fitnodatdoaimbanvejolašvuodain. *OM, BEM.*

6.4 EU:a árkálaš rolla

EU:a árkálaš rollii láktašuvvi mihttomearit:

- Ovttasbargat Ruotain ja Dánmárkkuin EU:a árkálaš rolla ja politihka čielggadeami ovdii
- Doarjut EU:a árkálaš politihka nannema ja EU:a dárkkodeaddjiposišuvnna Árkálaš rádis
- Vuodđudit EU:a árkálaš diehtujuohkinguovddáža Roavvenjárgii

Doaimmat:

- Lasihit ovttasbarggu Ruotain ja Dánmárkkuin vai EU:a árkálaš politihka nanosmuvašii. *OM*
- Čielggasmahttit Eurohpá Uniovdna árkálaš rolla ja politihka ee. diedihanguovddážiin. *OM, RM*
- EU:a davvi olgorádjjeovttasbargoprográmmaid (ENI CBC), erenoamážit Kolarctic:a, galgá ain gárgelit Barents-ovttasbarggu fidnoruhtadanneavvun. *BEM, OM ja eará ministerijat*
- Gárgelit ain EU:a davviguovllu sistrádjjeovttasbargoprográmmaid (EAY), erenoamážit Davvi periferia ja Davvi/Nord, árkálaš guovlluid ovttasbargofidnuid doarju ruhtadanneavvun. *BEM*
- Doarjut EU:a árkálaš diedihanguovddáža vuodđudeami Roavvenjárgii ja atnit ávkin ain nannoseappot Lappi Universitehta Árkálaš guovddáža diehtujuohkinrolla riikkadázis ja riikkaidgaskasažžat. *OM*

MILDOSAT

Miellddus 1 Mearrádus Suoma árkatalaš strategiiija beaivádanbarggus ja dan resursseremis

STÁHTARÁĐI KANSLIIJA

Ásaheapmi

Stáhtaráđi kansliija lea odne ásahan fitnu, man ulbmilin lea válmastallat ođasmahttima vuloš Suoma árkatalaš strategiiija.

Doaibmabadji

1.11.2012–30.4.2013.

Duogáš

EU:a ministtarlávdegoddi gieđahalai čoaikkimisttis 4. geassemánu 2010 stáhtaráđi kansliija ásahan virgeolmmošbargojoavkku ovdanbuktojumi Suoma árkatalaš strategiijan.

Ráđđehusprográmmii čállojuvvon mihttomeari mielde ráđđehus mearridii eahkesskuvllastis 15.6.2012 ráđđehusa árkatalaš prioritehtaid meroštallamis čakčii 2012 ja Suoma árkatalaš strategiiija ođasmahttimis njukčamannu 2013 rádjái. Buot ministerijat leat geassemánus 2012 diedihhan árkatalaš vástovirgeolbmuid olgoáššiidministeriija Davvi Eurohpá ovttaidakkii. Dán fierpmádaga sátnejodiheaddjin lea árkatalaš ambassadevra Hannu Halinen.

Ráđđehus dohkkehii árkatalaš linnjemiid unna lasáhusaiguin eahkesskuvllastis 10.10.2012. Linnjemiid manjá bargu joatkašuvvá Suoma árkatalaš strategiiija ođasmahttimiin cuorjomannu 2013 rádjái. Strategiiija ođasmahttojuvvo linnjemiid vuodul. Strategiiija ođasmahttin lea áigeguovdil, go gárganeapmi árkatalaš guovllus lea leamaš jođán ja muhtun osiin dakkár, masa ii leat sáhttn ovddalgihtii ráhkkanit. Dálá árkatalaš strategiiija lea váile sihke beaivádeami ja doaibmanbirrasa rievdadusaid vuhtiiváldima viidásut go dál. Beaivádanbarggus galgá váldit vuhtii boahhtevuodačilgehusa ávaštanbarggu, mas oktan temán lei ođđa davviguovllu geografiija.

Barggut

Bargojoavkku bargun lea válmastallat evttohusa Suoma árkatalaš strategiijan.

Organiseren

Barggu stivre guovddáš kansliijahoavddain čohkkejuvvon stivrenjoavkku, masa gullet kansliijahoavddat Pertti Torstila olgoriikkaministeriijas, Arto Räty suodjalusministeriijas, Raimo Sailas ruhtaministeriijas, Harri Pursiainen johtolat- ja diehtujuohkinministeriijas, Erkki Virtanen bargo- ja ealáhusministeriijas ja Hannele Pokka birasministeriijas. Stivrenjoavkku čoaikkani stáhtačalli Olli-Pekka Heinonen jodiheamiin.

Barggu doarju árkatalaš ráđđádallangoddi, man stáhtaráđi kansliija ásahii 8.4.2010 ja mii čoaikkana stáhtačalli Heinonena jodiheamiin. Miellddusin árkatalaš ráđđádallangotti ásahanmearrádus.

Barggus vástida ministeriijaid vástovirgeolbmui čohkkejuvvo joavku, man čohkkaneami jodiha ambassadevra Hannu Halinen. Vástovirgeolbmot vástidit iežaset hálldašansuorggi oainnuid vuhtiiváldimis sierra ráhkaduvvon bargoplána mielde. Oainnut galget sisttisdoallat doaibmabidjoevttuhusaid, main lea áigetávval, vástujoahkin ja maid resursadárbbut leat árvvoštallojuvvo.

Vástovirgeolbmuid bargojovkui gullet:

Hannu Halinen olgoriikkaministeriija, sátnejodiheaddji
Johanna Suurpää, riekteministeriija
Kukka Krüger, sisáššiidministeriija
Heidi Fransila, suodjalusministeriija
Kirsti Vallinheimo, ruhtaministeriija
Annu Jylhä-Pyykönen, oahpahus- ja kulturministeriija
Tapio Hakaste, eanan- ja meahccedoalloministeriija
Petri Jalasto, johtolat- ja diehtujoahkinministeriija
Janne Peltola, bargo- ja ealáhusministeriija
Liisa Ollila, sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija
Ann-Britt Ylinen, birasministeriija
Nina Brander, stáhtaráđi kansliija

Áššedovdi
Antti Vänskä, stáhtaráđi kansliija

Čállingoddi
Hanna-Elina Koivisto, olgoministeriija

Gollu- ja ruhtadandiedut:

Bargojoavkku bargu dahkkojuvvo virgebargun. Čohkkkinbálká ii máksojuvvo. Juohke duogášsearvuš vástida iežas ovddasteaddji mátkegolui. Stáhtaráđi kansliija máksá fitnu gullan áššedovdiid mátkegoluid stáhta mátkkoštannjuolggadusaid mielde.

Bargojoavku ii sáhte dahkat dingojumiid, mat čatnet stáhtaráđi kansliija, dahje soahpamušaid almma stáhtaráđi kansliija dohkkejumi haga. Maiddái bálkkáin, áššedovdibálkkáin ja eará čatnašumiin, mat dagahit goluid, galgá dahkat sierra stáhtaráđi kansliija mearrádusaid.

Vejolaš smiehttamušaid ja eará prentosiid deaddilanmeriid, juohkima, olgguldas hábmemma ja jorgaleami galgá čielggadit ovddalgihtii stáhtaráđi kansliijain.

Stáhtaministtar Jyrki Katainen

Ossodathoavda Auni-Marja Vilavaara

Miielddus   Árktalaš ráđđádallangotti ásahanmearrádus

Juohkin   Bargojoavkku miellahtut

Diehtun   Ministeriijat

Miellddus 2 Oanádusat

AC Arctic Council, Árktalaš ráđđi

ASFR Arctic Security Forces Roundtable

BEAC Barents Euro-Arctic Council, Barentsa euroárktalaš ráđđi

BRC Barents Regional Council, Barentsa guovloráđđi

BSRBCC Baltic Sea Region Border Control Cooperation, Nuortameara guovllu rádjedorvvolašvuodaovttasbargu

BSTF Baltic Sea Region Task Force on Organized Crime, Nuortameara guovllu organiserejuvvon kriminalitehta eastadeapmái vuoddju doaibmajoavku

Coastnet, rádjeeiseválddiid geavahussii oaivvilduvvon eiseváldedieđuidlonuhanfierbmi

EBRD European Bank for Reconstruction and Development, Eurohpá ođđasishuksen- ja gárgenbáŋku

EIB European Investment Bank, Eurohpá investerenbáŋku

EJB Ealáhus-, johtolat- ja birasguovddáš

ENI CBC European Neighbourhood Instrument Cross-Border Cooperation, Eurohpá uniovdna olgorádjjeovttasbargoprográmmat 2014–2020

EPPR Emergency Prevention, Preparedness and Response, Biraslihkohisvuodaid dusten árktalaš guovllus

EU Eurohpá uniovdna

GLONASS Globalnaja navigatsionnaja sputnikovaja sistema, Ruošša suodjalusministeriija satellihtanavigerenssystema.

GDG Geologiiija dutkanguovddáš

HFC Hydrofluorocarbons, osohahkii fluorejuvvon čitnahydrogenat

IFC International Finance Corporation, Riikkaidgaskasaš ruhtadanfitnodatsearvi

ILO International Labour Organization, Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvdna

IMO International Maritime Organisation, Riikkaidgaskasaš mearrajohtinorganisašuvdna

INTERREG Eurohpá uniovdna guovlluid gaskasaš ovttasbargoprográmma

IPCC Intergovernmental Panel on Climate Change, Ráđđehusaidgaskasaš dálkkádatnuppástuspanela

IUNC International Union for Conservation of Nature, Riikkaidgaskasaš luonddu-suodjalanlihttu

MARSUR Maritime Surveillance, Eurohpá suodjaluslágádusa (EDA) mearradillegovvafitnu

Metla Vuovdedutkanlágádus

METO -ovttasbargu, merrii gullevaš doaibmit, merrii gullevaš eiseválddiid ovttasbargu

EDD Eana- ja borramušgálvodoalu dutkanguovddáš

NATO North Atlantic Treaty Organisation, Davvi-Atlántta lihttu

NDBC – Northern Dimension Business Council, Davvidimenšuvnna fitnodatráđđi

NDEP Northern Dimension Environmental Partnership, Davvidimenšuvnna birasguoibmevuhta

NDPHS Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Well-being, Davvidimenšuvnna sosiála- ja dearvvašvuodaguoibmevuhta

NDPTL Northern Dimension Partnership on Transport and Logistics, Davvidimenšuvnna johtolat- ja logistihkkaguoibmevuohhta

NDPC Northern Dimension Partnership on Culture, Davvidimenšuvnna kulturguoibmevuohhta

NEFCO Nordic Environment Finance Corporation, Davviriikkaid birasruhtadanfitnodat

NIB Nordic Investment Bank, Davviriikkaid investerenbáŋkku

NordMin – Davviriikkalaš suvdilis málbmaindustriija áššedovdifierpmádat

NORDEFECO Nordic Defence Cooperation, Davviriikkalaš suodjalussuorggi ovttasbargu

NORDRED Davviriikkalaš gádjunbálvalussoahpamuš

OSH Occupational Safety and Health

PAME Protection of the Arctic Marine Environment, Árktalaš mearrabirrasa suodjalanprográmma

DMR Davviriikkaid ministeriijaráđđi

PNT Polis och Tull i Norden, Davviriikkalaš rihkkosadustenovttasbargu

DD Davvidimenšuvdna

FGDG Fuoddo- ja guolledoalu dutkanguovddáš

SOG Sámi oahpahušguovddáš

SDWG Sustainable Development Working Group, Suvdilis gárgema bargujoavku

SNMČ Strategalaš njunušmáhtu čeahkkaneamit

SLCPs Short Lived Climate Pollutants, oanehisáigásaš dálkkádaga nuoskkideaddjit

SDOG Suonjardandorvoguovddáš

SUCBAS Sea Surveillance Cooperation Baltic Sea, Nuortameara guovllu mearrabearráigeahčuovttasbargu

SBGU Suoma birasguovddáš

Tekes Teknologijaid ja innovašuvnnaid gárgenguovddáš

UArctic University of the Arctic, Árktalaš universitehta

UNCLOS United Nations Convention on the Law of the Sea, Ovtastuvvon našuvnnaid mearrariektekonvenšuvdna

EIO Eksporta- ja internationaliserema ovddideapmi

STD Stáhta teknihkalaš dutkanguovddáš

ON Ovtastuvvon našuvnnat

STÁHTARÁÐI KANSLIIJA

SNELLMANINKATU 1, HELSSET
PL 23, 00023 STÁHTARÁÐÐI
tlf. 0295 16001
f. 09 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN deaddileapmi 978-952-287-063-6
ISBN PDF 978-952-287-064-3
ISSN deaddileapmi 0782-6028
ISSN PDF 1799-7828